

QUADERNS D'ESTUDI

N.º 53

BARCELONA, OCTUBRE-DESEMBRE 1922

VOL XIV

UN LLIBRE QUE CAL LLEGIR

Hi ha certs llibres dels quals hom pot dir que, més que llibres, són bones accions. Com a humans que són, els escrits d'aquest gènere ens parlen directament, van a ço que hi ha de més sensible en els nostres cors; aixequen la nostra ànima, ens reconforten, i airegen amb una alenada d'eternitat les nostres penoses existències.

Són nombrosos, aquests llibres que no han de morir mai? No. Altres, sens dubte, d'una penetració poc comú o d'una erudició perfecta, prestaran serveis immensos; però, podran mai ésser comparats a aquells? ¿Se'n coneixen gaires, que ens parlin tant de prop com els darrers capítols del *Phédon*, les *Confessions de Sant Agustí*, la *Imitació*, certes pàgines de Bossuet o de Ravaisson?

A la gloriosa sèrie de la qual heu's en aquí, a l'atzar, algunes malles, acaba d'afegir-s'hi una anella d'or amb el llibre recent del Rvnd. P. A. D. Sertillanges, de l'Acadèmia de Ciències morals i polítiques, professor de la Universitat catòlica de París, sobre *La Vida Intel·lectual*.*

Després de la lectura d'aquesta obra, hom dedica un sentiment de reconeixença al seu autor i hom té la convicció que la veu que hom acaba de sentir és la d'un guia i d'un amic. Hom sap que hom tornarà a acudir-hi, que hom l'escoltarà en les hores de defallença. Alguns d'entre nosaltres han conegut persones de creença ardent que, en dies tristos o en moments de dubte, obrien

* Edició de la *Revue des Jeunes*, 3, rue de Luynes, París (vii).

Crec que és inútil presentar als llegidors dels QUADERNS l'il·lustre pensador catòlic, autor de tantes obres admirables i conegudes de la gent culta, tals com els seus llibres sobre *Saint Thomas d'Aquín*, *Les Sources de la croyance en Dieu*, *Art et Apologétique*, *L'Amour chrétien*, *La Prière*, etc., etc.

a l'atzar el llibre de la *Imitació* i queien sempre sobre un passatge que responia a llur estat d'esperit i que els donava, en la mediació, un singular reconfort.

El llibre del Rvnd. P. Sertillanges mereix ésser col·locat entre els autors als quals hom recorre en aquest sentit. Els que han posat llur esperança en la vida de l'esperit i han escollit aquesta com a carrera a realitzar, sia per l'ensenyament, sia per la recerca científica, sia pel treball de creació en qualsevol direcció de l'activitat espiritual, trobaran en aquest llibre no solament raons per a animar-se i vèncer els obstacles, sinó també consells pràctics, molt segurs i d'una valor inestimable.

I, a través de la divisió metòdica de l'obra, que parteix de la vocació i de les virtuts d'un intel·lectual cristià per a venir a parar a la moral del treballador, passant per l'organització de la vida i del treball, estudiada fins en els seus menors detalls, hom sent per tot el pensament director, la unitat interna que sosté l'autor i la seva obra.

I és que per al Rvnd. P. Sertillanges no hi cap bon treball, per especialitzat que sigui, que en tots els seus moments no s'hagi d'inspirar en una unitat interior que l'anima, li guarda el contacte amb la vida i el lliga a Déu.

Un pensament sense filosofia no és sinó desordre i esterilitat. És el vici de nombrosos savis de la nostra època. «Ço que manca en aquest temps sota el punt de vista doctrinal, no és pas la dosi del saber : és l'harmonia del saber, harmonia que no s'obté sinó per una apellació als primers principis.» (111) ... «Una cultura parcial és sempre indigent i precària (105) ... Un especialista, si no és un home, és un buròcrata; la seva esplèndida ignorància en fa un extraviat entre els homes : és inadaplat, anormal i neci (106) ... Les ciències sense filosofia, es descoronon i es desorienten. Les ciències i la filosofia, sense la teologia, es descoronon encara molt més, perquè la corona que repudien és una corona celestial.» I més enllà : «Avui que la filosofia s'ha afeblit les ciències s'abaixen i es malbaraten; avui que la teologia és ignorada, la filosofia és estèril, no conclou res, no ensenya gens.» (110) Ara bé; el resultat d'aquest estat de coses és deplorable : és l'escepticisme, és la mort de l'entusiasme, és la manca

d'amplada en les concepcions. En aquesta confusió de les metafísiques que s'han succeït després del cartesianisme, el treballador desemparat cerca una filosofia suficientment sintètica per a encloure les veritats d'ordre diví, la sistematització filosòfica pròpiament dita, i les recerques de les ciències experimentals. Amb tot, aquesta filosofia existeix, sobreviu a la ruïna de les altres : és el tomisme, que comprèn una teologia, una filosofia i un acord amb el desenrotllament de les ciències.

Amb les ciències, l'acord del tomisme és innegable : «Altres sistemes han estat contradits pels fets : aquest ve a llur socors els enclou, els interpreta, els classifica i els consagra a la faisó d'un dret.» (117) De seguida el sentit filosòfic : el tomisme el satisfà plenament. Es troba igualment allunyat dels extrems, és conciliador, dóna penetració al pensament; atorga als fets físics una interpretació intel·ligent; si es tracta de psicologia, sap fer lloc a les recerques experimentals i sap posar-les en relació amb la psicologia racional. En fi, la seva moral serveix el progrés de la consciència humana i de les institucions. Quant a l'alta valor teològica del tomisme, quasi no hi ha necessitat de recordar-la. Un cop assegurat d'un principi superior d'inspiració, d'una filosofia, el treballador sabrà ço que ha d'ésser la seva tasca : es farà conscient del seu deure, i, al mateix temps, convençut de l'existència de la veritat, fundada en Déu, es sentirà sostingut per l'amor de Déu i de la veritat. Pensarà no solament amb la seva intel·ligència, sinó amb tota la seva ànima, aquesta ànima que no ha de cedir ni a l'orgull, ni a la irritació, ni a les passions injustes, ni a la peresa, ni a la negligència, ni a una vana curiositat, sinó que ha de cercar la seva inspiració en la deu del bé i del ver, en la unitat espiritual, en Déu.

Ben convençut d'això, l'intel·lectual compendrà que, sense la vocació, sense el desinterès, sense el culte de la veritat, la seva obra seria inútil. El diletantisme, el desig de glorioles, l'ambició, són coses oposades a la veritable vida de l'esperit.

Al mateix temps que es fa conscient de la seva vocació i que l'accepta, l'intel·lectual deixa de trobar-se sol, i ni en les circumstàncies materials més penoses no tindrà ja la impressió de la solitud i de l'abandó. El Rvnd. P. Sertillanges escriu aquí

per al «treballador isolat, privat de recursos intel·lectuals i de freqüentacions estimulants, enclotat en algun recó de província, on sembla condemnat a estancar-se, exiliat lluny de les riques biblioteques, dels cursos brillants, del públic vibrant, no posseint altra cosa que ell mateix i obligat a treure-ho tot d'aquest fons inalienable». (15) I escriu, per a aquest treballador, pàgines d'una inalterable bondat: l'ànima, el sosté. «Un cor ardent té més probabilitats d'arribar a lloc, ni que es trobés en ple desert, que un jovenet sens ideal del Barri llatí inútilment enfarfegat... Ço que val més que tot és el voler, un voler profund; voler ésser algú, arribar a alguna cosa; ésser ja, pel desig, aquest algú qualificat pel propi ideal. La resta ve sempre per ella sola.» Cal no deixar-se descoratjar per la necessitat de guanyar-se la vida. «La majoria dels grans homes han exercit un ofici.» (17) El treballador cristià no té motiu de sentir-se isolat. Es lliga a l'Univers, i, treballant per la veritat, treballa pels altres.

No és solament l'ànima ço que preocupa el Rvnd. P. Sertillanges, sinó també el cos, que no és negligit per la filosofia tomista. Hom trobarà, en el seu llibre, excel·lents consells sobre la higiene corporal del treballador, sobre la necessitat que té de viure amb les finestres obertes, de fer gimnàstica respiratòria, de passejar-se, d'interrompre el seu treball amb l'exercici i de procurar-se vacances i repòs.

Els capítols consagrats a l'organització de la vida i del treball són els més considerables del llibre. No ens seria possible donar aquí una idea de totes les coses belles que contenen. El nostre fi és, abans que tot, induir el lector a estudiar *La Vida Intel·lectual*. No tenim, de cap manera, la pretensió de substituir aquest llibre admirable per un resum més breu ni de secundar la peresa del llegidor, ans ben al contrari, d'inspirar-li el desig de llegir i estudiar de prop l'obra de què estem parlant.

Ens acontentarem, doncs, d'indicar, com a exemples, alguns dels assumptes escamesos pel nostre autor. Serà el primer la manera com l'intel·lectual procurarà arreglar la seva vida. Aquí hi ha una idea dominant: cal evitar tota existència complicada; cal simplificar, saber-se concentrar, admetre únicament ço que és favorable a la formació de l'esperit i a l'obra que hom vol

realitzar. El punt essencial és «ordenament exterior i interior de la solitud». (50) «El retraïment és el laboratori de l'esperit; la solitud interior i el silenci són les seves dues ales. Totes les grans obres han estat preparades en el desert, inclús la redempció del món. (51) Sense retraïment no hi ha inspiració. (53) ... La vida mundana és fatal a la ciència.» És en el recolliment on hom trobarà la força de la veritat i el poder d'amor per a altri.

Però cal no equivocar-se. No es tracta, per cap estil, d'imposar-se un isolament absolut. Al contrari, res tan útil a l'activitat mental com la cooperació : en són una prova, els obradors d'altres temps, les nobles amistats i llur acció fecundant, l'afecció d'una dona enamorada i intelligent, la veritable comunitat d'esperit amb els nostres semblants.

«Dintre el que cadascú es pugui permetre, cal fer de manera de relacionar-se, tant com sigui possible, amb homes superiors.» (63) Procurem trobar i escoltar una personalitat eminent, «el so d'una ànima». I si hom es troba en contacte amb necis o mediocres, cal no deixar-se atènyer, sinó reforçar per dins ço que és de nosaltres mateixos. Convé, així mateix, no deixar-se envair per l'acció exterior. Sens dubte, no és cosa lleu evitar-la, ja que ella porta el seu ensenyament; però és essencial vetllar perquè perjudiqui en res el pensament.

El profit que l'esperit pot treure del contacte amb el geni és una noció sobre la qual el nostre autor insisteix sovint, i en diferents indrets del seu llibre. «El contacte amb els genis — escriu (154) — és una de les gràcies d'elecció que Déu concedeix als pensadors modestos.» I ens parla dels homes de geni com a guies de la humanitat : ens fan veure realitats que sense ells no hauríem pogut percebre. Ells les veuen de part de dins. Gràcies a ells, és l'ésser mateix qui ens parla. Simplifiquen, i llurs descobriments són «sobtades i fulgurants concentracions». (158) Fins i tot llurs errors enclouen profundes visions.

Altres passatges ens expliquen que l'intellectual no es troba mai isolat des que resta en comunicació amb les més belles obres de la natura i de l'home : Aquí és on ell trobarà amb què conservar la seva vigor i la seva inspiració. Una passejada per les muntanyes, una lectura suggestiva d'idees, una visita a un mu-

seu, l'audició d'una obra musical que parla al cor i a l'esperit; tantes veus amigues com el posin en contacte amb ço que hi ha de millor entre les criatures.

Però, ¿és que les hores mateixes de la jornada no ens parlen retornant-nos a la nostra pròpia consciència, a la de la nostra tasca i al pensament de Déu? El Rvnd. P. Sertillanges ha escrit sobre això pàgines que figuren entre les més emocionants del seu llibre, i que són al mateix temps d'una simplicitat pràctica i d'una dolçor divina (91 a 97). Tothom ha de llegir-les i meditar-les. Ens declarem incapaços d'evocar-ne aquí el perfum delicat i preciós : cal que els que ens escolten les llegeixin ells mateixos. Estem segurs, per endavant, del benhaurat efecte que produiran.

Referent al treball, cal examinar el seu esperit i el seu mètode.

L'esperit del treball. El llegidor trobarà, sota aquest títol, consells pràctics dels més judiciosos sobre l'esforç, sobre el perill de l'automatització, la manera de repartir l'atenció i de classificar en sèries els treballs; de seguida idees sobre la unitat a mantenir en els detalls d'un treball i sobre les relacions entre cada treball particular i la unitat del real. Això va dirigit als especialistes. L'especialització és un mètode, però no ha pas d'ésser un esperit. Cal establir cada cosa en son lloc, veure les seves relacions amb les altres : en una paraula, no perdre de vista la unitat, no estrènyer el seu horitzó, sinó tenir-lo ample i obert. «Estudiar veritablement una cosa, és evocar gradualment el sentiment de totes les altres i de llur solidaritat. (137) ... Eviteu aquests esperits que no poden sortir de l'escolaritat, que són esclaus del treball en lloc d'empènyer-lo davant d'ells a plena llum.» (138)

Cal, doncs, no acumular caps de fets, sinó comprendre. Per altra part, comprendre no és oblidar els fets ni substituir les nostres idees a les coses, no és pendre la nostra raó limitada com a centre de l'univers : és «mirar, a través de l'esperit, envers les coses». (132) No creem el ver : el trobem. D'aquí que, per trobar-lo, cal «una certa passivitat d'actitud que respongui a la naturalesa de l'esperit i a la de la inspiració.» (132) En una paraula : «practiqueu el *sant abandó*; obeïu a Déu; sigueu com el poeta inspirat, com l'orador que una onada interior aixeca i en

el qual ja no pesa el pensament.» (133) I, per altra part, és bo habituar-se a descobrir la veritat per tot allà on es mostri, a endevinar-la, a cercar-la, encara que sigui en la més pobra intel·ligència.

Un cop reconegut l'esperit del treball, resta el fixar-ne els *mètodes*. El Rvnd. P. Sertillanges consagra a aquesta qüestió dos capítols considerables: l'un sobre la *preparació del treball* (lectura, organització de la memòria, manera de pendre, classificar i utilitzar les notes), l'altre sobre el *treball creador*.

Quines en són les idees directrius? Llegir pel plaer de llegir, i llegir qualsevol cosa: veu's aquí un vici bastant escampat, que l'autor de *La Vida Intel·lectual* s'interessa en extirpar. La lectura com a passió no produeix sinó torbació i desordre; fa l'esperit esclau d'una fantasmagoria d'imatges; disminueix la reflexió personal, l'esforç; carrega la memòria de coses deslligades, incoherents; propaga la indolència.

La lectura ha d'ésser, abans que tot, un estimulants a pensar. Però «cal que el pensament sigui nosaltres. En llegir, no hem d'anar cap als nostres mestres, sinó partir-ne.» (169) No ens acontentem de repetir el que llegim. Al contrari: fins una senzilla cita, tot ha d'estar en nosaltres. Una cita serà vivent segons l'ús que en farem. La idea no ens ve pas del defora, d'altri: l'hem de fer nosaltres. Cal, doncs, no llegir per llegir, a través de tot i sempre, sinó escollir el moment oportú, sia per a la reflexió, sia per a la lectura; escollir també els llibres, evitant els efectes de l'excesiva economia, i l'erudició inútil; dedicar-se a les obres de primera mà, «que és on brillen les idees mestres».

Establerts aquests principis, hi ha diverses classes de lectures. El Rvnd. P. Sertillanges les defineix i dóna consells de gran utilitat pràctica per a cada una d'elles: lectura de fons, lectura d'ocasió, lectura d'edificació, lectura de descans.

Cal provar de retenir tot ço que hom llegeix? I com organitzar els records de les lectures? Evitem, també, en aquest punt, el desordre. «Una memòria no ha pas d'ésser un caos.» (175) Per a organitzar bé els propis records, Sant Tomàs havia donat quatre regles molt judicioses que troben aquí llur aplicació. Aquestes regles consisteixen a ordenar ço que hom vol retenir, a apli-

car-hi profundament l'esperit, a meditar-ho freqüentment, i, per a tornar-se'n a recordar, a agafar per un cap la cadena dels pensaments que depenen l'un de l'altre; i ja seguiran naturalment, ja l'un anirà despertant l'altre.

Passem ara a l'aplicació. Es tracta d'un llibre que llegim i del qual jutgem útil guardar en la nostra memòria el contingut? Doncs no el deixem sense poder, no solament resumir-lo, sinó també fer-ne l'apreciació. No ens limitem a una lectura passiva, naturalment fugitiva : intervinguem-hi amb el nostre judici, reconstruïm el llibre a la nostra manera i per al nostre ús, integrem-lo al conjunt de la nostra pensa, de manera que s'hi adhereixi fortament. En una paraula : «Tingueu la inspiració elevada, l'atenció ardent, l'emoció de cara a la veritat, el zel de la recerca, i tindreu suficients records.» (182)

Però la nostra memòria no és perfecta : té els seus límits, depèn de les lleis de l'organisme. Cal, doncs, poder-la ajudar, socórrer-la : és aquest el fi de les notes escrites.

Cal també, en aquest punt, evitar l'acumular inútilment quantitats de notes, com fan certs treballadors. Si es fa un treball personal, no s'han de sobrecarregar les pàgines d'una documentació desbordant, sinó, una vegada més, saber escollir, és a dir, dominar l'assumpte, no perdre de vista l'objecte, disposar els mitjans tenint en compte la finalitat.

Quant a la resta, les qüestions tècniques referents a la classificació de notes, els diferents sistemes per a fixar-les i emprar-les, són examinats pel nostre autor, que es col·loca en això en el punt de vista pràctic i dóna consells capaços d'evitar als joves vacil·lacions i pèrdues de temps.

Resten les pàgines consagrades al *treball creador* i a les virtuts que exigeix. La primera de totes és la cura de la veritat. Per ella sola és prou forta per a donar un *estil* a l'escriptor.

L'estil! L'assumpte més reprès de tots! ¿Qui no n'ha parlat, des dels escriptors de raça fins als menys importants periodistes? I, amb tot, hom creuria que no s'ha dit pas tot, perquè en l'obra del Rvnd. P. Sertillanges trobem pàgines plenes de frescor i de bon sentit sobre aquest problema fonamental. Llur originalitat els prové d'estar inspirades en idees filosòfiques,

i no en opinions empíriques o tradicions verboses. «Escriure la veritat»: aquestes soles paraules resumeixen, per a ell, totes les qualitats de l'estil. L'estil «és l'instrument espiritual de què em serveixo per a dir-me i dir als altres el que sento de la veritat eternal». (198) Creiem que això equival a reconèixer que un gran nombre d'escriptors que entabanen el públic no tenen estil, i que solament la sinceritat en dóna el secret.

I és que cal no acontentar-se solament d'aportar mots; cal no pas escriure *a la manera de...*: en matèria d'estil, cal no tenir *manera*, ni la d'un mateix. Per arribar-hi, evitem la superfluitat. «La fioritura és una ofensa al pensament», i el pensament demana ésser precís, poder ésser comprès de tothom. No ens apartem de l'expressió simple i adequada de la veritat.

L'escriptor ha d'atenir-se, doncs, a l'esperit de la veritat, evitar la vanitat, allunyar l'ambició, no ostentar falsa originalitat, no voler fer creure que sap allò que ignora, i també oblidar el públic, és a dir, no preocupar-se de l'opinió de la gent. «E públic és primari: en la major part dels seus medis i pel més gran nombre de les seves veus, proclama convencions, no veritats. Vol ésser adulat; tem, sobretot, que hom l'interrompi.» (209)

A continuació són examinades les altres virtuts que el treball creador exigeix: la constància, que ens ensenya a no aturar-nos a la primera sensació de fatiga, a no interrompre'ns arbitràriament en la nostra tasca; la paciència, que ha d'anar-se desixint de les dificultats inherents a tot treball, evitant la trepidació de l'home apressat; la perseverança, en fi, que permet acabar la tasca empresa i portar-la a terme.

Per a aconseguir això cal que cadascú sàpiga escollir la seva obra, proporcionar-la a les seves forces, no emprendre més d'allò que pugui. El «conex-te a tu mateix» de Sòcrates és la clau de tota vocació.

Aquestes idees directrius van reforçades per exemples, consells, desenrotllaments que les posen més de relleu del que no podria fer-ho el nostre breu anàlisi i donen a ço que s'ha exposat una coloració rica i un interès sorprenedor. No ens sabem estar de repetir altra vegada el que dèiem abans: el nostre anàlisi, necessàriament massa breu, massa sec, té, com a únic fi, induir

a llegir el llibre, i no podria, en cap cas, reemplaçar-ne la lectura.

Com hem ja remarcat en començar, prenent peu de consideracions sobre els caràcters i l'organització de la vida intel·lectual, el nostre autor, després de l'examen dels problemes pràctics que s'hi relacionen (lectura, memòria, notes, manera de treballar, qualitats a exigir del treballador), acaba amb consideracions sobre «el treballador i l'home». Aquest no ha d'ésser absorbit per aquell. És precís que l'home que treballa no estigui afectat per una tara professional, sinó que és bo que guardi el seu esperit obert i resti en relació amb l'ambient, i, per altra part, que quan calgui sàpiga reposar, refer les seves forces, mirar al seu entorn. «Ah, si hom pogués treballar en plena naturalesa, amb la finestra oberta davant d'un bell paisatge, amb possibilitat, en sentir-se fatigat, de delitar-se alguns moments en mig de la verdor, o bé, si un atur es produeix en el pensament, de demanar consell a les muntanyes, a l'assemblea dels arbres o dels núvols, a les bèsties que passen, en lloc de deixar-se consumir per la mala humor; jo us asseguro que el producte del treball seria doble, i que seria altrament amable, altrament humà!

«Hom és tan realista, corrent pels camps, i l'ànima es manté, al mateix temps, a tanta altura! L'IMPERATIU CATEGÒRIC no deu pas haver estat meditat en un prat, i menys encara l'aritmètica, moral segons ella mateixa, d'un Bentham.» (239-240)

«Aquest equilibri del treball i de la joia reposadora, és tant més necessari com més nombroses són les dificultats que troba el treballador.» I el nostre bon guia les enumera, tot prodigant-nos consolacions i consells, i ensenyant-nos la manera de no perdre coratge i l'actitud a adoptar davant la crítica, sovint injusta o cega.

Malgrat les tribulacions i les dificultats, el qui estima la veritat i realitza la seva obra es sent ple de joia. «La recompensa d'una obra és l'haver-la feta; la recompensa de l'esforç és l'haver crescut. Cosa admirable: el veritable intel·lectual sembla escapar a aquelles tristeses de l'edat que infligeixen a tants homes una mort anticipada. És jove fins a la fi. Hom diria que participa de la joventut eternal de la veritat.»

«Molt aviat madur generalment, és encara madur, cap mica agrit ni gastat, quan l'eternitat se l'emporta.

«Aquesta exquisida perennitat és també la dels sants : faria pensar que santedat i intel·lectualitat són de la mateixa essència. En efecte, la veritat és la santedat de l'esperit : el conserva, com la santedat és la veritat de la vida i tendeix a assegurar-la tant per a aquest món com per a l'altre.» (248-249)

Aquell que dóna tot el que hi ha en ell i resta fidel a ell mateix fins a la fi, haurà acomplert la seva obra i la seva vida; ço que significa per a cadascú, en la mesura dels seus mitjans, no apartar-se de la veritat, és a dir, de Déu, i tenir confiança en Ell desinteressadament. El cicle es referma, i el darrer terme resulta haver estat també el primer.

Llibre veritablement admirable i que demana no pas un examen crític, sinó, únicament, un sentiment de reconeixença.

A aquest sentiment hem assajat de donar curs en aquest estudi.

Després, a més, voldríem fer compartir als altres l'emoció experimentada en la lectura de *La Vida Intel·lectual*. Ens sembla que una lectura com aquesta és feta més aviat per encoratjar els homes que no pas els més ambiciosos somnis dels reformadors socials. Ço que uneix els membres d'una comunitat és, abans que tot, la consciència, la sinceritat. Suprimiu això, i cap sistema econòmic o polític, per hàbilment agençat que sigui, no establirà jamai la unió entre els humans.

El llibre del Rvnd. P. Sertillanges va, doncs, més enllà del cercle dels intel·lectuals : desperta les forces vives de la humanitat. És d'aquells que ens indiquen el Camí, d'aquells que ens saben parlar de Déu.

JORDI DWELSHAUVERS

PROBLEMES FONAMENTALS DE LA PEDAGOGIA

L'ESPECIALITZACIÓ CIENTÍFICA. — En el nostre últim estudi publicat en el número d'abril-juny d'enguany, tot discorrent sobre el tarannà essencial de la intel·ligència, assenyalàvem, a manera de contracop, els greus inconvenients d'una especialització massa exclusiva. Ens pertocaria ara continuar l'anàlisi dels altres temes que en aquell estudi fixàvem, però, abans d'entrar-hi, creiem convenient transportar a aquestes pàgines un bell estudi de M. Maggiolo, publicat en l'últim número de la *Revue Thomiste*, sobre els inconvenients de l'especialització exclusiva. I ens mou a fer-ho, no precisament la perfecta coincidència de les seves conclusions amb les nostres, sinó l'elevat punt d'esguard des del qual tracta aquell tema i els vastos horitzons que la seva lectura obra a l'estudiós.

Diu així : «En un altre article jo he mostrat el terme vers el qual tendeix tota especialització científica, vull dir, la conformació de la intel·ligència en tal o qual manera de considerar les coses, i, com a fi, la formació d'una personalitat psíquica imperfectament equilibrada.

I la raó d'això, havem dit, és ben senzilla. La intel·ligència, el camp visual de la qual és estrictament limitat per l'especialització, esdevé incapaça de llucar en les coses, altres aspectes i altres propietats que podrien ben donar al món i a la vida un altre sentit. Ella no pot més agafar la valor provatòria dels raonaments d'ordre superior.

L'especialista podria així ésser comparat a una placa fotogràfica ortocromatitzada al roig, la qual no és pas impressionada, o molt poc, per les colors de més gran refrangibilitat, per bé que aquestes colors sien més actíniques.

He finit l'article bo i fent remarcar que els danys que

provenen a la intelligència del fet d'una especialització massa estreta i exclusiva, apareixerien amb més relleu mitjançant l'examen detallat de cada especialització.

I aquest és, precisament, l'objecte del present treball. Després d'un cop d'ull general sobre la classificació de les ciències i les característiques més importants que en brollen interessant les diferents especialitzacions, escometrem l'estudi de l'especialització físico-matemàtica. Jo penso poder manifestar d'una manera ben sensible el dany que ella causa al savi i alhora convèncer el lector que no és pas or tot el que brilla, fins en l'especialització, i que no sabria hom acceptar d'una manera absoluta i sense condicions l'especialització físico-matemàtica.

Tot el que he dit fins ara i que necessàriament ha restat indeterminat, apareixerà més clar i pendrà un sentit ben definit. El lector, fins aquell que és encara en suspens respecte de la valor de la tesi que sostinc, es convencerà fàcilment per ell mateix que si l'especialització és, en alguna avinentesa, necessària, hom no s'hi ha de donar mai amb els ulls clucs i sense volgudes precaucions. Hom veurà, sobretot, que si el món dels savis i de la gent d'una certa cultura moderna es mostra refractari a la veritat religiosa i insensible al zel dels apologistes, això no prové pas del fet que les veritats religioses estiguin mancades de certitud. El defecte no és pas del costat de l'objecte, sinó del costat del subjecte, el camp d'estudi del qual és massa tancat i la força d'assimilació gairebé anul·lada fora d'un cert ordre de fets i d'idees. Hom deixarà aleshores d'invocar l'escàndol, com si la veritat no fos poderosa per a fer novelles conquestes. El mal no prové pas d'aquí. Que quelques esperits no puguin ésser guanyats per a la veritat és, senzillament, el resultat lògic de la deformació intel·lectual causada per l'especialisme científic.

I. DUES OBSERVACIONS PRELIMINARS. — A) *Els tres gèneres de ciències i llurs caràcters.* — La immensa varietat de les ciències humanes pot ésser reduïda a tres categories, segons el grau d'immaterialitat i d'actualitat de llurs principis, o bé — la qual cosa emmena al mateix — segons la diferent complexitat

de llur manera de definir tal o tal realitat. Tenim, així, les ciències físiques o naturals, les ciències matemàtiques i les ciències metafísiques. Sota aquestes tres grans divisions són encloses totes les ciències humanes. Al dessor de les ciències físiques tenim només que la Història considerada com una simple reconstrucció dels fets, i que resta, com a tal, fora del terreny científic: damunt la metafísica hom troba la Teologia revelada que és un ressò llunyà i com un feble reflexe humà de la Ciència divina.

L'extensió d'aquests tres gèneres de ciències és en relació directa de llur grau d'immaterialitat, de tal manera, que ells són concèntrics. Les matemàtiques no enclouen pas solament això que tany a les ciències naturals; elles s'estenen més enllà, tant des del punt de mira de la certitud de les conclusions, com des del punt de mira del nombre de possibilitats estudiades. La metafísica enclou el vast camp d'ambdues ciències precedents i es troba, en un cert sentit, fora de tot terrenal, car ella es lleva fins a la consideració de la causa primera de l'Ésser, Déu. Quant a la certitud dels seus principis ella és molt superior a la certitud dels mateixos principis matemàtics, per bé que aquests, a causa d'una més gran connaturalitat amb la nostra intel·ligència, ens donin una més forta sensació de repòs.*

B) *Trets característics que en resulten per a les diferents especialitzacions científiques.* — De la diferència d'aquests tres gèneres de ciències, brollen per a les especialitzacions que els corresponen, diferències remarcables.

Aquell qui s'és especialitzat en les ciències naturals, en dependència amb llur procés, resta com encastat a la matèria i n'esdevé gairebé esclau. La seva intel·ligència pot arribar fins a no capir una veritat que no sia demostrable per experiències físiques. Les mateixes demostracions matemàtiques deixen un cert malestar, una sensació de dubte, que és ben difícil de fer desaparèixer sense recórrer a qualche verificació experimental. Quant a les demostracions metafísiques, ben fàcilment ella

* SANT TOMÀS, *In Boetium, sup. Trin*; lliçó II, qüestió 2.ª, art. 1.

les creu castells en l'aire o senzilles construccions verbals, si no arriba a menysprear-les com somnis de cervells malalts.

L'actitud de l'especialista matemàtic davant per davant les ciències superiors, no és pas molt diferent de l'altra. Quant a la valor de les més evidents demostracions filosòfiques arriba al mateix resultat que abans havem constatat; elles no enxufen pas amb la seva intel·ligència.

L'estat d'ànima de l'especialista filòsof ens és manifestat per aquests mots característics que hom atribueix a Aristòtil: «aquest bàrbar (es refereix a Moisès) parla bé, però no prova res». I és que és molt difícil, i fins gairebé impossible al filòsof, habituat a veure-ho tot en funció dels primers principis de la raó pura, doblegar-se a l'acceptació de principis que no poden pas sortir del seu cervell, i excloure pel fet mateix una forta propensió al dubte, davant per davant tota veritat, que vingui de fora i presentada com transcendint els principis de la raó pura.

Veus aquí, en plans diversos, les conseqüències, lògicament lligades al fet psicològic d'una conformació intel·lectual d'aquell que s'és donat a l'especialisme exclusiu i excessiu; i elles ens mostren fins a l'evidència que, en tota especialització exclusiva, hi ha sempre, ja sia en grau diferent, una davallada del to mental, una obtusió intel·lectual, una depressió estabilitzada, una *conversio ad inferiora* permanent i devinguda així com una malaltia crònica.

II. EL PROCÉS DEL SCIENTISME; L'ESPECIALISME EN LES CIÈNCIES NATURALS I MATEMÀTIQUES. — A) *Els graus de l'especialisme científic vers el materialisme.* — Ens cal ara cercar d'una manera més precisa la causa i la valor d'aquesta *conversio ad inferiora* en la qual jo pens que es troba abscondit el mal de l'especialisme. A causa de llur més gran afinitat, consideraré plegat el que es refereix als dos especialismes, físic i matemàtic, que hom designa ordinàriament amb la denominació complexa d'especialisme científic.

a) *L'especialisme científic emmena a la negació de l'ordre suprasensible.* — Del fet que en cada objecte es troben, així com resumits, tots els altres, cada ciència té una tendència a devenir

una sistematització universal, a portar al seu objecte propi tot el cognoscible, així com el centre d'un camp magnètic orienta vers ell totes les agulles imantades. Per a capir això, n'hi ha prou amb recordar les pretensions d'alguns filòsofs, dels temps passats, de tractar la física i les altres ciències naturals com apèndixs de la metafísica. Això no era altra cosa que exageracions i equivocacions que ara ens semblen impossibles i ens fan somriure. No gens menys elles eren molt esteses, retardaren el progrés científic i contribuïren, per la seva part, a llançar el descrèdit sobre la Filosofia jutjada responsable dels mancaments dels filòsofs. Una tal concepció ha estat ben sovint blasmada pels grans mestres; ella, però, no ha pas desaparegut, ni de molt, a causa d'aquesta tendència ego-centrista que és comuna a les ciències limitades a l'estudi exclusiu de tal objecte. I el que s'esdevingué als metafísics, s'esdevé també als naturalistes; n'hi ha ben pocs que no facin de filòsofs.

És per això que nosaltres veiem aquests naturalistes oposar, a tothora, a la veritable metafísica una metafísica llur. Metafísica nominal, fonamentada, com és ella, essencialment en un supost que és la negació pura i simple de la metafísica. Tal és el principi que *el camp d'això que és real és constituït exclusivament pel natural-sensible*. Així com per aquell qui és tocat de daltonisme tota color és, per exemple, roja, i fora d'aquesta color no n'hi ha d'altres, de la mateixa manera per al naturalista qui, per la seva especialització exclusiva, és arribat a una conformació intel·lectual, *tot això que és real ha d'ésser sensible*, i el que no és pas sensible no pot pas ésser real. D'on brolla l'esforç de concebre el que no és sensible en funció del sensible, talment com si fos sensible. D'on encara deriva, respecte del supra-sensible, tot un enfilall de contradiccions imaginàries, però que ell accepta com a reals. D'aquí a la negació absoluta de l'ultra-sensible, no hi ha més que un pas.

Fins si aquesta negació no és pas expressament formulada, o si ella es troba com en interdicte per altres consideracions, hi ha, no gens menys en el fons de la consciència humana així com un ressort prest a reaccionar, un punt d'interrogació que fa angoixa, que fa vacillar respecte de totes les valors espiri-

tuals, un cuc que rosega les arrels de les conviccions més sòlides, les quals s'afebleixen i moren... I és en aquesta negació implícita, en aquest dubte gairebé desapercebut, que troba hom el punt de transició per a l'especialisme, del terreny purament especulatiu al pràctic on ell es desenrotlla en un sistema de vida i adquireix prou força per arribar ésser un centre factor d'una personalitat psíquica especial.

B) *Actitud espiritual a la qual arriba l'especialisme científic.* — La veritable causa d'aquesta actitud espiritual que hom veu ben sovint en els savis, ens és palesada per les consideracions anteriors i amb ella sola n'hi ha prou per a palesar les perilloses conseqüències d'aquest especialisme. Veus aquí alguns casos.

No és pas excepcional trobar, entre els clergues il·lustrats, especialistes en ciències, havent com una mentalitat de secular que contrasta de debò amb llur caràcter i els dona gairebé l'aspecte de clergues fallits, d'homes que s'han equivocat de professió. Això, en el fons, prové del fet que la mentalitat naturalista fineix tenint l'hegemonia d'una manera més o menys conscient.* Contràriament, altres, sempre pel mateix motiu, experimenten un cert malestar, una sensació de buidor; com és ara qualques clergues piadosos que són professors en els gimnasos o en els liceus. Ells es pensen ésser mig seculars, per això car senten que llur ciència, per comptes d'aidar-los a elevar-se cap a Déu els afeixuga i tendeix a allunyar-los d'Ell. Si de fet aquest desordre no té lloc, s'estableix per això en llur ànima una lluita perillosa que no arriben a dominar sinó mitjançant una sanitosa reacció basada en exercicis ascètics determinats.

Troba hom així mateix molts paisans aciençats que, com a tals, mostren ésser materialistes, agnòstics, ateus, i, com a persones privades, són creients.

L'explicació d'aquesta estranya manera d'obrar no és pas diferent respecte d'altres casos. L'especialisme ha plaçat llur intel·ligència com darrera un embà inaccessible a les idees es-

* Cf. HUGENY, *Critique et Catholique*, I, Apolog., ps. 308 i ss.

pirituals; ell els ha format una personalitat científica que llavors que es posada de relleu, sobreposada a llur veritable personalitat, els dóna aquest aspecte desagradable d'insinceritat i de duplicitat del qual no es donen compte, però que ens els fa aparèixer ben fonamentalment antipàtics.

C) *L'especialisme científic porta el materialisme moral i religiós.* — Hom admet que una habitud intel·lectual no basta per ella sola, com a tal, per a formar el que en diem una personalitat humana. Per això és necessari que les facultats afectives sien també posades en acció. Però tal cosa s'esdevé amb una facilitat extraordinària, anava dir fatalment. I veus aquí la raó. La ciència, en cert mode, es troba, a tothora, lligada a l'ésser i a la veritat. Ara bé; si el bé, com el vertader, és una funció de l'ésser, el que dóna una percepció determinada d'aquest dóna, també, virtualment una visió corresponent del primer. De la qual cosa se'n segueix que tot el que tendeix a limitar el camp de l'ésser al domeny exclusiu de les ciències naturals i matemàtiques, domeny sempre d'ordre material i sensible, arriba, per aquest mateix fet, a limitar el bé i a encloure'l dins l'esfera de lo sensible. És precisament això que fa l'especialisme científic. Aleshores ja no serà possible que els béns suprasensibles, despullats de la vivent sensació de llur superioritat, i encara sota la sollicitació continua de llur valor objectiva i real, puguin conservar prou força per a atraure vers ells la voluntat humana; o bé si ells arriben, de llur banda, a provocar alguna d'aquestes velleïtats estèrils, resten impotents per a commoure la puixança apetitiva fins el punt de provocar de sa part l'esforç que li convindria fornir per tal que subjectés les revoltades tendències de l'apetit inferior. Tant més com aquestes, habituades a seguir més la subconsciència que no pas la consciència, troben en les conviccions profundes de la intel·ligència, o en els dubtes que de mica en mica s'hi han anat desenrotllant i com enquistant sense adonar-se'n la consciència, un poderós aliat que les esperona i augmenta llur força, del fet que ell reconeix, si més no en plec, i d'una manera confosa, com a béns exclusius, els objectes d'aquestes tendències inferiors. L'especialisme científic, doncs, a causa de les seves negacions

i dels seus dubtes més o menys explícits, i seguint un procés psíquic d'evolució natural, fatal, ha d'arribar a una moral per a la qual el plaer sensible — estètic o altre, poc importa de moment — és la regla suprema dels actes humans.

La mateixa religió no roman pas lliure de les conseqüències funestes de l'especialisme. Així com havem vist brollar del materialisme una metafísica pròpia, també, i per les mateixes causes, de la seva sina ix una religió especial. Tothom coneix la pretinguda religió dels monistes moderns, i envellida ja aquesta, la dels positivistes. Tal és el punt final on hom arriba.

Si no fineix en aquestes exageracions, l'especialisme científic transforma, no obstant, i modifica profundament el sentit de les religions que troba en el seu camí: hom el veu donant alt relleu i posant en primera línia, l'element humà i natural que aquelles tenen, empetitint o suprimint totalment, si més no en la pràctica, l'element sobrehumà que n'és la raó d'ésser i la fontana de llur força.

Tot això prova clarament que l'especialisme, ben al contrari de finir en la intelligència, té una força suficient per a envair el domeny de les facultats afectives, i, per tant, l'home enter, finint així per donar a la personalitat una configuració que és d'ordre inferior, naturalista i materialista.

Hom podria creure que, per aquest mal, rau un correctiu suficient a la tendència oposada del nostre esperit, que ens lleva, d'una manera que li és connatural, vers horitzons superiors; o, encara, a la influència de l'ambient en el qual hom viu, i a l'atmosfera espiritual on hom ha estat format i que, per ventura, encara respira.

Tot això té, sens dubte, una acció sanitària, però no pas sempre decisiva. ¿Quina valor poden conservar les tendències superiors del cor llavors que som emmenats a considerar-les així com residus hereditaris de tendències ancestrals que han romàs enrera? ¿I la manera comú de veure i de pensar, quina valor pot tenir per aquell qui, potser moltes vegades, l'ha trobada errada en el terreny dels seus estudis? Englobant-ho tot en un mateix menyspreu, hom li refusarà tota valor, en tots els ordres del coneixement. ¿Judicarà un hom suficients les exi-

gències de la psiqui colectiva? Però, precisament, els savis, si els havem de creure, són allí amb el fi de corregir-la i de reformar-la, no pas per deixar-se guiar d'ella. Tot el més podrà hom adaptar-se a les seves exigències en la conducta exterior; això, però, serà sempre una adaptació i no altra cosa, compte hagut que les conviccions personals són fatalment orientades cap al materialisme.

És inútil afegir que tot això constitueix el terme extrem vers el qual esperona lentament l'especialisme; terme al qual hom pot deixar d'arribar; més encara, rarament assolit. Calia, però, presentar ben nu el perill de l'especialisme, mostrar on, lògicament, ha d'arribar. D'una faisó més o menys perfecta aquest terme atrau sempre vers ell al docte que resta clavat en la seva especialització exclusiva. I afegim, encara, que en tot això nosaltres considerem l'especialisme en ell mateix, independent de les condicions individuals que atenyen l'especialista i no l'especialisme: jo sé prou bé que hi han hagut especialistes en les ciències naturals remarcables per la bondat de llur vida tant com per l'esplendor de llur doctrina.

D) *Per què l'especialisme porta la negació del suprasensible?*

— Segons que hom se n'ha pogut donar compte, tota la present demostració reposa essencialment damunt el supòsit que *l'especialisme científic tendeix a reduir el camp de lo real al de lo natural, de lo sensible, de lo material*. I és en la veritat d'aquesta afirmació d'on prové la força de la nostra tesi. Però hom podria preguntar-se si aquest principi és a bastament estatutit per a poder-nos autoritzar, basant-nos en ell, a fer un judici ferm i servir de fonament a les afirmacions que acabem de consignar, les quals tenen una importància pràctica excepcionalment greu i seriosa.

No ens trobem pas aquí en el cas de fer del nostre principibase una demostració tècnica i *ex-professo*. Malgrat d'això jo em sento obligat a donar-ne una explicació suficient per a estatuir-lo. Solament mostrant-lo evidentment cert i per damunt de tota objecció, la nostra argumentació no es trobarà exposada a obtenir una finalitat diametralment oposada a la que volem atènyer. No és, doncs, convenient que el fonament en

què es basa la nostra argumentació pugui semblar subjecte a fàcils trontolls i objecte de vacil·lacions. És encara un deure per a mi aprofundir més la matèria que tan vivament ens interessa, i amb major motiu tenint en compte que el lector podria trobar-se previngut en favor de l'especialisme, per la qual cosa no li seria fàcil creure que l'especialisme és pròxim parent d'un sistema esdevingut ja sobiranament antipàtic, com és el materialisme.

a) *El naturalisme modern, així com l'antic, limita el camp de lo real.* — Nosaltres, doncs, havem dit que l'especialisme científic tendeix, de si mateix, a recloure tot lo real en els terminals de lo sensible. Aquest fet no és pas novell i ha estat remarcat en força avinenteses pel mateix sant Tomàs, el qual, en els seus diversos escrits no para de parlar-ne amb intencionada insistència. Tothom ho sap. L'especialisme dels nostres dies repeteix el cicle de les especulacions dels primers filòsofs grecs, bo i elevant-lo a un nivell de perfecció més elevat.

Ara bé : veus aquí el que sant Tomàs escrivia del cientisme grec : «...ells es cregueren que en el món no hi ha altra cosa que això que pot ésser pres pel sentit i la imaginació. D'aquesta manera, essent un fet que la imaginació no pot tenir com objecte sinó això que és corpori, arribaren a la conclusió que tot l'ésser és cos, i que fora d'aquest no hi ha altra cosa... Opinaren alguns que el cos és tot l'ésser... El principi d'aquestes coses (es tracta del coneixement i del moviment vital) no ha estat pas ben capit pels antics filòsofs. Aquests no essent capaços d'ultrapassar la imaginació creien que aquell era corpori, dient que lo real és només això que hom percep amb els sentits, el cos, i que el que no és corpori no és res... Els primers qui es dedicaren a l'estudi de la natura de les coses es pensaren que només hi havia cossos.» Expressions semblants hom troba arreu en les seves innombrables obres, cada vegada que té ocasió de parlar dels antics naturalistes : arreu assenyala sempre la mateixa causa de llurs errors, o almenys la seva manera d'expressar-se és de tanta transparència, que hom pot amb facilitat entreveure el seu pensament. Veus aquí l'alludida raó resumida en una frase mordent : «ells eren marcadament grollers», d'intel-

ligència, evidentment, — *quasi grossiores existentes*. El tractament és dur, per això el sant Doctor n'ha afeblit la vigoria mitjançant el *quasi*, però el qualificatiu resta crudel per a l'amor propi. Pitjor per als «grossiores» antics i... moderns.

En efecte, les paraules del sant Doctor tenen també aplicació als savis dels nostres dies, i llur estat d'esperit pot ésser expressat amb les mateixes paraules. N'hi ha prou perquè un hom se'n convenci amb donar un cop d'ull per llurs obres; hom hi trobarà fórmules de clares i definitives negacions de tot lo suprasensible. Fins llavors que tals negacions no són formulades, hom les sobrentén i les indueix en el lector que no hi posa cura. El mateix desinteressar-se — de què tals savis fan ostentació — de tot el que es refereix a lo suprasensible — problemes que, no res menys, són d'un interès capital per a la nostra intel·ligència i per al nostre ésser enter — ens diu clarament que per a ells aquestes qüestions han perdut tot sentit real.

La *mentalitat moderna* plasmada per la cultura naturalista, sota la influència de les ciències positives, no obra pas de diferent manera. Els diaris, les revistes, els llibres de cultura popular, les publicacions destinades a la vulgarització de la intel·ligència són farcides d'expressions que d'una manera o altra diuen sempre la mateixa cosa : només és veritat el que hom veu o toca; tot el que resta no podria brollar sinó d'opinions, respectables potser, però inverificables, i que mai no podran ésser demostrades d'una manera científica.

Tenim, doncs, una visió total d'aquesta qüestió. Tant si ens referim al naturalisme antic com més especialment al modern, veiem l'un i l'altre afirmar a l'unissó : «això que no és sensible no és res». Tal és el terme comú on ells arriben, és a dir, la limitació del camp de lo real a lo sensible. Fins si no poguéssim trobar la raó intrínseca d'aquest estat de coses, hom l'hauria encara d'admetre com un fet d'experiència.

Però tal raó d'ésser no manca pas, ni deixa de tenir valor, mes per a prendre'n tota la força provatòria cal un esperit de bon tremp. Assagem de palesar la raó per la qual hom ens afirma que tot lo real és enclòs en lo sensible.

b) *L'especialisme científic produeix una obtusió mental que no permet veure en lo sensible això que l'ultrapassa.* — Tots els nostres coneixements tenen com a punt d'origen l'ordre sensible i resten en dependència amb aquest ordre. Aquesta és una condició natural per a la intel·ligència humana. Així, doncs, per a nosaltres, només és real això que és en lo sensible, vull dir això que directament correspon al domeny del nostre coneixement pels sentits del cos, o bé es troba talment lligat amb aquest ordre i com en sa prolongació, que hom en fa amb ell una mateixa realitat coneguda. Des d'aquest punt de mira del coneixement, i per a mi, el pare del meu amic *és realment*, per tal com la realitat del fill que jo conec bé arriba a manera de prolongació d'ella mateixa a la persona del pare que potser mai no he tingut avinentesa de veure; i és així en l'ordre del coneixement, mentre que des del punt de mira ontològic esdevé el contrari, car és el fill qui depèn del pare.

Ara bé : perquè hom pugui així passar d'això que es veu al que no es veu, i perquè el sentit de la realitat pugui irradiar de l'un a l'altre, cal poder distingir en l'objecte que se'ns presenta els aspectes particulars que ell posseeix en dependència amb el que no veiem pas amb els sentits, l'objecte sensible dels quals, present als nostres ulls, pot ésser, de certa manera, considerat com un apèndix. La qual cosa comporta gairebé sempre una força de penetració assats vigorosa — la intel·ligència, *intus legere* — i una puixança d'anàlisi tant més alta com més abscondita és la causa sota el vel de diferenciacions múltiples.

Així, llavors que hom vol esclarir el tipus fisiognomònic o moral d'una família, d'una nació o bé d'una raça, cal una força de penetració sempre més fina per a poder abstraure les innumbrables diferències, irreductibles a primer cop d'ull, i arribar a desenredar la troca, sempre més embolicada, de les variacions de família, de lloc, de condició, etc., i, finalment, treure i posar de relleu els trets comuns que es trobaven sota totes aquestes particularitzacions i diferenciacions innombrables. De la mateixa manera aquell qui té quelques nocions de taxonomia animal o vegetal pot constatar com és difícil aquest treball, llavors com veu els primats de la ciència no estar pas d'acord respecte

de certs punts, més directament en dependència amb aquesta força que ens fa veure les coses per dins. I com és tot això clarament testificat per les diferents classificacions que ells proposen i pels dubtes que ells tenen encara sobre l'atribució de qualques espècies a tal família més aviat que a tal altra. Hom pot dir que si hom no ha pogut tenir classificacions d'una certa valor sinó en una època relativament recent; si són rars els bons taxonomistes, prové justament de què és ben rara aquesta força de penetració intel·lectual que seria necessària per tal d'ultrapassar les barreres que enclouen espècies, gèneres, famílies, ordres, classes, tipus, en una confusió inextricable de variants.

He emprat el mot barreres perquè no en sabia trobar un altre de més apte per a expressar l'efecte que produeixen aquestes variacions i aquestes particularitats en el progrés de les investigacions o per a manifestar d'una manera més colpidora la impressió que determinen en aquell qui en llur estudi es troba davant per davant d'elles. És un obstacle que es dresa a mig camí, un destorb que detura la marxa. Barreres per al coneixement — com elles són limitacions per a l'ésser.

I és per aquesta raó que sant Tomàs remarca amb tota exactitud que la veritat comporta la unitat; és que la pluralitat i la divisió en raó de la potencialitat i de la limitació que enclouen, lliguen la intel·ligència i no li permeten avançar. Inversament, llavors que la intel·ligència, ultrapassant les fluctuacions de les variants, arriba a llucar un tret comú, ella avança i es lleva a la visió d'un grau de perfecció d'una més gran amplitud, per tal com enclou ell un nombre sempre més gran de coses en el camp visual de la intel·ligència, la qual, d'aquesta manera, les domina totes alhora d'un sol cop d'ull; ell és encara més comprensiu, per tal com ultrapassa els terminals de les variacions i les uneix en una sola i única virtualitat d'ordre superior, que té en ell mateix el quantitatiu de perfecció espargit i descompartit en els subjectes més particulars; i això, d'una manera uniforme i estable; tal el focus que enclou en ell mateix la llum. Més necessari, en fi, per tal com aquest grau de perfecció és menys subjecte a les fluctuacions que provenen de la contrarietat de

les causes particulars — físiques o metafísiques — que es topen en raó de llur determinació.

Aquesta més gran força de penetració intel·lectual de graus diferents prové de la natura : l'exercici, l'experiència, l'edat poden fer-la més fina i més poderosa. Aquest fet és admès per tothom, i és inútil insistir-hi més. Si, doncs, per comptes d'exercitar aquesta força hom la deixa inerta, insensiblement s'esmussa i s'espunta : finalment, per una mena de degeneració psíquica, ella acaba per perdre la seva energia i no pot arribar al punt que normalment podria. Hom avança a les palpentes dins una penombra que a penes deixa entreveure els contorns de més relleu dels objectes més pròxims. Contràriament, aquell qui, com el naturalista, concentra d'una manera habitual totes les forces de la seva intel·ligència per tal d'agafar el major nombre possible de detalls sobre tal o qual cosa, acaba per contraure l'hàbit del fet particular i adquireix una ben marcada aptitud per a distingir en els objectes que ell observa les més petites particularitats. La qual cosa no vol pas dir que no vegi pas això que es troba en segon pla — l'element comú —; ell el veu, però, tan ofegat sota l'envoltori de detalls innombrables i tan esblait que el judica així com constituent un tot amb ells, identificat amb ells. Ell ens parlarà en rigor d'*universal*, però en la seva intel·ligència no hi serà sinó així com un esquema, un símbol de les particularitats observades, un síndrome de les particularitats — si hom pot expressar-se així. Aquesta mena d'*universal* — diguem-ho bo i passant — sembla ésser l'únic conegut de molts homes il·lustres en Psicologia experimental. I com que, en tota rigor, no passa més enllà dels termenals del coneixement sensible, els ve molt bé llavors que en volen deduir la materialitat de la raó humana, o, si més no, negar-ne l'espiritualitat i la transcendència.

Hom capeix fàcilment que, en semblants condicions, no seria possible a un observador aixecar-se vers la intuïció de les causes més universals i més altes d'on provenen, com llurs propis efectes, els atributs més fonamentals de les coses. La visió dels fets destriats l'emmenarà només al descobriment de les causes particulars semblants, però ella no l'aixecarà mai fins a la causa

superior l'acció de la qual, envaint les causes particulars, les harmonitza entre elles i els dóna la potència de poder produir, malgrat la diferència de llur activitat pròpia, efectes que tenen una semblança comú. En aquest cas és impossible que la sensació de realitat donada pels fets d'experiència pugui ultrapassar la zona de les causes immediates per arribar a la zona superior de les causes comuns. I per aquest motiu l'esfera d'això que és real esdevé encongida, limitada com és troba a això que cau sota els sentits, i d'altra banda tot el que resta en la regió de la veritat, flota incert pels espais indefinits del que és possible o opinable.

Entre totes les ciències només serà acceptada com a veritable i real aquella que té el seu començament en els principis que, expressant l'estat de les coses que hom veu i toca, poden, pel fet mateix, ésser controlats per l'experiència. Només serà tinguda per legítima aquella ciència les conclusions de la qual són de tal natura que hom en pot verificar experimentalment la legitimitat i la veritat. Totes les altres ciències, els principis de les quals són resultat d'una abstracció, això és, totes les disciplines que de les dades i dels fets particulars no expressin sinó els elements comuns, no poden ultrapassar la línia de la hipòtesi: elles no poden esperar altra cosa que ésser considerades com a simples exercicis lògics, construccions verbals, narracions metafísiques...

El lector té ja davant dels ulls la raó per la qual l'habitud de l'observació d'això que és particular contrau el camp d'allò que és real i, per tant, el de la ciència. I com l'especialisme tendeix precisament a fixar l'intellectual en aquesta manera de veure — pel fet mateix — l'arrossega a persuadir-se *que allò sensible és tot allò real*.

C) *La veritat supra-sensible que depèn de lo sensible és substreta de l'esguard de l'especialista.* — Hi ha encara una altra raó d'aquesta limitació del camp d'allò que és real. Acabo de fer al·lusió a la particularitat de les ciències experimentals, de poder controlar pas a pas llurs deduccions. Tal és, tothom ho sap, una de les característiques del mètode experimental i les apremiants recomanacions dels partidaris de les ciències positives apunten a aquesta finalitat.

No pretenc pas negar la importància, diré més encara, la valor exclusiva, d'un mètode semblant llavors que hom vol fixar les lleis que regulen els fets del món físic. Però hom no pot pas oblidar que un ús exclusiu d'aquest mètode acaba, a la llarga, per produir en la intel·ligència una mena d'atròfia mental que li arrabassa la facultat de discórrer llarg temps per les regions de l'especulació pura. Després d'una curta volada, la intel·ligència així cansada sent la necessitat de tornar-se apoiar sobre la terra...; i veus aquí el moment de recordar una frase severa : «l'àguila que de generació en generació negligís els cims acabaria amb la volada de la gallina» (Gonz. Truc, *Le Retour à la Scolastique*, p. 134). Per això se li escorre tota una manera d'ésser i, per tant, tota la més vasta zona de lo cognoscible que per a nosaltres es troba, cert, en dependència amb el món sensible (*Sum. Theol.*; 1-84-7 i 8) però la ultrapassa.

Tots els objectes dels nostres sentits no tenen pas d'una manera igual les condicions necessàries per a ésser percebuts. Així, per exemple, els centres lluminosos i els cossos posseeixen diferentment la visibilitat. Els primers són lluminosos d'ells mateixos; els altres essent il·luminats per aquells són visibles per tal com reben la llum dels primers. La visibilitat dels centres és autònoma, ella té les seves arrels en l'estat físico-energètic del cos lluminós; contràriament la dels cossos il·luminats no té pas en ells mateixos el seu origen, sinó en un altre; ells són visibles per dependència.

Una cosa semblant s'esdevé en l'ordre intel·lectual. Hi ha enunciats — les premises — que són vertaderes i evidents per elles mateixes, i n'hi ha d'altres — les conclusions — que prenen llur veritat i llur evidència en els enunciats precedents. Segons que hom se'n pot donar compte fàcilment, aquesta actitud especial dels enunciats respecte de la *veritat* depèn de la particular relació que ells tenen respecte de l'*ésser*. El vertader i l'ésser són recíprocs, car el primer no és altra cosa que un aspecte particular d'això que és real. Ara bé : l'ésser expressat per les conclusions com a tals és el que caracteritza els accidents — això és un ésser dependent que és actualitat, sens dubte, però actualitat derivada, d'ordre inferior. Ella és així com

el ressò, el reflexe o la prolongació d'una actualitat més poderosa; o, encara, així com la fluorescència de la pantalla de platino-cianur respecte dels raigs X, i les colors respecte de la llum, segons una antiga teoria. D'altra banda la nostra ciència rau essencialment a una facilitat adquirida de percebre aquesta actualitat dependent, per l'ús dels principis (premises) expressants de l'actualitat, que és així com el centre excitador de l'altre.

Això establert, aquell qui — com l'especialista del mètode positiu — s'habitua a controlar, pas a pas, les seves demostracions, pel retorn continu al punt de sortida (la dada positiva) acaba per perdre, de mica en mica, la capacitat de percebre el quantitatiu de veritat que les conclusions enclouen en elles mateixes per la sola dependència de llurs principis. Amb altres paraules; ell es posa en les condicions òptiques d'aquell que, habituat a la llum directa, esdevé després insensible a la llum difusa. I és així que hi ha tota una manera d'ésser que s'escorre a l'esguard de la seva intel·ligència. Aquesta es troba reclosa en més estrets límits i no exhauereix pas el domeny del cognoscible. Ben cert, si la nostra especulació hagués de restar sempre dins els terminals de la verificació de les qualitats sensibles dels cossos i de les lleis físiques de la natura no ens portaria pas un gros dany l'atèndre'ns-hi.

Tindríem de lamentar una veritable obtusió mental, però aquest escurçament d'esguard no seria talment perillós, així com no és talment perjudicial una veritable opacitat per a l'objectiu fotogràfic que ha de treballar a ple sol.

És evident que les coses no s'esdevenen pas així. Ni els mateixos cossos podem conèixer d'una manera segura i adequada sense embocar qüestions que evidentment els ultrapassen. Per això aquell qui no és fort per a penetrar la veritat de les conclusions deduïdes, per mitjà de simple raonament, de les observacions experimentals, no té sinó un coneixement migrat reclòs en els terminals de l'experiència. Ell no podrà mai servir-se d'aquestes mateixes conclusions com de principis per a aprofundir en l'esfera de l'ésser, o, si fins se n'arriba a servir, elles no poden ésser-li útils sinó per a construccions hipotètiques,

de verificació impossible. Aleshores no hi haurà gran diferència entre el coneixement dels animals i el coneixement humà estretament reclòs en els límits de lo sensible. Fins amb facilitat hom transposarà aquest mode de coneixement en l'Ésser i trobarà ben natural que no hi hagi distinció entre l'home i els animals.

La primera manifestació del món sensible i això que s'hi refereix s'escorre encara a l'esguard, no podent pas fixar-ne la primera eclosió com a límit de les transformacions successives que per un retorn incessant se segueixen indefinidament, en un cicle tancat. No serà més possible escometre les qüestions fonamentals relatives al constitutiú íntim de les coses; menys encara posar al descobert els misteris d'aquesta esfínx que és la matèria. Hom s'adelitarà llançant-se vers solucions més o menys arbitràries, capaces de sadollar la imaginació, però no pas la raó que hi sent de seguida una manca de sinceritat, i es dóna compte ben aviat que en lloc de donar una resposta al problema hom no ha arribat sinó a allunyar la dificultat o a formular-la d'altra manera. Impossible, finalment, de dir una sola paraula de l'Ésser Sobirà vers el qual, no obstant, ens impelleix una poderosíssima tendència de la nostra natura, de la nostra intel·ligència i del nostre cor. Moltes d'altres qüestions relatives al nostre fi, a les nostres aspiracions, al nostre ésser, als nostres coneixements, restaran així mateix sense possibilitat de solució. I fins hom trobarà natural considerar-les com a problemes mal posats — tal la quadratura del cercle — però el fet que altres n'han donat o n'han cregut donar una solució justa i precisa prova bé que no és pas així.

Tot el que acabem de dir demostra d'una manera convincent que l'especialisme científic exagerat i exclusiu, fineix per produir realment en el domeny dels nostres coneixements un encongiment no pas poc perillós. Hom el compararia a un espill parabòlic que, situat al voltant d'un centre lluminós, n'intensifica la llum en una zona determinada, la qual cosa esdevé sempre amb perjudici de les altres zones que han quedat en l'obscuritat i que tal vegada mereixien més rebre aquesta abundor de llums.

Tindria un cert interès per al psicòleg determinar si aquest encongiment del domeny del cognoscible és degut a la polarització de les facultats sensibles esdevinguda permanent o bé a una degradació de la mateixa activitat mental. Personalment m'inclino a creure que l'especialisme, en el sentit indicat en tot aquest anàlisi, produeix una real degradació en l'esperit de l'especialista. En efecte, sia que la intel·ligència degradi la seva activitat específica fent actuar massa exclusivament la seva part menys noble fins l'extrem de gairebé exhaurir-s'hi; o, al contrari, que les facultats proveïdores de la intel·ligència fineixin quedant-se preses en llur orientació vers la sensibilitat, el resultat és el mateix, hom no podrà mai actuar sinó exclusivament dins aquest ordre. Hom té el mateix resultat en la pràctica, tant si l'artista no coneix més que una melodia, com si el seu instrument no és apte per a executar-ne d'altres; directament o indirecta hom es emmenat a una limitació en l'art.

En resum : tant si considerem el naturalisme dels antics com les tendències i afirmacions dels savis moderns, com la mentalitat de les masses que s'han apropiat aquesta cultura eixida del cientisme o com les característiques de l'especulació exclusiva de la natura, trobem a tothora la reducció de la realitat a lo sensible, a lo natural, a lo material. Podem, doncs, concloure que l'afirmació posada així com a fonament de tota aquesta demostració, no solament és innegable, sinó encara tan manifesta que apar fins increïble que hom en pugui exigir una demostració.

Veus aquí, ara, en resum l'exposició dels nostres càrrecs contra l'especialisme, àlies, científic.

L'especialisme científic físico-matemàtic comporta la reducció de la cosa real a la natural exclusivament, d'on prové la negació implícita o explícita de lo suprasensible. Transportada a l'ordre moral, aquesta negació treu tota consistència als béns suprasensibles i condueix l'especialisme a transformar-se de mètode d'investigació en mètode de vida — això és el materialisme total —, materialització de l'esperit, materialització del cor i de la vida entera.

Veus aquí els perills a què s'exposen els especialistes de la ciència; al lector pertoca jutjar llur gravetat.

En un pròxim estudi parlarem de l'especialització filosòfica.»

Fins aquí M. Maggiolo. Proposant-nos transportar més endavant a aquestes pàgines l'acabament, que ens anuncia, del seu estudi i adherint-nos en absolut a les conclusions estatuïdes en el que acabem de traduir, havem, no obstant, de confessar que aquest ens hauria plagut molt més si l'autor hagués enquadrat l'interessant tema que hi tracta en el marc de la civilització europea, observant i *raisonant* de primer el desplaçament de la mentalitat llatina i anglosaxona des del grau més alt d'abstracció als de lo sensible i quantitatiu, remarcant de passada un fenomen paral·lel en la civilització hellènica, això és, el pas de les esferes racionals més altes (Plató i Aristòtil) a les de la física i de les matemàtiques en la cultura alexandrina, per a finir en la còmica tirania del perifèric, pròpia de la civilització bizantina, com la davallada de l'ànima europea arribà a guisa de rebaixament màxim *al pueril exclusivisme* de la crítica textual, quedant així desvirtuada sa llei interna d'ésser sòcol, i fonament i simple inici, de l'alta cultura. Calia, també, remarcant en aquell estudi i com a determinació màxima el profund desequilibri entre l'ordre espiritual i el social en temps del Renaixement, durant el qual — i per causes purament humanes i transitòries — no bastava el primer per fer reaccionar amb deguda persistència el segon vers els ordres més alts de la pensa; per la qual cosa, no podent aquesta restar inactiva, adreçà la major part de les seves energies vers l'ordre imperfectament inexplorat de lo sensible i provocà un esclat de ciències novelles que es troben encara en llur infantesa i comporten, per aquest motiu, l'ús gairebé exclusiu de l'experimentació, la qual, a conseqüència de l'esmentat desequilibri, tendí durant molt de temps a envaïr tota l'alta cultura per a deixar-la reduïda a una instrumentació cognoscitiva semblant a la dels infants. Finalment, haguera estat convenient remarcant que ja fa més d'un segle que l'ordre racional ha anat reviscolant de mica en mica fins a ob-

tenir una creixença tan extraordinària que els homes de visió més clara i profunda veuen ja, i no pas en molta llunyania, el moment ideal en què els ordres més elevats del pensament tornaran a un perfecte equilibri amb l'ordre social i com a superiors li donaran amb eficiència absoluta la mesura de la seva marxa. Però de tots aquests puntsensem tractar-ne en un dels números vinents de QUADERNS D'ESTUDI.

PERE M. BORDOY-TORRENIS

ANTECEDENTS DE LA GUERRA EUROPEA

1. En el fascicle XXI de la col·lecció «Minerva» vaig exposar el curs de la política mundial des de 1848 fins al tombant del segle XIX. Des d'aquest moment fins a la guerra mundial corre un lapse de temps que fa la prehistòria de la guerra i que divideix en dos períodes quasi iguals la crisi produïda per l'anexió de la Bòsnia i l'Herzegovina (5 octubre 1908).

El primer d'aquests períodes es caracteritza per l'aparició en la política internacional de dues noves potències de primera classe, extraeuropees totes dues : Els Estats Units d'Amèrica i el Japó. El sol fet d'aparèixer dues noves forces, provoca ja naturalment una sèrie de reaccions polítiques per a situar-les dintre el sistema d'equilibri, però a més d'augmentar els subjectes de la política mundial augmenten els objectes, o millor dit, es canvien. La colonització africana és gairebé acabada, resten només a l'extrem del continent negre el conflicte marroquí i la pacificació de l'Àfrica del sud. Continuen a Europa, ultra els conflictes interns (qüestió irlandesa, qüestió polonesa, conflictes revolucionaris, etc.), la qüestió d'Orient, i apareix, en canvi, amb les ambicions, sobre Xina i el domini del Pacífic, un nou camp d'acció que desplaça per uns quants anys la diplomàcia europea dels problemes continentals i allunya en definitiva l'amenaça de la guerra.

Del 1908 ençà, en canvi, la qüestió d'Orient i la del Marroc dominen l'escena, i l'agrupació de potències és condicionada per aquests problemes que presenten una premura i un perill cada dia majors, fins que esclata el conflicte.

2. L'ENTRADA DEL JAPÓ EN LA POLÍTICA MUNDIAL. — Des de molt temps Corea és l'objecte de diferències xino-japoneses, i

àdhuc de les ambicions polítiques d'Europa. Dues guerres, la xino-japonesa (1894-95) i la russo-japonesa (1904-1905), tenen per causa l'aspiració a dominar la península coreana, anexada finalment pels japonesos en 1910. Una revolució (1894) dóna lloc a la intervenció dels dos imperis orientals; apaïbagada aquesta, el Japó no sols es nega a evaquar el territori, sinó que obra les hostilitats contra Xina, envaint territoris i mars xinesos. Passat el Yalu, els nipons ocuparen part de la Manxúria i conqueriren Weihaiwei i Port-Arthur. La pau de Ximonoseki (17 abril 1894), ratificada un mes més tard a Txifú, reconeix la independència — és clar que nominal — de Corea, i cedeix al Japó la península de Liautung, amb Port-Arthur i Dairen, Formosa, les illes de pescadors, més una indemnització garantida amb l'ocupació de Weihaiwei.

Una tal preeminència del Japó és vista amb recel per les potències. De primer, Anglaterra tractà d'oposar-s'hi, amb l'assentiment de tots els Estats, i especialment de Rússia. Però ben aviat Anglaterra mostrà partit pel Japó; en definitiva, un nou tractat signat a Pe-King (8 novembre 1895) fa que el Japó retorni la península de Liautung, el bocí millor de tot son guany, mentre es produeixen una agrupació de potències antijaponesa i una intel·ligència antixina d'Anglaterra i el Japó, que condicionen els anys següents la política de concessions, arrendaments i pactes que es fa a l'extrem Orient. En virtut det al política, França ocupà el golf de Kwantxauwan, Anglaterra Weihaiwei, Rússia Port-Arthur i Alemanya Kiau-Txeu (anys 1897 i 1898). Darrera aquestes ocupacions vénen els senyalaments d'esferes d'influència en les províncies xineses que limiten amb els establiments europeus. Alemanya s'assegura Xantung, Anglaterra la vall del Yangtsé, Rússia la Manxúria, França els territoris limitants amb Indoxina, i el Japó Fu-Kien, enfront de la illa de Formosa. Totes aquestes ocupacions desvetllen una ambició de repartiment total de Xina (1898), a la qual s'oposa una revolució interna, preludi de la revolta xenòfoba de dos anys més tard, i la intervenció de l'altra novella gran potència : la confederació nord-americana.

3. LA POLÍTICA DE LA UNIÓ. — La república americana, després d'afirmar per una sèrie de mesures la seva unitat interna per la tarifa Dingley, de protecció duanera, una independència econòmica contra Anglaterra i les seves colònies de les Índies occidentals, passa, sota la presidència de Mac-Kinley (1897-1901), a una acció imperialista que ja abans (conflicte de Venezuela, 1895-96) havia donat vesllum. L'imperialisme americà té un fàcil triomf en la guerra amb Espanya (abril-agost 1898), a conseqüència del qual adquireix Puerto Rico, Filipines, la illa de Guam i el protectorat damunt Cuba, és a dir, una immillorable posició estratègic-política en el golf de Mèxic. Abans (1894) havien ja annexat les illes Hawaiï. Aquest augment de poder desperta els recels d'Anglaterra. També amb Alemanya, que havia comprat a Espanya les Marianes, Palaos i Carolines, hi ha conflictes que s'arrangen després de violentes discussions amb un acte dit de Samoa (2 desembre 1899). Una nova tivantor amb Anglaterra neix del missatge presidencial de Mac-Kinley, que després de la guerra amb Espanya reclamà la revisió del tractat Clayton-Bulver pel qual Anglaterra s'assegurava certs privilegis en la zona del canal trans-oceànic de Panamà.

4. L'AGRUPACIÓ DELS PODERS A EUROPA.—L'agrupació de potències que hem vist lluitar contra els imperis centrals, està, doncs, molt lluny de produir-se. L'hostilitat tradicional de Rússia i Anglaterra rep nou aliment per la posició que a l'extrem Orient ha adoptat el Regne-Unit, i la rivalitat anglo-francesa arriba per aquest temps al màxim. Després d'un decenni de preparatius, el general anglès Kitchener assoleix a Omdurman (3 sep. 1898) la derrota definitiva dels sudanesos del Madhi. Es dibuixà la possibilitat del ferrocarril transcontinental Cairo-Cap, i és palès que Anglaterra no tolerarà en el Sudan cap altra potència. Però des del 18 de juliol de 1898, el capità francès Marchand ocupava Fachoda, en territori sudanès, havent vingut del Congo. L'ocupació de Fachoda esdevé, després de la victòria anglesa, absolutament insostenible. Durant mesos, hi ha perill de guerra anglo-francesa. S'hi afegeixen les protestes angleses

per l'anexió de Madagascar i per l'estació carbonera de Marcat al golf pèrsic. El tractat de Sudà (12 març 1899) arranja tots aquests conflictes. La conferència de la pau iniciada per Rússia (18 maig 1899) acaba de pacificar, superficialment almenys, el concert europeu.

Tampoc era forta la triple aliança, perquè Crispi, son ferm sostenidor a Itàlia, desapareix de la vida política a causa del desastre d'Adua (1.^r març 1896), i comença, llavors, la política de balanci, entre Alemanya i França, dels governs italians, mentre que la qüestió d'Orient i l'irredentisme l'allunyaven d'Àustria. La qüestió d'Orient és, per aquest temps, singularment complicada. Hi ha, en primer terme, una revolta candiota, protegida pels grecs, que dona lloc a una guerra greco-turca fàcilment guanyada pels turcs, que no poden emperò collir-ne el fruit per imposició de les potències. L'autonomia de la illa és reconeguda (1897-1898). Demés, hi ha la qüestió d'Armènia, on el tractat de Sant Estefano preveia certes reformes que Anglaterra exigeix, però com que sota la mateixa crosta de la política humanitària de Gladstone, s'amagava ara l'imperialisme de Chamberlain, Anglaterra bo i exigint del soldà les reformes, s'oposava a l'ocupació russa, que era l'únic mitjà d'acomplir-les. Així, mentre s'impedia la influència russa, i es suscitava al flanc de Turquia un altre enemic com el búlgar de Rumèlia, que seria madur per a un protectorat anglès qualsevol hora. Mentrestant no passa un any sense disturbis a Armènia, i ara Rússia, ara Anglaterra, els utilitzen, estimulants-los o desaprovant-los.

La influència alemanya comença a fer-se sentir. També l'imperi germànic es mostra, com Anglaterra, partidari de la subsistència de Turquia. Els alemanys reorganitzen l'exèrcit, obtenen concessions, ocupen alts llocs en l'administració. Un viatge de l'emperador a Orient (oct. 1898) amb discursos sensationals («seré sempre amic dels 300 milions de mahometans»), i adopció d'indumentària local), fa que les missions alemanyes d'exploració sien ben acullides, i que la Deutsche-Bank obtingui en 23 desembre 1899 la concessió d'un ferrocarril de Kònia al golf pèrsic.

5. LA GUERRA ANGLO-BOER. — Havem esmentat en altre lloc la conferència internacional de La Haia iniciada pel tsar de Rússia. Mentre els diplomàtics tractaven d'evitar la guerra, Anglaterra es preparava a una acció militar contra el Transwaal i l'Orange, repúbliques a les quals la descoberta d'or i de diamants procura una prosperitat gran i conflictes abundosos. La inquietud que inspiraven als anglesos pel veïnatge amb els territoris de protectorat alemany, impulsaren a ocupar el Betxuanaland, i a impedir la unió de les colònies portugueses d'Angola i Mozambique a través de l'Àfrica. La British South Africa Company de Cecil Rhodes constituí, amb l'ocupació del país dels Matabele, del hinterland de les colònies portugueses, el Masxonia, el Manica i el país dels Barotsé, un immens territori anomenat avui la Rhodèsia, que venia a encapsular entre dues masses de terra anglesa les repúbliques holandeses. Recordem el raid Jameson, i el famós telegrama del kaiser que dibuixa, llavors, una situació diplomàtica antianglesa. Malgrat el fracàs d'aquell intent, a la veritat massa descarat, Salisbury es nega a pagar la indemnització que es demanava, i Chamberlain arriba a reivindicar el dret dels anglesos emigrats a intervenir en els afers de les repúbliques. Cecil Rhodes provoca noves agitacions, i Chamberlain exhibí als comuns una petició signada per 21,000 súbdits anglesos uitlanders queixant-se de mal tractes. Krüger, president del Transwaal, oferí la naturalització dels miners alogens als cinc anys de residència, dret de votar àdhuc per la presidència de la república, augmentar en vuit llocs més la representació dels uitlanders, en el *Volksraad*. Anglaterra demanà que fos reconeguda la sobirania anglesa, els boers proposaven l'arbitratge, però davant l'avenç de les tropes britàniques declararen la guerra (11 nov. 1899).

Què feia mentrestant Alemanya? Anglaterra l'havia amansida, proposant-li una negociació tèrbola per a repartir-se les colònies portugueses. Sospesa aquesta negociació, la política de Berlín s'orientà en un sentit boer, coincidint amb el que era en aquells moments sentiment unànime dels pobles europeus. Les dues repúbliques aliades, mobilitzaren milícies de 80,000 homes comanats per generals pagesos enèrgics i hàbils (Kronje, Joubert,

Botha) que obtingueren la victòria de Dundee, assetjaren Ladysmith, envairen el Natal fins a Colenso, bloquejaren Mafeking i Kimberley i penetraren en el territori del Cap per Colesberg. Guillem II reconegué als boers com a beligerants, i fou projectada una intervenció d'acord amb França i amb Rússia. Però com que Alemanya demanava, en iniciar-la, que tots els interventors es garantitzessin mútuament els propis territoris, França rebutja sense vacillar donar sanció al tractat de Francfort. Per reacció natural, Delcassé cerca en l'aproximació a Anglaterra noves rutes a la política francesa. La diplomàcia alemanya s'orienta, també, cap a Londres, el kaiser visita la cort anglesa; son ministre Bülow negocià amb Chamberlain, que proposa una aliança amb Nord-Amèrica i una intelligençia amb Alemanya, i Rhodes, en morir, estén els beneficis de son testament als estudiants dels tres pobles: Anglaterra, Alemanya i els Estats Units.

Els èxits dels boers no podien donar la victòria final. Era indubtable quin havia d'ésser el resultat definitiu de la guerra entre una gran potència de 40 milions de súbdits, de recursos incomptables, i un poble petit de 500,000 ànimes i sense més força que la convicció del seu dret. Debades els generals boers donaren mostres de coratge i energia; s'acumularen tropes angleses fins a 200,000 homes; els militars anglesos, French especialment, el «general de glaç», que amb freda i inflexible decisió féu ús dels camps de concentració, evitant així la guerra de guerrilles, i la no intervenció d'Europa, forçaren a una capitulació honorable, reconeixent al Transvaal i a l'Orange l'autonomia que es mereixien (juny 1901), amb ús de l'holandès, i 3 milions £ d'indemnització pels danys de la guerra.

La guerra havia costat 10 miliars, tres anys i moltes mils vides, però la posició africana d'Anglaterra restava una cosa acabada i completa. Ara només el Marroc i les lluites diplomàtiques del Continent havien d'ocupar l'atenció de l'imperi britànic, fins el dia que d'acord amb França, la seva rival secular, emprengué la lluita contra Alemanya.

6. LA REVOLTA DELS BOXER. — L'antic esperit anticristià i antiestranger dels xinesos va creixent amb el senyalament de

les zones d'influència. Una sèrie de societats secretes cobreixen la terra, la principal es la «lliga del puny», que dona el nom anglès de «boxer» als revoltats. La coloració religiosa del moviment li garanteix l'ajuda dels mandarins i àdhuc de l'emperadriu Tsi-hi, prestant, així, nova força al fanatisme popular contra els dimonis estrangers. La diplomàcia estrangera, per les rivalitats anglo-russes i per estar Anglaterra en plena guerra boer, no té una acció enèrgica. Tot es redueix a una protecció de les ambaixades i a una demostració naval. L'expedició de desembarc comanada per l'almirall anglès Seymour, davant el perill de les ambaixades, és forçada a retrocedir. El 12 juny 1900, els boxers ocupen Pe-King, assetgen les ambaixades i el barri europeu i assassinen (20 juny) l'ambaixador alemany, Clemens v. Ketteler. Una nova expedició de francesos, anglesos i alemanys, a les ordres del comte Waldersee — els japonesos i nord-americans no hi participen, i els russos lluiten sols i només a la Manxúria, — ocupa Txili, llibera els europeus sitiats, i després d'unes expedicions de càstig vers l'interior, assegura (7 sep. 1901) una nova pau entre Xina i les potències. No hi ha acord entre les potències, i després de diverses temptatives, negociacions i projectes, resten Rússia i Alemanya d'acord, i enfront d'ells Anglaterra, aliada amb el Japó (30 gener 1902), mentre Amèrica serva una neutralitat benèvola envers Xina, Anglaterra redueix i concentra, així, als mars metropolitans la seva flota. El *casus foederis* per Anglaterra no entra en joc, sinó essent agredit el Japó per més d'una potència. Els alemanys veuen en aquest tractat el primer pas de la política d'encerclament que practicà Eduard VII contra l'imperi germànic.

Aquesta opinió no pot, objectivament, ésser sustentada. En aquest temps la constellació de potències està allunyadíssima de la que més tard hem vist. Si contra algú prenia posició Anglaterra, era contra un enemic de sempre i amb el que de sempre, també, havien topat els seus interessos asiàtics. Aquest enemic era Rússia, i cal reconèixer que la fórmula clàssica amb què s'anuncien i justifiquen els tractats per a assegurar i consolidar la pau del món, no ha tingut en el cas present aplicació. El tractat amb el Japó precedí de dos anys a la guerra russo-japonesa.

7. POLÍTICA D'EDUARD VII. LA FORMACIÓ DE L'ENTENTE. —

En altre lloc havem esmentat que la projectada intervenció de les potències en la política africana fou impossible, per tal que Alemanya proposa als estats que havien d'actuar es reconeguessin i garantissin mútuament llur integritat territorial. Aquest torpesa d'Alemanya féu fracassar, na la intervenció que probablement mai s'hauria produït, però sí una vaga tendència d'acord entre Alemanya i França, que es manifestava en certes correnties d'opinió política i àdhuc en episodis com la visita de l'esquadra francesa a les festes d'inauguració del canal de Kiel.

D'aquest moment ençà comença l'agitació diplomàtica que havia de portar ben aviat a la intelligència franco-anglesa. L'artífex principal en fou el rei d'Anglaterra Eduard VII, que, coneixedor de París i de França, on havia sojornat sovint en els dies de la seva joiosa joventut, servava un afecte sincer i estimava les altes qualitats de la nació francesa, més que la seva mare, la gloriosa reina Victòria (morta el 22 gener 1901). Desaparegut Salisbury, i estant Balfour al cap del ministeri anglès, la tasca d'aproximació fou fàcil, i més perquè França, de son cantó, no cercava altra cosa; Delcassé és la personificació d'aquesta política, junt amb els seus col·laboradors en els més alts llocs diplomàtics de la República.

La sort es decidí, principalment, en dues qüestions : Egipte i Marrocs. Anglaterra, des de la coronació d'Eduard VII, mostra tota mena de bones disposicions. La malaltia del rei l'estiu de 1902 paralitzà la seva activitat política, però a la primavera següent visità Eduard VII Lisboa, Roma i París. Pel juliol, el president Loubet, acompanyat de Delcassé, torna la visita a Londres; els brindis canviats en aquestes visites són cordialíssims. Després, els diplomàtics es posaren a la tasca, i en uns quants mesos prepararen i signaren la convenció de 8 abril 1904, base de la intelligència franco-anglesa que tantes conseqüències havia de tenir.

8. CONVENCIONS DE 1904. — Per aquest contracte Anglaterra es desinteressava del Marrocs, on fins a la data havien pugat els seus interessos amb els de França, però si Anglaterra

sacrificava els interessos mercantils i polítics que possiblement hauria sabut crear, i deixava que es fes exclusivament francesa l'Àfrica mediterrània occidental, no perdia pas de vista la valor estratègica de la costa que enfronta amb Gibraltar. Aquesta costa era sustreta a la influència francesa i confiada a l'espanyola per uns tractats que s'ajustaren immediatament després. La contraprestació francesa és la renúncia a Egipte. En veritat, França renunciava ací uns drets que havia, de fet, deixat morir en els dos darrers decennis del segle, i, per tant, és clar que la compensació veritable estava en els tractes secrets que acompanyaven la convenció pública i que prometien una col·laboració i auxili recíproques, almenys en la via diplomàtica.

A més d'Egipte i del Marrocs, en la convenció d'abril de 1904, es toquen i aplanen tots els punts que podien implicar discòrdia entre els interessats. Aquests punts eren els següents : a Terranova, la convenció constata les renúncies que França feia als drets que el tractat d'Utrecht de 1713 li havia garantitzat, ço és, al monopoli de pesca en la costa occidental (*French shore*), i aquest monopoli, que pugnava amb la situació de fet i era molt sentit pels habitants, fou abolit bo i autoritzant el dret de pesca als francesos i indemnitzant als propietaris d'explotacions de peix salat en la *French shore* que haguessin d'abandonar-les.

Renunciava Anglaterra per la seva part al monopoli de navegació per la Gambia entre Bathurst i Jarbutenda, a les illes de Los davant de la costa de Guinea, als territoris de Sokoto i Kamo en la regió del Niger, i cedia a França la navegació pel llac de Txad.

Una declaració relativa a Siam, Madagascar i les Novel·les Hebrides, partia per la vall del Menam les zones d'influència a Siam, acabava les reclamacions duaneres d'Anglaterra a Madagascar, i estipulaven les bases d'una jurisdicció i un procediment per a resoldre els litigis entre anglesos i francesos en les Novel·les Hebrides.

Aquest tractat fou rebut sense protestes per l'opinió d'Europa. Malgrat la nova orientació mediterrània que assenyala, no podia ésser impugnat per les altres dues potències llatines. Espanya, sota la depressió encara de la lluita antillana, prengué

el que li cediren els dos grans pobles intel·ligenciats. Itàlia tenia com a objecte primari de les seves ambicions, Trípoli, considerat la natural sortida de Sicília, des que França, empesa per Bismarck, havia estès damunt Tunis la seva influència. A Rússia, la nova aliança, preocupà poquíssim, embarcada com es trobava en aquells moments en la més ruda lluita amb el Japó. Únicament Alemanya, contra qui en realitat anava dirigit el tret, podia haver operat, o almenys protestat contra aquella aliança, però cal reconèixer que l'opinió germànica trigà bastant a adonar-se de la transcendència que amagava. En els mesos immediatament següents hi ha justament un canvi de cortesies i amabilitats accentuat entre la cort de Berlín i la de Londres. Eduard VII acut a les regates de Kiel (juny 1904), i pel juliol signen Anglaterra i Alemanya un tractat d'arbitratge. L'opinió, en ambdós països, comença a agitar-se, especialment en les esferes de sentiments xovinistes, amb motiu de les construccions navals de ambdós estats. Els alemanys atribueixen a intrigues angleses les revoltes dels Hereros, en la colònia de l'Àfrica oriental, i els anglesos a influència alemanya certes dificultats amb què es troben a Xina. En 1905 la rivalitat naval s'aguditza en adoptar Anglaterra el tipus de vaixell dit Dreadnought, que havia de donar a la flota britànica, ultra la superioritat quantitativa, la qualitativa, i junt amb aquest pla proposa una nova agrupació d'unitats, comptant amb què vetllin pels seus interessos França al Mediterrani i el Japó a l'extrem Orient.

9. LA GUERRA RUSSO-JAPONESA. — Abans s'ha dit com, en el tractat anglo-japonès de 1902, els *casus foederis* només es produïa si el Japó era atacat al mateix temps per dues potències. En el cas específic present, per Rússia i per França, la seva aliada. La cosa no semblava impossible en 1902, perquè la solidaritat, o almenys harmonia d'interessos orientals entre França i Rússia en 1902, era explícitament declarada. Si la diplomàcia anglesa trobà un estímul en la tasca de constituir l'Entente Cordiale pensant que així allunyava el *casus foederis* pel tractat japonès, ningú gosaria negar-ho. El fet és que en rompre les hostilitats Rússia i el Japó, França fa declaració de neutralitat (15 febrer 1904)

Els territoris per ambició dels quals esclata la guerra, són la Manxúria, nominalment sotsmesa a la sobirania de Xina, i Corea, que el tractat de Ximonoseki declarava independent i intangible. Aquests pactes foren ratificats en el tractat anglo-japonès, dirigit, també, en aquest punt, contra Rússia que s'havia aprofitat de l'agitació dels boxer per a establir-se a la Manxúria i no se n'havia mogut ulteriorment. Tal volta el conflicte s'hauria pogut arranjar amb mútues concessions, ja que els interessos russos preponderaven a Manxúria i els japonesos a Corea, però la incomprensió de la vida exterior i la tenacitat característiques de la política russa féu inevitable el conflicte. Una declaració de 20 març 1902 senyalà la decisió de França de no deixar-se complicar en dificultats orientals per la seva aliada, i davant d'aquesta indicació, Rússia, en un acord amb el Japó (12 agost 1902) acceptà l'evacuació en un termini de divuit mesos de tota la Manxúria, obligant-se el govern de Pe-King a mantenir l'ordre i a protegir béns i persones, les instal·lacions russes, principalment el ferrocarril.

La prudent conducta iniciada en aquesta forma fou abandonada molt aviat, i la evacuació de Manxúria no s'acomplí en la seva totalitat. La indignació del Japó cresqué en veure que els russos, posteriorment, es feien atorgar pel govern de Xina privilegis importants a les duanes manxurianes, que ampliaven les fortificacions de Port-Arthur, que amb pretextes de certes violències reocupaven Mukden, a la part de la Manxúria, que havien abandonat l'any anterior, i, suprema imprudència, fundaven societats forestals i mineres per a explotar concessions a Corea, però acusant, sota l'apariència econòmico-privada, una inequívoca actuació política, i en alguns aspectes àdhuc militar.

El Japó, que sabia perfectament la seva superior preparació per a la guerra, inicià unes negociacions de les quals no féu misteri de cap mena. Demanava exactament : que es reconegués la independència de Xina i de Corea; que es reconegués un dret preferent d'intervenció eventual política i en son cas militar a Corea, en favor del Japó; i construcció d'un ferrocarril japonès a Manxúria. Com abans he indicat, les proposicions japoneses

senyalaven una separació d'esferes d'influència, és a dir, una orientació que hauria pogut evitar el conflicte.

La resposta russa fou d'un pueril maquiavelisme, i consistí en posar dilatòries a cada tràmit de la negociació, i així començaren per demanar que les conferències iniciades a Petersburg fossin continuades a Tokio, unes setmanes foren així guanyades, i represes les tasques a Tokio, Rosen, ambaixador rus, les sospengué per anar a Port-Arthur a conferenciar amb les autoritats del seu país. Fins a fi d'octubre no foren contestades, amb contraproposicions russes, les japoneses. Recomençaren, després, les dilatòries. Rússia volia que Xina fos cridada a la negociació; una absència del tsar, una malaltia de la tsarina, eren motiu de deixar sense resposta durant un cert temps les notes nipones. A les notes comminatòries contestaven senyalant terminis que no es complien, fins que el Japó tingué sospites que era propòsit dels russos esperar el bon temps que permetés operar sense por dels gels a l'esquadra de Wladiwostock, i decidí iniciar la lluita per un atac brusc que Rússia no se l'esperava. El 5 de febrer de 1904, Kurino, ministre del Japó a Petersburg, rompia les relacions diplomàtiques i deixava la capital no sense assistir la nit del 6 encara a un ball de la cort. El dia 8 el cònsol japonès deixava Port-Arthur, prenent esment de la posició dels vaixells de guerra en la rada, i el mateix vespre, sense prèvia declaració, l'esquadra japonesa els atacava a la imprevista, torpillava tres de les millors unitats. Atacant, també, l'altra base naval, Txemulpo senyalava una inferioritat manifesta de l'esquadra russa del primer moment ençà. La guerra que tan mal havia començat per a les forces del tsar, continuà així mateix en la terra i en el mar. Una primera victòria fou assolida en 1.º de maig vora el Yalu, a Kalientzé, per les tropes de Kuroki. La retirada russa que en seguí permeté a un altre exèrcit japonès estrènyer el bloqueig de Port-Arthur.

Port-Arthur, després que els japonesos ocuparen la cota de 203 metres (1.º desembre), es tingué per perdut, i a 1.º de gener de 1905 es rendia la ciutadella i el seu general Stoessel. En els dies 4 a 9 de març, una tercera derrota que el mariscal Oyama infligí als russos prop de Mukden, obrí als nipons tota la

Manxúria meridional. Per fi, la flota del Bàltic, manada per Rodjestweniski, sortida al novembre de l'any anterior de Kronstadt, després de provocar en passar pel Dogger-Bank un conflicte per haver canonejat una flota de vaporets de pesca anglesos, i després de haver donat penosament la volta a tota l'Àfrica, concentra en aigües franceses (primer Madagascar, després Indoxina) ses unitats i s'acosta als mars de la lluita. El 27 de maig, enfront de les illes Tsuxima, a l'estret de Corea, l'almirall Togo, en menys d'una hora, anul·lava la flota russa. L'ocupació de Sakhalina proporciona un nou i fàcil triomf als japonesos.

La intervenció del president Roosevelt, ajudat per les diplomàcies francesa, i sobretot anglesa, facilità la pau, tant com el fet tantes vegades repetit en les lluites contra Rússia, de què les més violents derrotes no produeixen en aquell informe cos polític, que té la rara vitalitat dels organismes rudimentaris, un dany proporcionat a l'esforç que hagi fet l'enemic.

També França, resistint-se a acceptar un nou emprèstit, obliga a Rússia a alliberar-se de la guerra.

En 5 d'agost de 1905 es reuniren els delegats dels bel·ligerants, sota la presidència de Roosevelt, a Portsmouth en el New Hampshire. Al començament, les negociacions semblaven molt difícils. El regateig i la tensió duraren tot el mes; a la fi, el Japó cedí en gran part i el tractat de pau fou signat a Portsmouth en 5 de setembre.

Rússia reconeixia el protectorat del Japó damunt de Corea, els bel·ligerants es comprometien a evacuar la Manxúria i cedir-la a la Xina, que no hauria d'atorgar a Rússia cap privilegi o tracte diferencial, i el ferrocarril manxurià entre Xang-Xun i Port-Arthur es traspassava al Japó, així com Port-Arthur, Talién-Wan i la part meridional de la illa Sakhalina fins al paral·lel 50 h. Les dues potències es donaven el tracte de la nació més favorecuda, i es restituïen els presoners de guerra.

MANUEL REVENTÓS

(No acaba.)

L'ETNOLOGIA DE CATALUNYA

Les investigacions portades a terme en els últims anys, sobretot pel Servei d'Investigacions arqueològiques de l'Institut d'Estudis Catalans, i a més per altres entitats com els Museus de Solsona i Vich i particulars, així com els treballs de sistematització i de revisió de textos antics referents a la Península i particularment a Catalunya, fets al Seminari de Prehistòria de la Universitat,* completats per treballs d'inventariació

* El punt de partida per aquests treballs de sistematització fou el treball de l'autor : *Prehistòria catalana* (Enciclopèdia catalana; Barcelona, 1919).

Els treballs d'inventariació, revisió de la bibliografia i fixació de les troballes en el mapa, així com en la discussió de les conclusions, es deuen a D. Lluís Pericot, D. Josep de C. Serra Ràfols i D. Albert del Castillo, ajudants del Seminari. La revisió dels textos i llur discussió ha estat feta durant els anys precedents al Seminari, comptant amb la valuosa col·laboració del Prof. Schulten, a la qual es deu ja el primer fascicle de la sèrie que publicarà, en col·laboració amb nosaltres : *Fontes Hispaniae Antiquae* (Barcelona, 1922).

Per als treballs del Servei de l'Institut (P. Bosch, J. Colominas, A. Duran, M. Pallarés) que han donat el principal contingent de material, vegi's la Crònica de l'*Anuari*, VI, 1915-20. També la *Memòria dels treballs de 1915-1919*, QUADERNS D'ESTUDI, 1921.

La reconstrucció etnològica s'exposa al nostre *Assaig de reconstrucció de l'etnologia de Catalunya* (discurs d'entrada a la R. Acadèmia de Bones Lletres; Barcelona, 1922). El present treball n'és un resum.

Per al material arqueològic, vegi's, com a treball de conjunt, la nostra *Prehistòria catalana* (Enciclopèdia catalana, 1919); per a gravats del material català i notícies de noves troballes, vegi's, sobretot, les Cròniques de l'*Anuari* de l'Institut d'Estudis Catalans, particularment les dels vols. V (1913-14) i VI (1915-1920).

El material, ordenat d'acord amb els resultats de la moderna investigació, es pot estudiar al Museu Arqueològic del Parc de Barcelona. Amb el material del Museu de Barcelona (nodrit principalment del resultat de les excavacions de l'Institut) i amb els de Solsona i Vich, que han recollit el dels nombrosos treballs fets pels directors llurs, Mn. J. Serra i Vilaró i Mn. J. Gudiol, respectivament (l'últim, ajudat valuosament per un grup de joves investigadors, entre ells en J. Gudiol i M. Ricart), es té el principal material referent a prehistòria catalana.

cartogràfica d'estacions i troballes, han permès no sols delimitar perfectament en molts casos l'àrea d'extensió i la cronologia de les cultures prehistòriques de Catalunya, sinó estudiar llur relació i significat etnològics.

Quan ens trobem amb cultures que avancen o retrocedeixen, conservant llur personalitat pròpia i diferenciant-se fortament de les cultures veïnes; no hi ha dubte que ens trobem en presència de pobles diferents, els parentius i moviments dels quals podem seguir a través de la situació en el mapa de llurs estacions típiques.

Així és possible determinar a Catalunya la presència de diferents elements ètnics que hi romanen des de temps molt antics o que hi entren en determinats moments, superposant-se o barrejant-se amb els anteriors. Això arriba a enllaçar-se amb les èpoques de què tenim ja notícies literàries, essent-nos ja coneguts els noms de les tribus catalanes i llur pertinença a grups ètnics majors. Així s'arriba a reconstruir, en les seves línies generals, l'etnologia prehistòrica catalana, enllaçant-la amb la històrica, i amb aquest resultat la investigació de la nostra Prehistòria adquireix una nova importància transcendental.

ETNOLOGIA DEL PALEOLÍTIC SUPERIOR. — S'hi comprova l'existència al nord de Catalunya d'un element ètnic emparentat amb el de la cultura franco-cantàbrica de l'altra banda dels Pireneus, perllongada al llarg de la costa cantàbrica, i que a Catalunya representen sobretot les estacions Cau de les Goges de Sant Julià de Ramis (solutrià) i Bora Gran d'en Carreres a Serinyà (magdalenià). Al sud de Catalunya hi existí un altre element ètnic, aquest emparentat amb els pobles de la civilització capsiana de la resta de la península, nord d'Àfrica i Mediterrani occidental, que a altres llocs té estacions amb el material que a poc a poc esdevé microlític, i a més l'art rupestre amb escenes, figures d'animals i representacions humanes: a Catalunya fins fa poc aquesta cultura era representada sols per les pintures de Cògul, però recentment s'han descobert noves pintures de tipus semblant a Tivissa i al Perelló,

que enllacen el sud de Catalunya amb els nuclis anàlegs de les muntanyes del Mestrat i del Baix Aragó.

EPIPALEOLÍTIC. — A Catalunya no tenim per ara cap resta d'aquest període, però és evident que el moviment de pobles que, partint del territori capsità peninsular porta aquesta cultura al nord de França (l'anomenat tardenoisà), no pogué passar més que per la nostra terra. Llavors el poble del nord de Catalunya del paleolític superior hagué de quedar arreconat a les valls pirenenques de l'Occident de Catalunya, en contacte amb altres nuclis ètnics anàlegs del sud de França (zona muntanyosa pirenenca de l'azilià) i potser amb altres possibles nuclis semblants del Pireneu aragonès. Tal fenomen cal comparar-lo amb el de la invasió musulmana, que deixa també arreconats els nuclis cristians pirenenics.

NEOLÍTIC I ENEOLÍTIC. — Malgrat la manca d'estacions dels començos del neolític, en la seva fase final es veu clara la presència a Catalunya d'una civilització que és la mateixa que a bona part de la península s'ha format per l'antic poble del capsità. És la civilització de les coves amb ceràmica decorada, sobretot amb cordons i impressions digitals i que a Catalunya ocupa ara la major part del territori, arribant fins a la zona nord (cova de les Llenes d'Erinyà al Pallars, cova d'Olopte a la Cerdanya i cova de Rialp a Ribes), continuant-se pel sud-est de França amb les estacions de la cultura semblant que representen el poble entrat allí amb els moviments del capsità. És indubtable que a la gent d'aquesta cultura de les coves neolítiques es deu l'art rupestre estilitzat, que deriva de l'antic paleolític capsità, i que al sud de Catalunya és conegut per les estacions (ja eneolítiques) del Barranc de la Font Vilella (Tivissa) pels gravats del Mas Llord de Tarragona i per unes figures de la roca de Cògul. El sud de Catalunya degué ésser el punt de partida que introduïren l'art estilitzat al nord-est del territori català (àrea de la cultura megalítica pirenenca).

Mentre que a la fi de l'eneolític, des dels recons pirenenics del nord-oest, s'estén una civilització que cal posar en relació

amb el poble arreconat allí pels moviments del capsità, al sud de Catalunya apareix un nou element ètnic, l'origen del qual es troba al sud-est d'Espanya (Almeria), on sembla haver-hi arribat durant el neolític procedent del nord d'Àfrica. Tal poble nou és el que estén els sepulcres anomenats no megalítics que ocupen preferentment el sud de Catalunya, però que s'infilren per l'Urgell, per la vall del Cardoner fins a la comarca de Solsona, per la plana de Vich i per la Maresma. De la barreja d'aquests nous elements amb els indígenes de la cultura de les coves en surt a l'eneolític final la civilització mixta representada per la cova de Salamó, perdent terreny en tot el territori al nord de Barcelona per l'extensió amb la base a la zona pirenenca del poble pirenenec que estén la cultura dels sepulcres megalítics, emparentada íntimament amb la de tot el massís pirenenec fins a Bascònia.

Amb això es troben a Catalunya els tres elements fonamentals de la seva etnologia i que perduren a través de tots els temps posteriors : un amb la seva llar principal al sud, ocupant l'Urgell, un altre amb la seva zona més típica a la muntanya del centre de la província de Lleyda al sud del Montsec, i des d'allí cap a l'est; essent aquest el de més importància etnològica per haver absorvit a tots els altres en tota la Catalunya mitja i oriental a partir del camp de Tarragona, i, finalment, el tercer element pirenenec que, malgrat haver-se estès considerablement a l'eneolític, degué restar pur sols en l'extrem nord-oest.

ELS TEMPS SEGÜENTS FINS A LA PRIMERA EDAT DEL FERRO. — A l'Edat del bronze s'estabilitza l'etnologia, no semblant que es verifiqués més canvi que l'absorció pel poble de la cultura de les coves de tot ço que s'hi sobreposà al nord de Tarragona. Així no és estrany que quan a la primera Edat del ferro, després d'un temps del que no tenim més que troballes soltes de bronze, poc significatives, tornem a conèixer bé les cultures de Catalunya, ens trobem amb una vigorosa cultura a l'interior de Catalunya (Balma del Segre, poblat de Marlés al Bergadà, sepulcre del Turó de les Mentides de Vich, que hom no pot explicar

més que com a descendent de l'antiga de les coves de l'eneolític. Tal cultura i el seu poble romanen intactes en aquests territoris a través del primer període del temps següent (segona Edat del ferro, II: segles V-IV a. de J. C.). Amb això s'obté el resultat important que a la muntanya de l'interior de Catalunya hom pot establir la continuïtat de la població indígena que té el seu punt de partida en els pobles del capsità del paleolític superior fins als segles V-IV a. de J. C. Ja veurem com amb això podem enllaçar aquest grup de pobles amb certes tribus els noms de les quals ens diuen les fonts literàries.

A la primera Edat del ferro, però, penetra a la zona de la costa (Empordà, Maresma, Vallès) un poble nou, que per ara sembla detenir-se als massissos de Garraf, on, malgrat no en tinguem de llavors restes arqueològiques, cal suposar la persistència del poble enllaçat amb l'antiga cultura d'Almeria del neolític. El poble nou de la costa catalana és indubtablement d'origen cèltic, enllaçant-se amb la seva civilització hallstàtica molt pura a través de grups anàlegs del sud de França amb els celtes de les planures del nord de França i del Rin. Tals celtes serien un primer desprendiment cap a Occident que es perdé a la costa catalana, i que per ésser anterior a tota font històrica de la nostra terra no ha deixat rastre en la tradició literària, essent comprovable sols amb l'Arqueologia. La data aproximada d'entrada a Catalunya dels celtes en qüestió degué ésser vers el segle IX a. de J. C. Els seus nuclis poc nombrosos i la barreja amb la població de la costa, així com els moviments que cal suposar en el segle VI, feren perdre el record d'aquells en desaparèixer en la massa general de la població barrejada de la costa.

L'ETNOLOGIA DELS SEGLES VI A IV I EL PRIMER PERÍODE DE LA SEGONA EDAT DEL FERRO. — D'aquest temps, tant les fonts literàries com les restes arqueològiques, ens informen sols de part del territori català. Però així i tot podem reconstruir-ne l'etnologia, amb l'aventatge que ara ja tenim noms de pobles.

Hi ha llavors tres indrets amb restes arqueològiques. El

sud, que està íntimament relacionat amb el Baix Aragó i el veí regne de València, amb una cultura pobre, en la que sobreviuen elements molt arcaitzants, és, segons les fonts literàries, el territori propi dels ibers, els quals, al primer testimoni escrit sobre la nostra terra : el Periple del segle VI a. de J. C. (conservat en el poema de Rufus Festus Avienus, intitulat *Ora marítima*, de la baixa època romana)¹ es donen indiferenciats, sense anomenar-se les llurs tribus parcials, mentre que al segon testimoni, Hecateu, encara al segle VI, es presenten ja dividits en tribus, de les quals sembla que la dels edetans vivia fins al Coll Balaguer, mentre que la dels ilergetes ocupava aleshores la costa, des del Coll Balaguer fins a les costes de Garraf. La delimitació vers l'interior és difícil, ja que ni les fonts descriuen més que la costa ni les troballes són prou abundants.

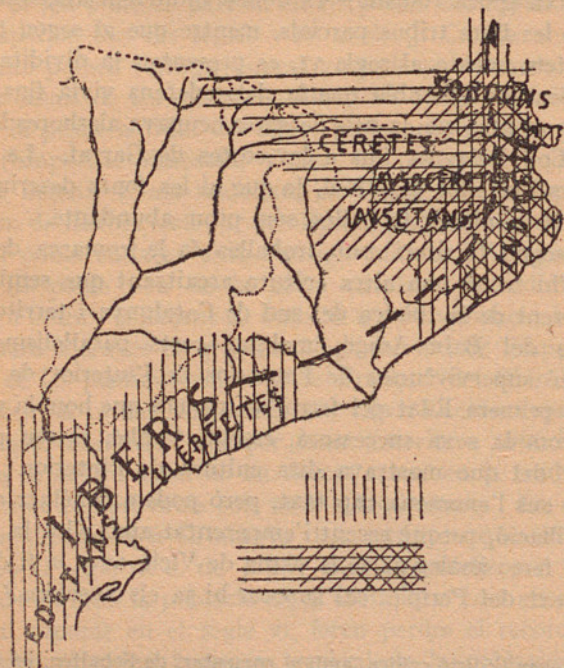
Un segon territori amb troballes és la comarca de Solsona, on s'hi troba una altra cultura arcaitzant que sembla bastant diferent de la ibèrica del sud de Catalunya i territoris emparentats del Baix Aragó, malgrat certs paralelismes. Tal cultura té supervivències de l'anterior de l'interior de Catalunya a la primera Edat del ferro, de manera que hom la pot considerar com la seva successora, essent, també, el seu poble el successor del que mostrava dita cultura de l'interior. Aquest poble no ens l'anomena cap text, però podem conèixer almenys la seva filiació, perquè essent l'emparentat amb ell a la primera Edat del ferro anàleg al de la plana de Vich, on a la fi del segle VI, pel text del Periple, cal suposar-hi ja els ausetans,² és ver-

1. Vegeu l'edició crítica, amb el comentari de Schulten, en el primer fascicle de les *Fontes Hispaniae Antiquae* (publicades per Schulten-Bosch; Barcelona, 1922), amb els comentaris de Schulten. Vegeu, també, el comentari de diferents textos del Periple, sobretot els que parlen de l'etnologia en el nostre *Assaig de reconstrucció de l'etnologia de Catalunya* esmentat, que també cal consultar per a la interpretació d'Hecateu en ço que es refereix a Catalunya.

2. El Periple no anomena explícitament els ausetans de la plana de Vich ni de Girona, però es pot considerar que ho fa implícitament en anomenar els ausoceretes, que cal considerar com a llurs veïns i que indubtablement són un poble mixt de ceretes o ceretans (de la Cerdanya) i d'ausetans. El territori dels ausoceretes era, probablement, La Garrotxa. (Vegeu *Assaig de reconstrucció*, etc., i el mapa de la pàgina següent.)

semblant que a la comarca de Solsona, tant a la primera com a la primera part de la segona Edat del ferro, hi visqué un poble de tal naturalesa, car no s'hi comprova cap canvi bruscat de cultura, sinó sols una evolució lenta de la mateixa.

A l'Empordà és molt poc el que es coneix d'arqueologia d'aquest període, però les troballes d'Empúries i el vas de l'Ai-

gueta, prop de Figueres (un vas ibèric pintat com els del sud-est d'Espanya), mostren una civilització indígena en íntima relació amb les colònies gregues d'una part i per altra amb els centres de cultura ibèrics del sud-est d'Espanya. El mateix fenomen s'observa a la costa del Migdia de França (Montlaurès, prop de Narbona; Enserune, prop de Béziers, etc.), fins als volts de Marsella. Els textos que ens parlen de l'Empordà (novament el Periple) i de la costa francesa, diuen que hi vivien

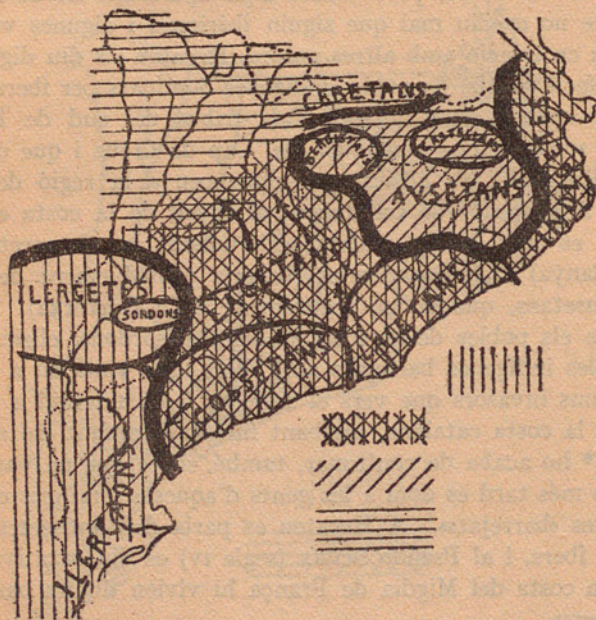
ibers que arribaven fins a un cert indret (el riu Oranus, prop de Montpeller al Periple, més tard el Roine). Quant a llur nom, el Periple els hi diu ibers, sense diferenciar-los en tribus, i per altra banda parla dels indigetes de l'Empordà, deixant entendre que estan sotmesos als ibers, però que no cal confondre'ls amb ells. Per França, ni el Periple ni cap altra font parlen de tribus dels ibers, però també aquí apareixen tribus indígenes, que no es diu mai que siguin ibèriques i algunes vegades es filien en relació amb altres pobles (Hecateu els diu «ligures»), fent l'efecte també de pobles indígenes dominats per ibers, amb els que acaben barrejant-se. Tals tribus del sud de França són els sordons (que arrenquen del Cap de Creus i que ocupen tot el Rosselló i els elísics, que comencen a la regió de Narbona. A l'interior de Catalunya, al nivell de la costa empordanesa, es citen en les mateixes circumstàncies els ceretes (de la Cerdanya) i els ausoceretes (barreja probablement de ceretes i ausetans, que vivien segurament a La Garrotxa).

Que els pobles de la costa (indigetes, sordons, elísics) fossin pobles indígenes barrejats amb ibers, que vindrien a representar uns invasors que vers el segle VI feren un raid a través de tota la costa catalana, arribant fins molt amunt del sud de França,* ho acaba de confirmar, també, el fet que un parell de vegades més tard es doni a les gents d'aquests territoris el nom de pobles «barrejats». A Hecateu es parla dels «misgetes», tribu dels ibers, i al Pseudo Scilax (segle IV) es diu taxativament que a la costa del Migdia de França hi vivien «ligurs barrejats amb ibers».

Així, en aquest període, Catalunya sembla ocupada al sud (i probablement a l'Urgell i tot) per ibers (edetans, ilergetes). A la costa, des de les de Garraf, hi ha pobles indígenes sotmesos a una avançada de pobles ibèrics que vers el segle VI (i no abans, perquè en els primers segles de la primera Edat del fer-

* Es notable la repetició posterior d'aquests «raids» tenint com a base d'operacions el territori sud de Catalunya i com a teatre tota la costa catalana i la del sud de França. Per a les diferents vegades que els feren els musulmans, vegeu J. Millàs Vallicrosa: *Els textos d'historiadors musulmans referents a la Catalunya carolíngia* (QUADERNS D'ESTUDI, 1922).

ro allí hi vivien pobles vinguts de França, probablement celtes) emprehueren una expedició al llarg de la costa, arribant fins al sud de França bastant amunt; aquests pobles indígenes sotmesos (a més dels que hi poguessin haver a la Maresma, Llobregat i Vallès, que no s'anomenen) són els indigetes i els sordons i elísics, aquests dos últims, principalment, a França, i a

la fi acabaren barrejant-se amb llurs dominadors. L'interior de Catalunya fou ocupat per altres pobles indígenes, dels quals coneixem els ausetans de la plana de Vich, emparentats amb els habitants de la comarca de Solsona i regions veïnes, i els ceretes, de la Cerdanya, així com la barreja de ceretes i ausetans a La Garrotxa (ausoceretes).

LES TRANSFORMACIONS DE L'ETNOLOGIA CATALANA DES DE LA FI DEL SEGLE IV I LA SEVA ESTABILITZACIÓ. — L'arqueol-

logia ens dóna a conèixer canvis notables realitzats vers la fi del segle IV, que ens expliquen satisfactòriament certs problemes que, amb els textos sols, resultaven insolubles.

La civilització ben coneguda és llavors la de la costa, des del Pireneu fins al camp de Tarragona, per una part, i per altra la plana de l'Urgell. Ambdós civilitzacions, en ço que representa en elles l'element indígena, són essencialment diferents, ço que és tant més de notar en quant ambdós ofereixen els mateixos objectes d'importació grega (hellenística), ço que vol dir que estigueren en relació entre elles mateixes o bé que estigueren sotmeses a les mateixes influències. És impossible que ambdues civilitzacions pertanyin a un mateix poble o a pobles de la mateixa naturalesa. La cultura de l'Urgell és evidentment ibèrica, i no pot identificar-se més que amb els ilergetes, que totes les fonts del segle III en endavant posen vers Lleyda i l'Urgell. Però si això és així, la civilització de la costa del camp de Tarragona, on abans hi havia també ilergetes, no es ibèrica del tot, i els cossetans que ara viuen al camp de Tarragona no poden ésser d'ídèntica naturalesa que els ilergetes. Per altra banda, com que els cossetans tenen una mateixa cultura que les tribus de la Maresma amb el Vallès (laietans) i que l'Empordà (indigetes), cal deduir necessàriament que totes elles formen un grup de pobles no ibèrics, i que els cossetans formen llur avançada vers el sud, havent penetrat al Camp en data relativament recent, car abans hi havia els ilergetes. Això confirma ço que ja es deduïa en el període anterior respecte dels indigetes, que no eren sinó dominats pels ibers, però no ibers veritables.

Però al mateix temps que aquest grup de pobles no ibèrics (o tan sols amb una lleugera barreja ibèrica, puix que en un temps foren sotmesos als ibers) s'estenia cap avall dominant el camp de Tarragona, devia pujar cap al nord-oest per les conques del Llobregat i Cardoner, arribant fins a la comarca de Solsona. Això ens ho demostra la presència d'estacions de la cultura de la costa catalana del segle III al llarg dels dits rius i a la comarca de Solsona, així com la substitució de la cultura anterior típica de l'interior de Catalunya i de tradicions arcaït-

zants que al poblat del Castell Vell de Solsona té superposada en una capa del segle III la cultura de la costa catalana. Aquesta substitució brusca de cultura no pot ésser fruit sinó d'una irrupció violent. El grup ètnic, anàleg als de la costa que arriba fins a Solsona, és el dels lacetans, i sembla que s'estengué igualment per gairebé tota la muntanya catalana, trobant-se a la línia Manresa-Lleyda son límit en acabar La Segarra.

A la banda sud el moviment dels cossetans, que segons veiem és un dels episodis dels moviments generals dels pobles del grup de la costa, explica la situació anormal dels ilercaons, que ara apareixen a la comarca de Tortosa i a les riberes de l'Ebre, continuant-se per la costa a través de les planes de Castelló, mentre a la muntanya del Mestrat semblen començar ja els edetans, que són els pobladors encara del Baix Aragó i de la ribera meridional de l'Ebre a l'Aragó. Els ilercaons semblen arribats de poc, car abans hi ha motiu per sospitar que els edetans arribaven fins al coll Balaguer. Per altra part, la situació dels ilercaons, que no són més que una branca dels antics ilergetes (com ho confirma la identitat de la radical de llur nom que no varia més que en l'acabament) és molt estranya, tenint en compte que no es comuniquen amb els seus parents els ilergetes més que pels camins interiors difícils de l'Ebre i de la muntanya, no posseint el pas normal de la carretera de Tarragona a Lleyda per Montblanch que està en poder dels cossetans. Això, i que per altra banda la situació dels edetans en el regne de València, on sols dominen a la plana de Sagunt per avall i cap ençà sols trobant-se a la muntanya, és també molt anormal, fa creure que tot és fruit del moviment dels cossetans que, com una cunya, dividí els antics ilergetes, deixant reduït al grup de la costa sols a les terres al sud del Coll Balaguer i tallant-li la comunicació normal amb Lleyda per Tarragona. Llavors els ilercaons es replegarien vers el sud a expenses dels antics edetans, als quals pendrien la plana de Castelló que de sempre ha estat en íntima relació amb les comarques de les goles de l'Ebre. Amb això no és estrany que la civilització que dels ilercaons ens mostra l'arqueologia, si bé és més semblant a la ibèrica de l'Urgell, de la muntanya de València i del Baix Ara-

gó que la de la costa catalana, té molts elements d'aquesta darrera: la major facilitat de comunicació amb el Camp de Tarragona acabaren per establir un cert equilibri cultural que féu menys diferents als ilercaons dels cossetans de ço que caldria esperar de llur naturalesa ètnica.

Vers el nord de Catalunya, a la muntanya, resten pobles dels quals sols tenim el nom i certa delimitació geogràfica a través de fonts de l'època romana, però dels quals no tenim restes arqueològics. Són a la plana de Vich i al Gironès els ausetans. A ambdós costats d'ells hi ha els castellans (que semblen ésser els mateixos que els antics ausoceretes) a La Garrotxa i els bergistans al Bergadà.* Al nord de tots ells, sobretot a la Cerdanya els ceretans (els antics ceretes), que devien ésser un poble molt fort i important, no tenint-se notícia de qui visqués a les altes conques dels Nogueres i del Segre, territori que les fonts històriques no coneixen.

La naturalesa de totes aquestes tribus és difícil precisar-la amb els textos sols. Tot el més s'arriba a veure en els ausetans, i probablement també en els bergistans i castellans, restes de l'antic poble de l'interior de Catalunya, arreconat a la costa pels moviments dels ibers al període anterior i ara pel de les tribus de la costa que li prengueren les terres del Cardoner i una part de la muntanya. La veritable filiació de tals pobles, i sobretot la dels ceretans, sols la podem arribar a esbrinar a través de la comparació amb els períodes anteriors netament prehistòrics.

COMPARACIÓ DE L'ETNOLOGIA DE LA SEGONA EDAT DEL FERRO AMB LA DELS TEMPS ANTERIORS I INTENT DE RECONSTRUCCIÓ. — Dels resultats parcials obtinguts per cada període i de llur comparació salta a la vista de seguida que els pobles que viuen a la costa i comarques veïnes des del Garraf fins al Pireneu, a la segona Edat del ferro, són pobles molt barrejats, resultat del creuament de tots els que hi anaren a parar en els diferents

* Per als problemes referents als bergistans i als castellans, així com per al fonament que hi ha en interpretar als castellans com als antics ausoceretes, vegeu el nostre treball citat: *Assaig*, etc.

moviments de què foren teatre els susdits territoris. En canvi, els territoris de la muntanya per una banda i per l'altra els del sud de Catalunya (Camp de Tarragona, Urgell i Riberes de l'Ebre) semblen la llar de pobles que hi eren des de molt antic, car sinó la llur cultura no tindria el caràcter arcaïtzant que té en començar la segona Edat del ferro (i la de la muntanya ja a la primera Edat del ferro). Si això és així, no hi ha més remei que posar en relació el poble de la muntanya (i, per tant, els seus derivats, els pobles emparentats amb els ausetans) amb l'antic de la cultura de les coves lleidatanes, ço és, amb el poble derivat del capsità, del neolític i eneolític. Pel que toca al poble del sud de Catalunya, ço és els ibers, cal posar-lo en relació amb el que l'eneolític pujà per la costa oriental d'Espanya des de la província d'Almeria, estenent per Catalunya la civilització dels sepulcres no megalítics. Això ho confirmen diferents fets de la prehistòria peninsular, l'estudi dels quals ens portaria massa lluny.*

Tenim, doncs, que dels elements ètnics de Catalunya dos arriben molt lluny : *el dels ibers, que ve del poble de l'antiga cultura d'Almeria*, entrat a la península durant el neolític i a Catalunya probablement als començos de l'eneolític, i el de l'interior de Catalunya de la primera i segona Edat del ferro, ço és *el grup de pobles parents dels ausetans*, que és descendent de l'antic poble de la cultura de les coves, i, per tant, del capsità, amb la qual cosa *tal grup és d'origen paleolític*.

Hi ha la possibilitat, encara, de completar això tenint en compte que a l'eneolític, temps en el que com veiem hi ha les arrels dels pobles posteriors, vivia a Catalunya un tercer element ètnic, la seu del qual eren les valls pirenenques des de molt antic (també, probablement, que a la fi del paleolític li arreconaren els moviments dels capsians vers França) i que justament a la fi de l'eneolític tingué un moment de màxima extensió cap al sud assolint la línia Barcelona-Manresa-Montsech : és el poble pireneic relacionat ètnicament amb els altres pobles

* Per als problemes generals de l'etnologia peninsular, vegeu Bosch, *Ensayo de una reconstitución de la etnología prehistórica de la península ibérica* (Boletín de la Biblioteca Menéndez y Pelayo, Santander, 1922).

que a l'eneolític vivien al llarg del Pirineu, fins a Bascònia, i dels quals semblen haver sortit els bascos històrics.

Tenint en compte que aquest poble té les seves llars en les valls pirenenques, que no són terres apropiades per a grans moviments, i que, exceptuant l'extrem oriental (Alberes), no hi ha passos fàcils que puguin haver servit de porta a la introducció de nous elements ètnics, cal admetre que el dit poble pireneic devia haver romangut intacte a les valls pirenenques des de molt antic fins a les èpoques històriques. Així no té res d'inversemblant la suposició que els ceretans en són una supervivència. Per altra part, la diferent naturalesa ètnica de tals pobles respecte dels altres i la inaccessibilitat de llur territori, contribueixen a explicar, també, que les fonts els desconeguïn, no havent estat en contacte els grecs i romans més que amb el llur extrem de la Cerdanya.

Així tenim que a Catalunya, en definitiva, hi ha *tres elements ètnics fonamentals*: el *pireneic* (descendent del poble del nord de Catalunya del paleolític superior, i que sobreviu en els ceretans i altres pobles de l'alta província de Lleyda), el *de la muntanya de l'interior de Catalunya* (descendent de l'antic de la cultura de les coves del neolític i eneolític i del capsità del paleolític i sobrevivent en els pobles del grup dels ausetans), i, finalment, el *poble ibèric* (descendent del de la cultura d'Almeria del neolític i eneolític, que se superposà llavors a la nostra terra al del capsità, que era l'element indígena de la major part de Catalunya, el qual element ibèric tingué com a territori propi les terres del sud de Catalunya).

Un episodi en la nostra etnologia el representa l'entrada dels *celtes* durant la primera Edat del ferro, ocupant la costa fins al Vallès, així com un altre és la conquesta ibèrica d'aquesta costa i de la del migdia de França.

De les barreges de pobles de la costa en surt un grup de pobles que acaba ocupant una gran part de Catalunya: el dels *indigetes*, de l'Empordà; dels *laietans*, de la Maresma i del Vallès; dels *cossetans*, del Camp de Tarragona i del Penedès, i dels *lacetans*, de les altes conques del Llobregat, del Cardoner i de La Segarra.

LES SUPERVIVÈNCIES DE L'ETNOLOGIA PRE-ROMANA A LES ÈPOQUES POSTERIORIS. — L'estat de coses del segle III i II a. de J. C. fou el que trobaren els romans a Catalunya, i des de llavors, exceptuant l'entrada de colonitzadors romans que es distribuïren per diferents indrets del país, es pot dir que els pobles de Catalunya no sofriren alteracions sensibles.

Per això s'albiren les antigues subdivisions ètniques en la divisió administrativa de Catalunya de l'època romana. Quan amb les invasions musulmanes es romp definitivament l'organització romana de Catalunya i els elements indígenes ressorgeixen, restant reduïts a llurs pròpies forces i actuant en tota llur plenitud els factors geogràfics i ètnics en la formació dels nuclis primitius de la reconquesta i en les primeres agrupacions polítiques representades pels comtats, es troben sovint els antics límits de tribus. Però, a més, en formar-se la llengua, en els seus diferents dialectes, reviu també els antics límits.* I fins en les supervivències de la civilització primitiva, representades pel folklore, es troben delimitacions d'àrees de cultura i direccions de propagació d'aquesta que reproduïxen encara aquelles subdivisions ètniques primitives.

P. BOSCH GIMPERA

* Vegeu, per exemple, com el català oriental acaba pel sud a la frontera dels cossetans, i com a La Segarra la frontera del català oriental reproduïx els límits dels lacetans. Les diferències de fonètica del català occidental probablement procedeixen de tenir les seves arrels al territori més iberitzat de Catalunya.

ERNST MACH COM A FILÒSOF

Ernst Mach és cèlebre sense ésser popular. L'il·lustre autor de *Erkenntnis und Irrtum*, son llibre més vulgaritzat després del discutit *Analyse der Empfindungen*, és un filòsof i un home de ciència a la vegada.

Mach és un filòsof que desama la metafísica, que es plau, però, a conciliar, en el possible, les troballes verament filosòfiques — les que podríem anomenar, imprescindiblement, forçosament, per sa natura filosòfiques — amb els formidables darrers avenços de les ciències físico-matemàtiques, que, com se sap, no sempre marxen d'acord amb les primeres. En aquest sentit, Mach es decanta vers la ciència, protesta que l'incloquin entre els filòsofs i, si li donessin a escollir entre la ciència i la filosofia pura, epistemològica, aquella alta filosofia que ha permès un Socras, un Plató, un Descartes, un Kant i un Hegel, per exemple, no hi ha dubte, que s'inclinaria vers llurs amades fórmules, que amb tanta de finesa, de sagacitat i de penetració ha analitzat i estudiat.

Ço és dit, per a fer ja de moment compendre que Mach no és un filòsof a la manera d'un Höffding, d'un W. James, d'un Bergson, d'un Eucken o d'un Boutroux — i es citen aquests noms perquè són en l'actualitat els més universalment coneguts entre els filòsofs contemporanis. No recerca tampoc, com J. B. Schiller en son *humanisme*, una recomposició grega, ni pertany a les escoles dels Secretan, Renouvier, Simmel i altres noms a què ens tenen acostumats les revistes professionals de filosofia, europees i americanes, en les quals Mach ha estat força discutit.

Ernst Mach, per parlar pròpiament, tampoc és un filòsof experimental, com Th. Tibot, en Wundt, en Kostyleff, en Freud, en Pawlów, el nostre Turró i altres qui filosofen puixantment aidats de psicologia i fisiologia. Mach és un pensador, o millor, un

home científic que filosofa com el gran Maxwell, en Herz, l'Ostwald, l'Arrhenius, en Kirchshoff i el quasi oblidat Stallo. Mach, filosofa com filosofava el gran H. Poincaré.

El genial austríac, com hem dit, no és un filòsof en el sentit que de comú es dóna a aquest mot august: filòsof — i, molt menys, un filòsof *a systhème*. És un home de ciència que pensa sobre filosofia abans de filosofar. I estudia filosofia més aviat com els anglesos que com els grecs.

La manera d'argumentar i aconduir els raonaments, quasi inexorables, és, en general, rígida, precisa, segada: llurs paràgrafs tenen abans regust de demostració matemàtica o exposició d'un fenomen biològic o químic qualsevulla, que no pas tast d'aquesta elegant vèrbola, magnífica d'estil i de profunditat, de delicadeses — a voltes — dels filòsofs que es plauen en vèncer les dificultats dels conceptes, que semblen meravellosos joglars d'idees.

Ernst Mach ocupa un lloc propi inconfusible: és un pont entre la ciència pura i la filosofia, és un esperit clar absolutament modern, que sap vulgaritzar la ciència d'una manera senyorívola i austera, segura, excellent — força lluny d'aquesta vulgarització de la ciència tan poc enlairadament entesa, de les innombrables biblioteques dites científiques, en les quals un pobre diable parla per força d'una bella munió de coses que sap, però que aleshores no li són simpàtiques. Repareu, encara, que quan aquestes biblioteques s'illustren amb un nom illustre, sembla que aquest només doni les coses en què no ha posada la seva amor; s'hi sent una manca d'entusiasme i bona fe que revolta. Mach, no s'ha permès caure en aquesta errada, ni aquesta fredor, ni l'ha seduït la universalitat d'anomenada qui concedeixen aquestes edicions monstroses: Mach hi ha posat una pulcra distància, un bell remei a aquests inconvenients, publicant quan ho ha cregut just i necessari.

Ernst Mach era metge. Nat a Turas (Moràvia) en 1838, es distingí ben aviat entre l'estol d'estudiants de sa promoció. En 1864 fou nomenat professor de la Universitat de Gratz i, més tard, en 1867, de Praga, esdevenint, pocs anys després, mercès a llurs mèrits i reconeguda fama, catedràtic de la Universitat de Viena. Aquesta càtedra la conservà fins poc temps abans de morir, recentment.

D'entre ses nombroses obres, que han merescut l'aprovació i elogi de les primeres firmes científiques d'Europa, citarem com a cabdals, o millor, com a més empremtes del segell característic de la personalitat de Mach, les següents : *Compendium der Physik für Medizinen* (1863), Viena; *Die Geschichte und die Wurzel des Satzes der Erhaltung der Arbeit* (1872), Praga; *Die Mechanik und ihrer Entwicklung* (1883), Leipzig; *Analyse der Empfindungen* (1885), Iena; i la més popular, o més aviat la més coneguda, *Erkenntnis und Irrtum* (1894), Viena.

* * *

Erkenntnis und Irrtum, és una vulgarització de les seves idees de càtedra i, sobretot de la seva idea central, a la qual més o menys directament es refereix en les seves lliçons i en tots els seus volums — idea que potser més que altres troballes ha contribuït a la seva celebritat.

Erkenntnis und Irrtum és l'extracte d'un curs sobre la lògica i psicologia de la recerca científica, donat durant l'hivern 1895-96. En realitat és tot Mach, tota la massa d'idees predominants en aquest pensador. Aquest llibre ve a ésser un compendi de les idees predilectes de Mach exposades amb rapidesa, bon mètode, d'una manera agradosa i amb una especial cura de fer-lo molt més assequible que l'*Analyse der Empfindungen* i *Die Mechanik und ihrer Entwicklung*. Aquests són llibres per a professionals.

La idea central de Mach, la que li ha valgut l'anomenada en el món científic actual, és la d'objectivar la ciència com una suprema *economia* de la *pensa* a benefici del nostre interès biològic — aquest remot o immediat interès biològic que, àdhuc instintivament, o sia àdhuc sense l'ajut de la consciència, mena totes les nostres humanes accions. Aquesta idea, que confirmen les darreres dades i verificacions de la ciència, és enunciada, per primera volta per Mach, d'una manera carrada, clara, neta com una fórmula matemàtica.

A aquesta idea fonamental, que ha fet fortuna, Mach hi és conduït pel rigor dels seus anàlisis, que li demostren que la vida

dita psíquica i el treball científic són un aspecte de la vida orgànica en el món on vivim.

Les primeres funcions psíquiques tenen origen en l'economia general de l'organisme, com el fenomen de la digestió, per exemple, ja que, com demostra Mach, no hi ha oposició absoluta entre el físic i el psíquic, com havien cregut nombrosos fisidòlegs i psicòlegs.

Les primeres notacions psíquiques les devem a les sensacions, que no foren sinó ben aviat esvaïdes, si la memòria individual — aquesta capacitat que és el nostre més gran avantatge sobre els animals inferiors — no ens permetés de seriar-les i retenir-les, constituent, així, l'experiència que, en l'origen de les societats, era mateixament patrimoni de la massa que de l'individu humà.

La nombrosa reiteració de les nostres sensacions permet l'estudi de les causes que les originen, o sia dels fets produïts en el món, que distingim de seguida, d'una manera mecànicament fatal, per mitjà de les més obscures i primaries subconscients notacions, com la notació tròfica, per exemple, la més aviat manifestada en tot animal, com prova en el seu esplèndid volum *La Fam* el nostre R. Turró. La notació sensoria, despassat un cert límit de repeticions, esdevé noció i, per tant, experiència, que no és altra que el resultat definitiu de la comparança de les nocions amb els fets. El Dr. Turró ha observat que per tenir una experiència i amb ella un coneixement d'un aliment nou, un gos necessita un cert nombre de reiteracions, nombre que varia segons el subjecte.

Aquestes primeres experiències, en esdevenir a força de reiteració enregistrades en nos i conscients, ens permeten assolir una idea, barroera si es vol, però aproximativa de les nostres possibles orgàniques relacions amb el no-jo, i, de moment, ja notem que ocupem un lloc en quelcom que anomenem l'espai, on es troben cossos mòbils. Observem que hi ha també això que en diem cossos inanimats. Els altres són plantes, animals o bé homes.

El meu cos, per a mi, és quelcom que ocupa un cert lloc de l'espai, i ho és sia el que es vulgui el moviment de translació que l'ànima, i ensem és quelcom de visible, tangible. El meu cos es distingeix del d'altres homes per caràcters individuals i llur contacte em produeix impressions especials que no sento quan els

altres i les altres coses es relacionen entre ells. Endemés, el meu cos té la facultat de no ésser visible per a mi mateix, sinó d'una manera particular, diferent de com veig els altres. I igualment m'ocorre pels altres sentits.

Per una instintiva i irresistible analogia ens veiem forçats a admetre aquestes mateixes sensacions en els altres cossos que, com nosaltres i amb els mateixos caràcters, ocupen llocs de l'espai, i així estenem la nostra experiència personal als altres cossos semblants que apellem homes. De la mateixa manera, per aquesta via d'idees, estenem les nostres observacions a tots els fenòmens que ens envolten, establint una sèrie de notacions, que en ésser admeses pels altres homes i enregistrades entre tots, constitueixen aquest acord entre la nostra pensa personal, la dels altres i els fets exteriors que són l'experiència comú.

Cal observar, però, que en la discontinua i vària vida del dit avenç, sempre l'hòme ha tingut una manifesta i instintiva tendència en classar o classificar els fenòmens, segons son màxim i immediat aventatge biològic, de manera que entre una bella munió d'idees, que no són més que notacions adaptades als fenòmens o fórmula dels fenòmens, o adaptacions d'aquestes notacions entre si, l'hòme escull, o assoleix escollir després molt de treball, la que menys fatiga fisiològica li exigeix, sempre que representi suficientment i necessàriament el fet estudiat. Així, el treball dels següents és més fàcil, i es produeix un avenç de temps que permet, a la vegada, un màxim rendiment de l'energia esmerçada.

Aquesta notació, en un principi, era igualment pròpia del poble que del pensador; però l'agomolació i seriació dels fenòmens, llur nombre i àdhuc llur utilitat, ha fet que la consciència popular es limités a adquirir les nocions més immediatament necessàries, practicables i útils, i la ciència es reservés l'estudi i adaptació dels fenòmens coneguts entre si, constituint un sistema clar, ordenat i simplificat — que és allò que Mach en diu ideal de la Ciència. D'altra part, aquests fenòmens científicament estudiats tampoc són assequibles al no degudament preparat, ni compensen amb una utilitat immediata a fora de l'enorme goig estètic de sa comprensió. En aquest sentit potser la ciència

pura es considerarà un dia com a una filla predilecta de l'Estètica. Aquest dia serà un gran dia de la Humanitat i de la Terra.

L'adaptació de les idees als fets és l'observació; l'adaptació de les idees entre si és la teoria. La representació dels fenòmens per mitjà de la pensa, o sia l'adaptació de les idees als fets, ens permet, si els fets no han estat observats sinó parcialment, de preveure els elements qui els completen, en la manera que llur complement es troba ja determinat per allò que ja coneixem. Gairebé per a tothom el paper de la intel·ligència consisteix a completar, per mitjà de la pensa — experiència mental com veurem més endavant —, un fet parcialment observat.

D'aquesta adaptació de les idees entre si, Mach en diu lògica. L'arranjament econòmic, harmònic, orgànic, de les idees que nosaltres sentim com una necessitat biològica, despassa de molt en interès i rendiment a allò que exigeix *lògicament* l'absència de contradiccions.

D'altra part, l'adaptació de les idees entre elles no ha aconseguit son objecte quan ha suprimit les contradiccions. Aquest fóra, en realitat, un fort minso resultat que no podria satisfer un esperit veritablement científic.

Per exemple, com observa molt bé Mach, en les tres lleis de Kepler no hi ha pas contradicció, però, ¡quant més agradable i còmode, quant més econòmic i interessant no és la reducció d'aquelles tres lleis a l'única llei de la gravitació newtoniana que abraça sots un *sol* punt de vista, la caiguda dels cossos a la superfície de la terra, els fenòmens de la balística, les marees i altres!

La refracció i reflexió de la llum, les interferències i la polarització, constituïen especials capítols de la ciència, les teories dels quals no estaven en contradicció. Reconeixent aquests fenòmens com a vibracions transversals, Fresnel aconpleix un gros progrés, que és més gran, simple i senzill quan el genial Maxwell tracta tota l'òptica com un capítol de l'electricitat.

Quan es reïx a trobar o fixar el nombre mínim de judicis, independents i clars, dels quals molts altres lògicament es poden deduir, aleshores s'assoleix l'ideal de l'adaptació econòmica i orgànica de judicis compatibles sobre un punt o qüestió científics donats.

La lògica, doncs, queda reduïda per a Mach a una espècie

d'art de plantejar-se els problemes possibles, els problemes compatibles amb natura i la naturalesa dels nostres mitjans, ja que per ell l'*experiència mental*, per si sola, és insuficient per al coneixement *adequat* i humà dels fenòmens; és a dir, lògicament, a força de conceptes, per genials i encertats que sien, no assolirem mai res de real — res d'un interès biològic punyent —, no donaran sinó *flatus vocis*, que hauria dit Roscelin, més o menys agradables o repugnants de pensar. La lògica pot verificar, o millor *inspeccionar*, una munió de pensaments, però és impotent per a crear-ne un de *nou*, de la mateixa manera que les fórmules i els símbols matemàtics — pesi a un possible ideal o somni dels dits *logistes* — no tenen altra veritable vàlua, que una economia o estalvi de sèries d'operacions intel·lectuals que caldria fer i que pel mer fet d'ésser estalviades donen un guany d'energies que es poden aplicar a casos més *importants*, en els quals, per mitjà dels símbols i fórmules *no* podríem mai resoldre les dificultats del nou fenomen a enregistrar — nou fenomen que necessita de nova sava per a ésser adoptat. Lògica i símbols no són més que instruments de què es serveixen tantost l'experiència mental, tantost l'experiència física, per verificar la realitat, la concordança, l'adaptació de les nostres idees als fenòmens.

Per a fixar definitivament el criteri de Mach sobre la lògica reproduïrem les seves pròpies paraules : « Moltes combinacions de judicis compatibles entre si poden posar-se còmodament sota la forma d'una explicació, d'una demostració, d'un problema o d'una descoberta deductiva. Tampoc és difícil presentar-les sota la forma lògica d'Aristot o d'Euclides. Les formes de la lògica han estat adquirides per abstracció, partint d'exemples científics reals. Però tot exemple particular, geomètric o altre, pot demostrar clarament que el *sol* coneixement lògic d'aquestes formes seria ben poc útil. En tot cas, pot servir per controlar una sèrie de pensaments donats, però no per a trobar-ne un de *nou*. La pensa no procedeix pas per formes buides : li cal un contingut representat d'una fàisó vivent — immediatament o per conceptes. Les formes lògiques buides no poden reemplaçar el coneixement de les coses. »

Per a Mach, com per a Stallo, com per a H. Poincaré, hi ha

multitud de problemes, que anc posats lògicament no tenen sentit, no responen a res de concret, no concorden amb cap alt interès de la ciència ni de la humanitat. Heu's aquí com a les velles nocions de *causa* i *efecte* — sobre les quals Nietzsche ha dit tan pregones coses — Mach, gens metafísic, proposa allò que, de fet, ja es practica en la ciència, substituir-les per la *noció de funció*, que permet representar un nombre molt més gran d'elements i, a la vegada, millor estudiar les relacions d'aquests elements entre si — d'aquests elements que constitueixen un *problema*, la definició del qual, segons Mach, és així : tot desacord entre les idees i els fenòmens, o entre les idees i les idees.

I diu : «Quan les ciències són molt avançades usem cada vegada menys, o rarament, de les nocions de *causa* i *efecte*, perquè les ciències troben aquests conceptes massa provisoris, incomplets i imprecisos. La *noció de funció*, presa d'aquesta metalògica que és la matemàtica, admet més altes, dilatades i ensem ràpides precisions, convé millor a les necessitats cada dia més complicades i especialitzades de l'estudi dels fets, el rigorós coneixement dels quals en permet, alhora, la previsió de nous, o posa les fites per a la coneixença profunda d'altres naturals fenòmens. Perquè la ciència, que és una estabilització dels fets o dels pensaments que s'hi adapten, no pot llençar-se profitosament a especulacions que no li aportin un nou fet o una nova confirmació pràctica i útil d'un fenomen ja estudiat.»

Per complir aquesta tasca, per a conduir a aquest alt fi, per a servir a nostre interès biològic, *primum movens* i *ultima ratio*, de totes les nostres humanes recerques, àdhuc de les que més llunyanes semblen d'aquest objecte, Mach creu que no existeix altre mètode seriós i valable pels homes que el famós *experimentum crucis*, predilecte de Bàcon i aconsellat per Newton, que desamava les hipòtesis (*hipotesis non fingo*) i el mètode de *variacions* a base de les clares i segures indicacions d'Aristot, ja que, «aquest mètode és a la base de la recerca qualitativa i de la recerca quantitativa; es serveix tant de l'observació com de l'experimentació, i guia a l'experimentació mental que porta vers les teories «fecundes». Aquest *experimentum crucis*, consemblant i equivalent, en certa manera només al *in anima vili* dels fisiòlegs, és el qui ha de decidir

en darrer terme la vàlua d'una pensada, àdhuc quan és una pensada genial. No res menys, no cal oblidar que l'estudi quantitatiu no és més que un cas molt més senzill i molt més possiblement freqüent de l'estudi qualitatiu.

En temps del renaixement de les ciències, en el període Copèrnic-Galileu, com diu molt bé Mach, es cerca una orientació provisòria, en particular qualitativa. El savi, aleshores, es deixa sobretot guiar per la facilitat, l'harmonia i la bellesa, quan tracta de trobar les regles que li permetin restablir els fets mitjançant la pensa. Però passat aquest temps, que podríem dir-ne heroic de les ciències, es ressent cada volta més la necessitat d'una major exactitud, d'un rigor més absolut, i la recerca quantitativa, que té per objecte la determinació *unívoca*, o sia la determinació més completa possible d'un fenomen, guanya cada dia en importància, com fa veure magistralment el mateix Mach en el seu profund estudi sobre *Die Mechanik und ihrer Entwicklung*.

L'estudi quantitatiu permet una major precisió i, per tant, un coneixement més fecund de les lleis naturals a què obeeixen els fets reals concrets. En simplificar, en esquematitzar els fets, no fem més que descompondre'ls en elements que concedeixen la facilitat de reconstruir-los després amb una suficient exactitud. La ciència, doncs, «pot ésser considerada com una col·lecció d'instruments, permetent completar per la pensa els fets que no coneixem sinó en part».

L'home ha de tendir, per mitjà de l'observació, per mitjà de l'estudi cada dia més exacte dels fets, i amb els fets, de les lleis naturals, a no considerar-se com *isolat*, com *estranger* davant natura, sinó com en realitat és, com una part d'aquesta natura, més admirable com més es coneix. I si es consideren el món físic sensible i el món de les idees com a formant un *tot inseparable*, es pot raonablement pensar, fent una inducció, amb perfecta lògica, que per les lleis trobades en la part es podran conjecturar i anar lentament integrant, amb fermes garanties d'encert i d'utilitat, les altres lleis encara inconegudes que informen el tot. Així, cal esperar, també, que els dominis del psíquic i del físic es bonifiquin i aclareixin recíprocament, desapareixent aquesta oposició en què s'han trobat fins ara — oposició més aparent que real, deguda, en

bona part, a la manca de mètodes apropiats, *ad hoc* per a llur estudi i a l'error reiteradíssim de posar-se a estudiar les qüestions sota un sol particularista i migrat aspecte o bé objectivar-les des d'un punt de vista completament esclau de l'anticientífica intransigència d'un *parti pris* qualsevulla. Aquesta intransigència, malauradament més sovintejada del que caldria, és un fort inconvenient, un destorb, un obstacle a l'esclariment de certes qüestions, per genial que sia la pensada generadora del *parti pris*.

L'anàlisi introspectiu, grat als filòsofs, i l'anàlisi fisiològic, que, en aparença, sembla excloure el primer, associant-se per obtenir resultats satisfactoris i humans, ja es fa difícil de creure que dels esforços combinats de la psicologia i la fisiologia — arranjades qüestions de detall de secundària importància — no s'assoleixi el triomf de *deixar ja de considerar el jo com un problema*. Perquè si el jo no és una mónada isolada, sinó una part del nostre món, i una part molt *propparenta* de les altres parts que el componen, podem obrir el pit a l'esperança en l'adveniment d'una ciència real — adveniment que diàriament poc o molt es realitza — ensems que es té opció al dret de ja no objectivar el món com una cosa incognoscible.

És així com cal esperar que una bella munió de problemes que avui exposen els filòsofs, amb llurs multiplicats desdobles que afecten a gairebé totes les branques més vives i plenes de *vivència* del saber actual, tindran una raonable, precisa, *econòmica* i humana solució, no per la via de la lògica i de la psicologia pures, soles, isolades, sinó mitjançant l'ajut formidable de les ciències, compenetrant-se, completant-se amb elles, mercès a llur innegable avenç, mercès a llur, cada cop més segura, garantia d'exactitud formal, mercès al rigor de llurs síntesis que permeten ja reconstruir, o millor construir, artificialment fenòmens, o preveure'ls per a llur més pregonesa, interessant i útil coneixença.

Per a Mach sembla que no existeix el problema de la veritat, tan escaientment indicat pels pragmatistes i recollit per en P. Weber i altres distingits pensadors, o sia : actualment és excessiu i fora de lloc, mancat de veritable interès científic, posar-se al *problema de coneixement*. Mach creuria que un tal problema avui no és procedent ni seriosament plantejable. Veritat i coneixement

adequat dels fenòmens — tot el coneixement compatible en homes — és el mateix per ell. I, en general, veritat és tota confirmació d'una regla o de la llei emesa sobre un fenomen qualsevulla. La cosa, en si, aquest cabdal assumpte, no permet una utilització immediata dels nostres coneixements actuals. I, en general, tot fenomen físic que no admet una expressió, o, ajustant més el mot, una descripció global i *sintètica* pel mitjà de les equacions diferencials, és, per a Mach, quelcom exposat a errades, per no dir fantàstic o desencertadament estudiat. Aquests problemes, per a Mach — que recorda de lluny a Locke i Condillac —, aquests problemes manquen de sentit possible, equivalen a debatre's en el buit, i estan condemnats a perpetua esterilitat. Cada un d'aquests problemes que tant s'estudien, amb tant de punyent interès, comporta abans, raonablement, una sèrie de problemes previs, a resoldre molts d'ells per a no dir tots. Estem mal utilitats, mal o imperfectament documentats, som pobres de fets exactament estudiats, encara que sembla som rics de detalls precisos — per a emprendre amb relatives probabilitats d'èxit, problemes de tal enorme naturalesa, en els que s'han de resoldre abans tantes d'incògnites.

Es procedeix, en general, molt a la lleugera; s'overnissen de profunditat i exactesa les coses somes; es prenen per demostracions rigorosíssimes i perfectes allò que no són sinó postulats. Benestrugament, després Cauchy, en la matemàtica, per exemple, el rigor és sempre més observat, amb tanta d'escrupolositat, que avui — sobretot després de Poincaré, Hermitte i Picard, les demostracions mereixen absoluta confiança.

Mach dona una nova mostra de la seva sagacitat i acuitat d'anàlisi, en aquest profund estudi crític de finíssima psicologia científica, en el seu llibre, en realitat el més preuat, *Die Mechanik und ihrer Entwicklung*. I en aquest llibre admirable ve a demostrar allò més amunt dit, que el que es creien ésser demostracions rigoroses dels principis de la Mecànica no són altra cosa que postulats, o sia, fets que no poden ésser demostrats, ja que són fenòmens naturals. La seva naturalesa és indemostrable. El cèlebre postulat d'Euclides és el principi de la Geometria que millor s'adapta al món dels nostres sentits, i l'admetem. L'admetem perquè és

més veritat que un altre? És que no n'hi podrien haver d'altres de Geometries — i àdhuc de Mecàniques? Vol dir que no n'hi ha d'altres Geometries i de Mecàniques possibles? No. Hi ha, en efecte, altres Mecàniques i Geometries possibles. Però són massa complicades, massa esmerçadores d'energies aprofitables per altres afers més immediatament útils i donadors, perquè, en realitat, les Geometries no euclidianes de Riemann, Lobatschefskj i de Bolyai, enc essent tan exactes i veritat com la d'Euclides, no són, com diu H. Poincaré, tan *còmodes* per a nosaltres, o parlant el llenguatge de Mach, no són tan econòmiques o estalviadores de pensa. I no les tenim de negligir, és cert, però per al nostre món de tres dimensions prenem, amb justa i excellent raó, la de l'immortal grec, que té per a nosaltres l'aventatge de simplificar força les coses.

Segons Mach, així s'han d'objectivar els problemes, vers aquesta fi suprema d'un màxim de rendiment d'interès biològic humà amb un mínim d'esforç, o sia molt en divinement molt poc i el més aprop de nosaltres mateixos possible. Heu's aquí com, per a aquest pensador, els greus assumptes i qüestions del destí humà, les religions, la moral etc., no són més que qüestions generals i potser llunyedanes encara avui — llunyedanes de solució pràctica per a tothom — qüestions que cal encara descompondre i analitzar en llurs diversíssims factors. I ell, l'home de la raó, l'home del rigor analista, l'home arranat als fets, no dubta i té fe en què en un esdevenidor més ple de bonança humana i més ric en realitzacions científiques, aquells problemes — quasi donats per insolubles — tindran llur solució, com la tenen els problemes ben plantejats d'avui, per complexos i difícils que sien.

Cal saber-se posar els problemes de la mateixa manera que, com deia molt encertadament Poincaré, cal tenir el geni de saber escollir entre una enormitat de combinacions d'idees possibles, aquelles que per als homes apareguin com a més generalment i més còmodament aplicables, perquè aquestes són les idees més fecundes i de major real benefici per a la humanitat. Posar-se un tal i cert problema, no vol dir sinó que pot posar-se, però no demostra que sia, en efecte, un problema digne (remunerador) de què la humana energia hi sia esmerçada, ni que, com diu Mach, tingui per a l'home un immediat o remot interès biològic (interès social,

interès col·lectiu, interès individual), fita a la qual ha de tendir inexorablement la ciència en endavant, sinó vol perdre's en jocs antivitals de degenerament o en conceptuals vacuïtats, que jamai no satisfaran un esperit amant de les coses veritables, de les coses que una volta adquirides romanen inalterables.

Mach observa, amb greu, que la desviació de molts filòsofs astorats davant de la dita *crua* realitat dels fenòmens, tal com ens apareixen en la nostra psiquis a través dels nostres sentits — magnífics aparells —, aquest horror de la realitat que els obliga a enmasquerar-la, a desnaturalitzar-la o a deformar-la d'una manera dispendiosa d'energies, no fa més que contribuir a dificultar l'expandiment de la ciència pròpiament dita i, per tant, de les troballes purament científiques que poden portar-se immediatament a la pràctica, bonificant cada dia més, i en allò que sia possible, la desigual, irritant i antiproporcionada condició contemporània dels homes damunt de la terra.

En aquest sentit, Mach és un sociòleg *sui generis*. És un sociòleg que proclamarà l'aristarquia de la pensa i reconeixerà els drets individuals amb matisos i profundors força diferents dels de Dürkheim i de tants sociòlegs coneguts, professionals d'aquesta relativament novella ciència. La fe de Mach en l'esdevenidor de la humanitat és incommovible, positiva, afirmadora. Les seguretats d'una vida millor, més conscient, més bella i més intensa, les extrau de l'estat actual de la ciència. Les darreres meravelloses troballes de la ciència qui fixa llur estudi arran del fenomen — sense mai tenir en compte el noumenos, el noumenos essent l'incognoscible, l'inassolible per ara — enrobusteixen la fe de Mach en un esplèndid esdevenidor de l'home. I aquesta fe és encara, si pot ésser, reafirmada pels grans representants de la ciència contemporània — d'aquesta ciència pura que s'ama com se poden amar, sense màcula ni pèrdua, totes les coses de la nostra humana vida : per la seva bellesa, per l'enorme goig estètic que atorga. I aquest goig estètic és la funció més noble, més transcendental i, encara que sembli paradoxal, més útil i aventajosa de la vida de l'home en el planeta Terra.

EL «TIRANT LO BLANCH»
I «DON QUIJOTE DE LA MANCHA»

(Acabament)

XXXIX

«... Don Paralipómenon de las Tres Estrellas...» (*Don Quijote*, II, 40.)

En Clemencín (v, p. 309) diu que el nom d'aquest cavaller, que figura en el text cervantí, és inversemblable en boca de l'escuder de D. Quixot, i potser té raó. Però, al nostre entendre, si l'hagués posat en la del cavaller, fora just. També ens diu el crític que resulten noms ridícols alguns dels que es llegeixen en el *Don Quijote*, com Pandafilando de la Fosca Vista i Caraculiambro, i satiritza els dels herois Cirongilio de Tràcia, Esferamundi de Grècia, Don Contumeliano de Fenícia i Don Kirieleison de Montalvan, aquest últim es llegeix en el *Tirant* (caps. 74 i ss.).

No creiem que sien ridícols els noms abans esmentats i sí fantasiosos, cosa aquesta que no ignorava el crític; ell, tan fort coneixedor de la literatura cavalleresca, sabia que els autors d'aquelles cròniques, on s'hi descriuen vides d'herois paladins, recercaven noms ampuloses, i algunes vegades compostos, així rares vegades hem vist noms de gegants que no sien un xic llargs, com per exemple, Buzaratangedro i Taglatalazar en el *Cirongilio de Tracia*, Atanabos i Guardacanales en la *Demanda del Sancto Grial*, Almadrago i Dramusiando en el *Palmerín de Inglaterra*, Alvadanzor i Famongomadan en l'*Amadís de Gaula* i Dramiron i Gramolias en el *Lisuarte de Grecia* (*VIII Libro de Amadís*). Noms compostos en podríem esmentar un sens fi, i sense anar a recercar-los en altres llibres, en el nostre *Tirant* hi veiem : Bell-

puig, Plegamans, Malatesta, Scalarompuda, Vilesermes, etc.; però, comparats amb els d'altres llibres, resulten que no tenen qualificatius, com es veu en Antimon el Valiente, Ladasín el Esgrimidor, Listoran el buen Justador, Manelí el Mesurado, Olinda la Mesurada i altres que podríem afegir, tots ells de l'*Amadís de Gaula*.

XL

«Del temeroso espanto cencerril y gatuno que recibió D. Quijote en el discurso de los amores de la enamorada Altisidora.»
(*Don Quijote*, II, 40.)

En el comentari de Cortejón, en tractar el cap. 46 de la segona part (v, 399), escriu que «Cervantes, al idear el tipo de Altisidora, tuvo presente a aquella casquivana doncella que figura en la novela caballeresca de Johanot Martorell», i segueix dient que Rojas, ço és, l'autor d'aquell joiell que es diu *La Celestina*, en idear el tipus de la protagonista de la seva obra tingué present la «Trotaconventos» del famós arxiprest de Hita. No deixa lloc a dubtes que la donzella dels ducs, que tanta brometa fa a costa de l'heroi manxec, té molts punts de semblança amb la donzella Plaerdemavida.

Alegres, joves i amigues de divertir-se, ho són: Plaerdemavida, donzella de Carmesina, i Altisidora, que ho és de la duquesa.

Un fet que fa aquella es veu reproduït per aquesta, ens referim al «espanto cencerril y gatuno» de què ens parla Cervantes, passatge inspirat en el fet que fa Plaerdemavida posant gatets a la finestra de l'habitació d'Estefania la nit aquella que celebrà «oficialment» un fet que havia consumat abans (cap. 220). Hem de dir que Clemencín (v, p. 426) en topar el passatge qui-xotesc que esmenta «un gran saco de gatos», ja va recordar el passatge del *Tirant*.

En fer la nota referent a aquest passatge en l'edició Cortejón (v, 408) insinuàrem la idea que la lluita que té l'heroi de la Manxa amb els gats que donaren fi a la serenata que cantava D. Quixot, bé podia ésser una paròdia d'aquelles lluites que es veuen en els llibres de cavalleries, on un paladí té sin-

gular combat amb una fera, com es llegeix en *El VIII libro de Amadís de Gaula*, cap. 6, on Lisuarte té una accidentada lluita amb una lleona, i el nostre Tirant amb un alà del príncep de Gales (cap. 68), i en el *Curial* s'hi descriu una lluita d'aquest, qui usa el nom de Joan, amb dos lleons (III, 72).

Hem de fer notar, referent a aquest encontre, que diu D. Quixot : « — ¡Afuera, malignos encantadores! ¡Afuera, canalla hechiceresca! » I poc després : « — Déjenme mano a mano con este demonio, con este hechicero, con este encantador. » En la dita obra de Martorell i Galba, diu el paladí, referint-se a l'alà : « Jo no se si ets diable o cosa encantada... », i després, en conèixer que l'animal tenia por de les armes, diu Tirant, llençant-les : « No vull que diguen de mi que ab armes sobergues me so combatut ab tu ». Hem de dir que els jutges donaren el premi de la batalla a Tirant, « com si hagués vençut un caualler en camp, e manaren als reys d'armes, herauts e porsauants, fos publicat per tots los stats e per la ciutat, de la honor que a Tirant fon donada en aquell dia ».

XLI

«... Querria pues, señor mio, que vuessa merced tomasse a cargo el deshazer este agrauio, o ya por ruegos o ya por armas, pues segun todo el mundo dize, vuessa merced nacio en el para deshazerlos, y para endereçar los tuertos y amparar los miserables... » (*Don Quijote*, II, 48.)

El benemèrit Bowle, en topat amb el text cervantí que figura com epígraf a aquesta nota, posa per tota aclaració (II, p. 118) aquell passatge del *Tirant* que diu que « com a bon caualler e virtuos me fas proferta de ajudar e valer me en la gran necessitat e congoxa en que so posada, encara que per art de caualleria y sies obligat defendre les persones desemparades... » (cap. 324).

En el *Libre de l'Orde de Cavayleria* d'En Lull, ja es diu, en tractar « del ofici que pertany a cavayler », que « ofici de cavayler es mantenir vidues, orfens, homens despoderats », i això mateix pensa fer D. Quixot, com ens diu Cervantes en el capítol primer de la primera part, en escriure que vol « deshacer todo género de agravio ». Mestre Lull, en glossar el passatge anterior, ens diu que : « si Deu ha donat uyls al menestral per so que vege

obrar, al home peccador ha donat uyls per so que pusque plorar sos peccats; e si al Cavayler ha donat lo cor, perque sie cambre on stie le nobilitat de son coratge, al Cavayler qui es en se forse e en son honrament, ha donat cor, per so quey sie pietat de merce a ajudar e a salvar e a guardar aqueyls, qui leven los uyls ab plors e lurs cors ab speranse als cavaylers...». I casualment això últim fa Na Rodríguez demanant a D. Quixot que la defensi del greuge que li han fet.

Llegeixi's la contestació que dóna l'heroi de la Manxa a Na Rodríguez (II, 52), i es veurà que és, en síntesi, ço que diu l'ermità de Randa, que deu haver de fer el cavaller.

XLII

«... y que le ha de cumplir la palabra que le dio de ser su legítimo esposo, o morir en la demanda». (*Don Quijote*, II, 52.)

En el famós desafiament, que no va arribar a execució, que anaven a tenir D. Quixot amb Tosilos, el criat del duc, diu l'heroi manxec que farà que doni paraula de casament a la filla de D.ª Rodríguez «o morir en la demanda». Aquesta frase cavalleresca equival a morir defensant una paraula.

En Bowle (*Anot.*, II, 124) assenyala un passatge del *Tirant* on es fa una al·lusió a aquesta frase; és aquell que diu l'heroi quan es troba en el moment àlgid de la lluita amb les naus del gran Caramany: «Ab damnatge de la mia persona, dix Tirant, yo t pendre o morre». Ço és: «moriré en la demanda», que diuen els castellans (cap. 164). En el *Paris y Viana* s'hi llegeix la frase «morir per tal empresa» (núm. 1170).

XLIII

«... que me digas quien eres y si eres alma en pena...» (*Don Quijote*, II, 55.)

En caure l'original ex-governador de la Baratària a l'avenc o fossar que hi havia entre el palau dels ducs i la famosa insula,

i en sentir D. Quixot una veu fonda que demanava auxili, ens diu el novellista que l'heroi manxec s'apropà a la boca de l'abim i el conjurà, dient-li : si era ànima en pena. Cosa igual fa el vescomte de Branches i l'escuder de Tirant, Ipòlit, quan el fatmó paladì caigué de regular alçària, després d'haver passat deliosas nit prop de la seva estimada Carmesina. Diu el vescomte, en sentir una veu que es planyia : «Qui s vulla que tu sies, jo t deman de part de Deu que m digues si est anima qui vas en pena o si est cors mortal que hajes mester ajuda...» (cap. 234).

Aquest passatge del Tirant figura com il·lustrant el text certantí que es llegeix d'epígraf a aquesta nota, en els comentaris fets per Bowle (II, 131), Clemencín (VI, 127) i Cortejón (VI, 91), però a aquesta última edició hi afegirem un altre exemple tret del llibre *Cavallero Venturoso* (I, 14).

XLIV

I. «... que se llegó el dia de la batalla aplaçada...» — II. «Los juezes se pusieron en su cadahalso...» — III. «Partióles el maestro de las ceremonias el sol...» — IV. «y el niño ceguezuelo a quien suelen llamar de ordinario Amor...» (*Don Quijote*, II, 56.)

És el cap. 56 del *Don Quijote* un dels més interessants, referent a descriure els preparatius que es feien en el camp clos i en pintar els començos d'aquells actes, en els quals es demostraven la força, destresa, agilitat i valentia dels combatents.

I. — Ens diu Cervantes que «llegó el dia de la batalla aplazada», i aquesta frase fa recordar a Bowle que en el *Tirant* se'n llegeix una de molt semblant; és aquella que diu l'heroi del famós llinatge de Rocasalada al Gran Caramany : «No s sab de nostre recordacio major defalt en hun Rey, car semblant es stat al rey de Apollonia que volent l'emperador de Alamanya dar li batalla, a la assignada jornada molt vergonyosament fogí, e en lo camp lo dexa» (cap. 167).

Aquesta és una frase cavalleresca, per tal com el mateix Bowle (II, 132) esmenta textos del *Olivante de Laura* (III, 21), *El*

verdadero suceso de la famosa batalla de Roncesvalles (XXXII, 70) i Espejo de Cavallerias (I, 101).

En el mateix *Tirant* podem esmentar passatges que també fan recordar el que serveix d'epígraf a aquesta nota; un d'ells és aquell que es llegeix en el cap. 72, i diu : «Venint lo dia que era assignat pera fer la batalla», i l'altre es veu en el cap. 81 : «Lo dia assignat de la batalla, Tirant, per guanyar a nostre Senyor de sa part...», i posats a assenyalar textos d'altres obres, podríem dir que en el *Curial* s'hi llegeix : «Vengué lo jorn de la batalla», (II, 102), i en *Paris y Viana* : «Lo jorn del torneig arriuat ... ven-gut lo jorn del torneig...» (núms. 130 i 236).

II. — En descriure el camp clos que havien fet per al desafiament de D. Quixot amb l'enganyador de la filla de D.ª Rodríguez, ens fa assaber el novellista que havia manat el duc que davant «de la plaza del castillo se hiciese un espacioso cadahalso donde estuviesen los jueces del campo», i una cosa per l'estil es feia en tots els rens, palencs o camps closos. En el que féu fer Suero de Quiñones per a defensar el seu *Passo honroso*, es diu que hi havia set «cadahalsos», que no eren altra cosa que tribunes on hi tenien seient els mantenidors, aventurers, convidats, persones principals, etc., i dins el clos, però enfront l'un de l'altre, se n'hi alçaven dos : «el uno era para los jueces, e para el rey de armas e farautes e trompetas e escrivanos, e el otro para los generosos, famosos honrados caualleros que viniessen a honrar el Honrado Passo».

En el *Tirant*, alguna vegada s'esmenta aquest lloc reservat en els closos, i En Bowle (*Anot.*, II, 132) cita un text del cap. 81 on es descriu l'accidentat desafiament del fill del senyor de Marca de Tirania amb Thomas de Muntalva, i es llegeix: «Fet aço los jutges pujaren en son cadafal...» Però hem de dir que en altres passatges de la dita novella hi veiem també això mateix : «Lo jutge feu railles en lo camp, e posa lo hu en una railla e l'altre en l'altra, e manals negu no s mogues fins a tant que ell ho digues; taillaren rames de un arbre, per que lo jutge pogues star a manera de cadafal» (cap. 65).

Passatges on es parla i descriuen els cadafals que feien en els camps closos abunden en els llibres de cavalleries. En *Oli-*

veros de Castilla y Artús d'Algarbe (cap. 23) es parla del que féren per a Helena, la filla del rei d'Anglaterra, en el qual, després d'haver-hi pres seient aquesta, «se assentaron las damas en el cadahalso, cada una en su grado, e luego subieron quatro juezes deputedos para que juzgassen quien leuaua lo mejor del torneo». També en el *Curial* (II, 102) s'hi llegeix una animada descripció d'un torneig on hi prenen part Curial, Aznar, Sanglier i Guillemes de la Tor.

III. — També es diu que «partioles el maestro de ceremonias el sol», i en el *Tirant* (cap. 81) ja se'ns diu el per què es feia aquesta cosa, «perque no donas mes en la cara a l'hu que a l'altre». Passatge aquest esmentat ja per Bowle (II, 133). En quasi tots els llibres de cavalleries hi troba el llegidor descripcions detallades de tot quan es feia en les lluites en camp clos, i es comprèn l'entusiasme que despertaven, trobant justes les paraules de l'autor de *Curial*, en dir que el desafiament de què hem fet menció abans, «despullà les grans ciutats, roba les viles de gents e los castells lexa sens guardians». Avui dia en les festes esportives és costum assenyalar-se els jugadors que han de jugar de cara al sol, car, com es comprendrà, lluiten amb desaventatja.

En el *Palmirín de Inglaterra* (I, 89 i 94) s'hi troben exemples d'això, com també n'hi ha en *Olivante de Laura* (III, 8), *Espejo de Cavallerias* (I, 76), *Amadís de Grecia* (II, 62), *Romancero Durán* (núm. 1,228) i *Primavera y Flor de romances* (núm. 14).

IV. — En molts llibres de cavalleries s'hi veuen definicions de l'Amor, però hem de dir que en cap d'ells hi hem sabut trobar una descripció tan ben feta com la que es llegeix en el cap. 331 del *Tirant* i que hem esmentat en la nota XXIII.

En fer el comentari del volum VI de l'edició Cortejón (VI, 115) i topar amb el passatge cervantí objecte d'aquesta nota, pensàrem tot seguit amb aquelles magistrals ratlles del *Tirant*, però també copiarem una altra definició, digne companyona d'aquesta, ens referim a un fragment que es llegeix en el *Don Quijote*, el qual diu així: «el amor ni mira respetos ni guarda términos de razón en sus discursos, y tiene la misma condición que la muerte, que así acomete los altos alcázares de los reyes como las humildes chozas de los pastores, y cuando toma entera posesión de una

alma, lo primero que hace es quitarle el temor y la verguenza» (II, 58).

Compari's el text cervantí i el del *Tirant*, amb aquella definició que del fill de Venus en fa l'autor del *Cirongilio de Tracia*, i es veurà quina manera de pensar més diferent! Escriu Bernardo de Vargas: «Su nombre es amor, amor le llaman los que le conocen, conócenle los que le vieron, viéronle los que no debieran guardar-se de su traición, traición bienaventurada es la suya, suya es la gloria sin par, sin par es el tormento que da por pena, pena que en gloria redundá, redundá en entero contentamiento y placer, placer es que no viene sin tristeza, tristeza a quien siempre sigue la muerte, muerte que es causa de nueva y más bienaventurada vida, vida que no carece de alteración, alteración que robó mis sentidos, sentidos no bastan a resistirle, resistirle es locura, locura es darle lugar» (I, 30).

Com haurà pogut veure el llegidor, el text del *Tirant* es més sobri i filosòfic que el de Cervantes, el d'aquest està bé; però el de Vargas es irressistible. Llegida aquesta definició de l'Amor, acudeix tot seguit a la memòria aquells intrincats paràgrafs que sovintegen massa en les cròniques cavalleresques i que el famós alcaí es burlà posant a la vergonya el feixugós estil de Feliciano de Silva, l'autor de: «La razón de la sinrazón que a mi razón se hace, de tal manera mi razón enloquece que con razón me quejo de la vuestra fermosura.»

Vegeu la nota XXIII.

XLV

- I. «Que justos por pecadores | Tal vez pagan en mi tierra...» —
 II. «Barrabas te acompañe | Alla te avengas...» (*Don Quijote* II, 57.)

I. — Poc abans d'anar-se'n D. Quixot i Sanxo d'aquell palau on tants escarnis i bromes un xic pesades els feren, l'aixerida Altisidora endreça una cançó demanant a l'heroi cavaller unes futeses que diu li havia pres; i en la dita cançó s'hi troba la frase «pagar justos por pecadores», frase aquesta que es llegeix en el *Tirant*, com ja féu observar Bowle (II, 135).

Té raó el comentarista anglès; la princesa Carmesina, en donar consells a Tirant perquè es guardi de les males arts del duc de Macedònia (cap. 125), li diu que «no es novella cosa pagar los justs per los peccadors».

II. — La cançó d'Altisidora és còmica en extrem, però tota ella és una imprecació. Quan férem el comentari d'aquest passatge en el volum VI de l'edició de Cortejón hi posàrem, com fent joc amb les paraules que diu la donzella de la duquessa, unes altres que es llegeixen en el *Tirant* en boca d'Elíssea, donzella de l'emperadriu.

En veure la dita cambrera profanat el llit de l'emperador, exclama : «Prech al subirà Deu que corona de foch al cap li veja yo posar; si es Duch, en carçre perpetua lo veja yo finir; si es Marqués, de rabia les mans e los peus li veja jo menjar; si es Comte, de males armes dega morir; si es Vescomte, amb spasa de turch lo cap fins al melich lo veja yo en un colp partir, e si es Caualler, en fortuna valida en la mar tota pietat a part posada en lo mes fondo fine sos dies» (cap. 262).

Ja diguérem que no crèiem que Cervantes, en escriure aquest passatge del *Don Quijote*, recordés el del *Tirant*, però es veu que Elíssea i Altisidora sabien endreçar malediccions.

XLVI

I. «... que él le sacaría a pesar de toda la morisma...» — II. «... y allí le encontró con tan poderosa fuerza, sin tocarle con la lanza, que la levantó al parecer de propósito...» (*Don Quijote*, II, 64.)

I. — Ens diu En Clemencín (VI, 318) que «Don Quijote era más valiente y animoso que Tirante»; esmenta el fet aquell en el qual ens diu el novel·lista que Tirant rescatà a Alexandria més de quatre cents captius, gastant en el rescat una quantiosa fortuna. Nosaltres ja diguérem, en fer la nota d'aquest text certantí per a l'edició d'En Cortejón (VI, 344), que l'heroi de la Manxa era, no més valent que l'enamorat de Carmesina, sinó més temerari; Tirant és un veritable i sapient estratega, D. Quixot un atolondrat que no mira el perill.

II. — A aquest capítol ens descriu el novel·lista el desafiament del cavaller de la Manxa amb el de la Blanca Lluna, diu que aquest aixeca la llança «al parecer de propósito», probablement per a no fer mal a D. Quixot i si fer-lo caure de cavall, que, segons com ho hagués fet, hauria pogut tenir conseqüències fatals; però el cavaller contrari havia de pensar fer el menor mal possible a l'heroi manxec.

Clemencín, en llarga nota (VI, 325), esmenta passatges de llibres de cavalleries on els lluitadors aixequen les llances i passen sense ferir-se, i cita el cas de Diafebus i Tirant en el torneig descrit en el cap. 189.

En Menaguerra, ens diu en el cap. 10 del seu interessant tractat *Lo Cavaller*, que «si'l caualler passant carreres la lança alçara per no encontrar a l'altre venint desbaratat o ab lança perduda, tal alçar de lança no es de alguna estima», i això fa Diafebus, qui no volia lluitar amb Tirant; però com aquest desitjava venjar l'afrenta que havien rebut els seus amics i a l'ensems no coneixia que el cavaller guanyador era Diafebus, per això en veure que no podia abatre el vencedor, perquè aquest feia les carreres amb la lança alta, llençà Tirant amb mal humor les armes i es retirà del renc.

XLVII

«... alabole la liberal condición del lacayo Tosilos...» (*Don Quijote*, II, 67.)

Analitzant el verb *alabar* es cita en l'edició d'En Cortejón (VI, p. 396) l'exemple de Cervantes esmentat en la nota XXIX, en dir «y el nunca como se debe *alabado* Tirante el Blanco».

XLVIII

I. «... y los duques hizieron lo mismo inclinando algun tanto las cabeças...» — II. «... dispón de seis camisas...» (*Don Quijote*, II, 69.)

I. — Fa assaber En Clemencín (VI, p. 376) que en el *Tirant* s'hi llegeix un passatge per l'estil; és aquell que es veu en el ca-

pítol 52, on es diu que els vint-i-sis cavallers que estaven preparats per a fer armes «no s mogueren gens, si no que ab lo cap saludaren lo Rey...».

II. — A l'acabament del cap. 69, diu Cervantes que, després d'haver passat Sanxo fortes engúnies amb la mitra al cap i la vesta amb flames pintades, la xiroia Altisidora va oferir-li sis camises que «si no son todas sanas a lo menos son todas limpias».

Aquest fet fa recordar a Clemencín (VI, 390) que en el *Tirant* s'esmenta que l'heroi obtingué una camisa de la princesa Carmesina i se la posà en anar a lluitar contra les hosts del Soldà i del Gran Turc (cap. 132).

Hem de dir que no hi veiem cap semblança entre el fet descrit en el *Don Quijote* i el de *Tirant*. Ço que fa l'heroi de Rocasalada portant un objecte propietat de la seva estimada, és cosa que veiem executar a molts d'altres cavallers; és demostració de l'amor a la dama; però l'acte de donar unes camises a l'escuder, no té res de cavalleresc.

XLIX

«... hallose el escriuano presente, y dixo que nunca auia leydo en ningun libro de cauallerias que algun cauallero andante huuiese muerto en su lecho tan sosegadamente y tan christiano como don Quixote...» (*Don Quijote*, II, 74.)

Les paraules dites per l'escrivà necessiten una aclaració. Es veu que no era hom de lectures cavalleresques, i si és que ho era no coneixia el *Tirant*, ni altres llibres d'aquest gènere literari; diem això, perquè una de les característiques d'aqueixes obres és la següent: L'heroi en la seva joventut lluita, no quotidianament però si molt sovint, trobant-se amb un sens fi de batalles, desafiaments, encontres i altres entrebancs per l'estil; ja casat i havent adquirit un regne o imperi, ja sia guanyat per la força del seu braç, ja perquè sa muller era princesa o bé per herència directa, reposa dels treballs portats a cap en sa juvenesa, però alguna que altra vegada ha d'empunyar la llança, pujar a

cavall, reunir un fort exèrcit i sortir per a anar en contra d'infidels que li han envaït el seu regne o bé algun rei ambiciós que li vol arrabassar la corona, però a la fi triomfa de tots els seus enemics, viu amb pau amb els reis veïns i mor tranquilament, deixant el regne als seus hereus.

Quan férem la nota d'aquest passatge cervantí en l'edició de Cortejón (VI, 532) diguérem que en dir l'escrivà que cap cavaller havia mort tan «sosegadamente» hi estàvem d'acord, però no en dir que cap cavaller havia mort tan cristianament com D. Quixot. Recordi's les últimes paraules de Tirant i es veurà que són les d'un veritable cristià en l'hora del seu trànsit: «¡Jhesus, fill de Daud, hages merce de mi, credo, proteste, confesse, penit-me confie, misericordia reclame! ¡Verge Maria, angel Custodi, angel Miquel, emparau-me, defeneu-mel ¡Jhesus, en les tues mans Senyor coman lo meu sperit!» (cap. 47I).

* * *

En resum : Com ha pogut veure el llegidor, creiem haver demostrat que en el *Don Quijote* s'hi troba : 1.ª El fort coneixement que tenia Cervantes del llibre de Martorell i Galba, i 2.ª Una influència, propera o llunyana, de l'esmentada novella cavalleresca.

J. GIVANEL MAS

LES IDEES PEDAGÒGIQUES A TRAVÉS LES REVISTES

L'ENSENYAMENT DE L'ESCRITURA. — Hom ha vist practicar al nostre país l'ensenyament de l'escriptura rítmic, ço és, a base d'un ritme numèric com el que s'estila en els exercicis gimnàstics. L'escriptura és essencialment un exercici muscular i s'avé a aquesta educació automàtica dels nervis en benefici d'una fidel obediència de les fibres musculars.

En principi, doncs, no repugna l'acceptació d'aquest criteri i dels procediments a què pot donar lloc. No obstant, M. Freeman, el tractadista americà, com a resultat dels seus treballs i experiments, poleix una mica més el que podria semblar una idea banal de ritme a cops de palmeta. Primer que tot té l'encert de concebir el sistema del ritme muscular i el de l'escriptura material, enterament conjugats. Així fa néixer el traçat de les lletres amb totes les seves ratlles, a mesura que el ritme es produeix i potser el fa sortir del mateix ritme.

El primer exercici, quan encara no hi ha escriptura, el fa consistir simplement en el traçat de ratlles rectes horitzontals de cap a cap de la pàgina amb moviment rítmic d'anada i tornada per cada ratlla. Després, aquestes ratlles són lleugerament corbades i van també de cap a cap de la pàgina. Després la ratlla recta, amb moviment sol d'anada, i sense solució de continuïtat, produeix al mig el pal de la *i*. Més endavant, enlloc d'una *i* en neixen dues o tres, una cada terç o a cada quart, sense, però, que el traçat deixi d'anar d'un extrem a l'altre, o bé en neixen dues de costat fent la *u*, i així successivament. Quant el braç ha adquirit el moviment de pèndul i té la mesura exacte de l'extensió del paper, s'emancipa materialment de la ratlla horitzontal i va produint diferents traçats, procurant, però, que la idea del ritme inicial, d'un cap a l'altra, no s'esvaeixi en les giragonses de les

lletres que es van aprenent. Quan aquest *substratum* muscular és consolidat, aleshores dintre d'ell es ritma cada lletra, sobretot a mesura que es complica la seva figura.

En llegir aquest tractadet d'escriptura es pot comprovar com àdhuc en una tècnica aparentment superficial es pot fer també filosofia. En *The Elementary School*, revista de la Universitat de Xicago, hom trobarà aquests treballs, dels quals *Butlett dels Mestres* publica la part de resum pràctic que formula l'autor.

CADA TERRA FA SA GUERRA. — D'un temps ençà, i amb aquella parsimònia que caracteritza la vida dels països sans, s'accentua a Anglaterra i als Estats Units una tendència incontrastable cap a la uniformització del règim d'ensenyament primari. Fa anys ja que el *Board of Education* d'Anglaterra va fent un treball seguit de llima en ordre als programes a les matèries d'ensenyament als textos, en un país on els nusos individuals són resistents i ofereixen raons evidentíssimes d'ésser. Però, d'uns quants anys — degut, potser, a la influència de la gran massa uniformista de les altres potències — el *Board of Education* es surt d'aquest camp teòric i fa incursions uniformitzadores en ordre a l'administració i a l'organització general de l'ensenyament.

El *Fisher Act* de 1920, per exemple, fou una etapa remarcable d'aquesta acció, com ho és l'*Education Act* de 1921 presentada per M. Thomas Davrés. Als Estats Units s'observa, també, un moviment semblant. L'any passat M. Judd, l'actual director de l'Escola d'educació de l'Universitat de Xicago, publicava en *The Elementary School* uns remarcables articles sobre l'oportunitat d'accentuar l'acció federal en l'ensenyament enfront de l'acció particular dels Estats. Aquest problema és viu avui en aquell país i crea els inevitables bàndols de contraris i adeptes que es manifesten repetidament en la premsa, com fa ara mateix en *The Educational Review* M. Fitzpatrick en un article intítulat «Federalization and State Educational Bankruptcy».

A nosaltres, però, el que ens interessa fer remarcar és com *cada terra fa sa guerra* i com cadascú busca en el contrari l'estabilitat definitiva que pel que es veu, no és pas un atribut entera-

ment humà. Així Anglaterra i els Estats Units, països muntats essencialment a base de règim local, busquen l'equilibri perfecte procurant una major uniformització que és fatalment una centralització. Nosaltres, i com nosaltres tots els països llatins de règim centralitzat, si volem viure no tenim més remei que trencar els lligams que ens estrangulen i donar importància preponderant a l'acció local.

A part d'això, però, ens plauria considerar en sí mateix aquest fet de centralització (que és, també, de burocratització) que s'observa en moments donats en les democràcies. No seria això un signe de maduresa veïna de la decadència? Mestre Aristòtil, que en sabia tant d'aquestes coses, en el seu oracle *La Política* ens ho diria.

¿No podria ésser una atrofia dels òrgans de la vida veritablement pública que caracteritza a les democràcies? ¿No podria succeir que els elements populars creadors de la nació, deixessin d'actuar un cop aquesta a l'apogeu i es creés aleshores un sistema oligàrquic viciós que, no essent *natural*, ha d'ésser forçosament burocràtic i centralista? ¿No ha estat aquesta la mort de les més grans democràcies del món, i no trobem en l'exemple de cada dia com es creen aquests sistemes viciosos quan el poble és negligent o deixa d'actuar en absolut?

Fem aquestes preguntes, és clar, amb el fi de desvetllar recels sobre l'exemplaritat sobre el patró que ens puguin oferir els corrents uniformitzadors que s'observen a Anglaterra i als Estats Units, però que no arrosseguen pas — dit sigui en honor d'aquestes nacions — l'opinió ni molt menys.

PEDAGOGIA CIENTÍFICA. — Una vegada més el debatut tema de la pedagogia científica es posa sobre la taula. Ara és Mr. Valentine qui, en un sensat article de *The Journal of Education*, enumerant els procediments diversos que es proposen els homes de ciència per a investigar els problemes educatius, remarca els vicis de la pretesa pedagogia científica segons la qual, com tothom sap, l'única averiguació verament científica en coses de l'infant és la que es copsa de les reaccions naturals que els fets de la vida provoquen en ell, no de les que es *preparen* al

laboratori per fer-los científics. Així, els partidaris d'aquesta doctrina procedeixen per l'aplicació de mètodes globals, fent les seves deduccions a base dels resultats que ells donen, cosa que Mr. Valentine critica, no sense coneixement pràctic del problema.

De totes maneres hi ha, al nostre judici, en aquesta qüestió, alguns malentesos, provinents els uns de què els partidaris de la pedagogia científica no s'expressin amb prou claredat, i els altres de què els *experimentalistes* no vulguin entendre algun concepte com cal. Així, si els de la pedagogia científica pretenen amb els seus mètodes, no la constitució de la ciència de l'infant, sinó la pràctica *científica* de l'ensenyament, ço és, un ensenyament basat en l'estreta i constant i fidelíssima observació de l'infant en les seves reaccions escolars *naturals*, nosaltres creiem que tenen molta raó. Això pel que es refereix a la manca de concreció en les teories de la pedagogia científica, i quant al punt dels *experimentalistes*, cal que reconeguim, per dificultats que el problema presenti, que tenen raó els seus contraris quan diuen que els fets que copsen en les seves preparacions de laboratori poden ésser certament fets psicològics, *puix en la psicologia neixem, vivim i som*, però no són mai fets *vius*, puix només són vius els fets psicològics quan es copsa amb tot el seu complex vital, *real*.

Hom imagina aleshores que el veritable procediment científic conté principis de les dues teories. No es pot prescindir de cap manera de la precisió i isolament de tots els factors que puguin intervenir en la reacció psicològica, però si es vol que l'experimentació sigui viva i real, això no pot consistir en una preparació escenogràfica *a priori*, sinó en una direcció, en una recerca minuciosa *a posteriori*, copsant el fet viu psicològic amb tots els elements que li donen vida, com el biòleg copsa els petits éssers marins en el plankton on es produeixen.

BIBLIOGRAFIA

FERRAN VALLS TABERNER i FERRAN SOLDEVILA, *Història de Catalunya*. Barcelona, MCMXX. 214 pp.; làmines a part.

Cal recordar la data de 1887 en què aparegué el primer volum de la *Història de Catalunya* de N'Antoni Aulèstia, que tan bons serveis ha fet fins el dia d'avui a tots els que s'interessen pel passat de la nostra pàtria. En trenta cinc anys la col·laboració estrangera a la història de Catalunya ha augmentat considerablement, i a casa nostra — sobretot aquests darrers anys — ha florit un estol nombrós de conreadors de la història i de les seves ciències auxiliars. No és estrany, així, que l'obra meritíssima d'aquell historiador exemplar, sigui ja endarrerida, per la qual cosa es feia sentir la manca d'un bon manual posat al corrent de les darreres investigacions. És veritat que han aparegut durant aquest espai de temps obres de conjunt, entre les quals és de justícia esmentar la *Descripció política-històrica-social*, de l'infatigable investigador Sr. Carreras Candi, la qual és inclosa en la *Geografia General de Catalunya* dirigida pel mateix historiador; cap d'elles, però, té el doble aspecte d'ésser, ultra un compendi útil a l'investigador ja bregat en el coneixement de la nostra història, un llibre de divulgació i de text per a les escoles. Tot això reuneix l'obra dels Srs. Valls i Soldevila.

En efecte, aquest manual del qual acaba d'aparèixer el primer volum, formant part de les publicacions pedagògiques de la benemèrita Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, és redactat a posta per servir com a llibre de text de les nostres escoles, apte per a un curs superior. És comprèn, doncs, que, donat aquest seu caràcter fonamental, vagi desproveït de l'enfarcit de discussions crítiques i de citacions, pròpies d'una obra dedicada essencialment als erudits. Interessa, però, també a aquests darrers, per tal com els autors han resumit i escatit d'una manera assenyada i en un espai reduït els resultats d'investigacions anteriors, tasca ingent si es té en compte el sens fi de llibres, monografies, articles o simples notes escampats en publicacions de tota mena. I la valor del llibre augmenta quan

hom se n'adona que sovint els Srs. Valls i Soldevila han aportat investigació pròpia. Demés, al final de cada capítol han anotat les fonts principals de què s'han servit. Aquestes indicacions bibliogràfiques són una guia excel·lent per a tot aquell que voldrà ampliar la doctrina exposada en el llibre.

L'exposició és feta amb una gran claredat, sobretot si es considera que aquest curs superior, com ja observen els autors, ha d'anar precedit d'altres cursos, per la qual cosa hi ha qüestions que hom pressuposa ja conegudes de l'estudiant. És per altra part, una obra sòbria, precisa, fent parlar principalment els fets, establint-s'hi un perfecte equilibri entre la història externa i la d'institucions. Tant és així, que algú, certament, la trobarà massa eixuta, sentint-hi a manca una mica més de passió. Potser sí; però nosaltres, preferim aquest extrem — si és que existeix — a què l'obra fos essencialment apologetica, de caràcter ditiràmbic. És aquest darrer un abús ben propi de molts llibres d'història espanyola i contra el qual els catalans hem de reaccionar. En el domini científic — sinó en altres terrenys — cal que el nostre nacionalisme sigui desapassionat, tot i essent ferm, radicalíssim. La veritat i l'exactitud abans de tot.

Cal remarcar, demés, en aquest volumet la compenetració admirable dels autors, que es completen mútuament : una unitat, àdhuc d'estil, es fa sentir en tot el llibre : poques vegades hi trobareu el salt de la redacció curada per En Valls, essencialment investigador i historiador, a la d'En Soldevila, que uneix al caire d'historiador i crític el de poeta gràcil. Tot, hem de dir, ha estat redactat per tots dos.

Assenyalar tot ço que més ens hi ha interessat a la primera lectura, fóra cosa llarga. Esmentarem entre altres coses, el prefaci luminós i precís, els capítols on es fa un bell resum de prehistòria — cosa ben nova que no hauria estat possible de fer pocs anys endarrera — l'exposició de la reconquesta Franca en el nostre país i orígens de la Catalunya històrica, com, en general, tot ço que es refereix als temps romànics. Una novetat i un interès especialíssim tenen els capítols dedicats a cultura i a institucions. Certament tots hi hem d'aprendre quelcom.

Augurem als autors, tant com a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que no trigarà gaire la publicació del segon volum. Per a tota l'obra desitgem moltes edicions i que faci molts prosèlits. Fem bons historiadors catalans i tindrem bons patriotes.

— R. D'A.

N. VERDAGUER I CALLÍS, *La Divina Comèdia de Dant Alighieri posada en català*, per ... — Barcelona, Altés, 1921. 2 vols.

És aquesta esplèndida edició catalana de l'obra cabdal de les lletres italianes, tant com un homenatge de Catalunya al Dant, una ofrena piadosa i amorosíssima a la memòria del traductor i un monument de la nostra llengua. «A la memòria de l'autor d'aquesta versió de la *Divina Comèdia* — diuen les paraules sòbries que encapçalaven el primer volum — la publiquem en l'any del VI.è Centenari de Dant Alighieri, fins on, en morir, l'any 1918, la deixà feta, donant compliment a la seva voluntat de retre homenatge enfront del món a la seva tan aimada llengua catalana.»

Fou En Verdaguer i Callís el primer que en la nostra terra s'adonà que Catalunya havia de pendre part en el sisè Centenari, i a això va ésser consagrada principalment, en els seus darrers anys de vida mortal, l'activitat d'aquell polític eminent, català de soca i arrel, i home de lletres insigne. La Providència, però, disposà que la versió del Diví Poema, sa darrera preocupació i obsessió, no es pogués acabar. Com l'Estaci dantesc, ell, des d'allà dalt, podria dir-nos també *caddi in via con la seconda somma*, o si voleu, després de finida la segona càntica. Àdhuc si fos vivent entre nosaltres, és segur que, ultra la terminació de l'obra, l'hauria ultimada i retocada, dut de la seva aspiració d'acostar-se en tot el possible a l'italià i d'aixecar el monument a les lletres catalanes. És truncat, però el monument resta en l'aire com una monjoia gloriosa de la nostra literatura contemporània i en la qual les generacions futures llegiran sempre la inscripció *mostrò ciò che potea la lingua nostra*, paraules del text original que molt encertadament serveixen com a lema de la versió.

Diverses vegades n'havíem llegit fragments publicats en revistes i antologies de la poesia catalana moderna, però cal resseguir l'obra d'En Verdaguer i Callís per copsar-ne tota la valor i l'esforç ingent que representa de donar nova vestidura al text del Dant. Sols qui, com En Verdaguer, era amarat del verb catalanesc i en coneixia els replecs més íntims apresos de la boca popular — no debades, hom diria, duia el mateix cognom i era lligat amb llaços de parentiu estret amb Mn. Cinto — podia tenir la gosadia de traslladar els versos del Poeta florentí. Demés, En Verdaguer i Callís venia preparant-se sense repòs amb la lectura d'altres traduccions, i es documentava amb fota mena d'estudis i de comentaris aclaratoris de la difícil «doctrina que s'amaga dessota el vel dels versos enigmàtics». Perquè una tra-

ducció, si vol ésser ben fidel a l'original, no es pot improvisar, i més tractant-se d'una obra de la plasticitat meravellosa i de la sobrietat de la *Divina Comèdia*. I cal convenir, així mateix, que l'emprar una llengua moderna era en el cas present altra de les greus dificultats per fer obra bona. N'Andreu Febrer tingué l'aventatge de parlar — millor dit, d'escriure — una llengua barreja de català vell i de provençal molt acostada a l'italià antic. És conegut igualment el cas d'En Littré, que no reeixí en vertir el Poema, sinó que es va decidir a traduir l'Infern en vella llengua d'oïl, l'única vestidura francesa, com digué un crític italià, que pogués convenir a la *Comèdia* dantesca. I no obstant, és admirable la fidelitat que serva la versió moderna verdagueriana respecte l'original, i això és tal volta la seva característica primera.

En Verdaguer somniava amb una edició bellament il·lustrada, acompanyada del text italià i amb comentaris seus propis. Malauradament aquests darrers manquen, com les il·lustracions. El text original s'ha donat al peu de la plana, seguint-s'hi encertadament la lliçó de què se'n servi el traductor, no pas una altra de més moderna, encara que fos més depurada, perquè hom s'hauria trobat, de vegades, que els dos textos no s'avenien per complet. Quant a la part externa, els dos volums, el primer de l'*Infern*, el segon del *Purgatori*, resulten d'una distinció poques vegades assolida en estampacions del nostre país. Podem dir i tot que amb ells Catalunya ha presentat davant del món una de les més belles contribucions al sisè Centenari de la mort del Dant. En remarcarem el paper fet a posta amb filigrana especial dels exemplars en paper de fil, l'estampació clara, neta, amb feliç combinació de tipus, d'espaiats, de marges, deguda a la perícia de l'Altés, mestre impressor; de l'artista En Josep Obiols, que ha curat la part artística de l'obra i a qui es deu el boix del primer volum, i, més que res, de la mà curosa i devota de D.ª Francesca Bonne-maison, vídua de l'excels traductor. Ella n'ha estat l'ànima, i l'arquitecte del monument i l'editor desinteressat que no ha planyut el temps i els cabals esmerçats en fer obra patriòtica i alhora de pia recordança amorosa, com indicàrem abans. Sembla, talment, que aquesta Dona exemplar ens digui, tot enyorant l'espòs, allò que el Dant posa en boca de Cató:

*«...piacque tanto agli occhi miei
.....
che quante grazie volse da me, fei»*

«tant a mos ulls va ésser plaent... que tot ço que volgué vaig atorgar-li», i li està atorgant — a diferència de Cató, deslligat per sempre de la seva Màrcia — motiu d'íntima satisfacció i tendre consol. A això obeeix, com altre motiu, l'homenatge. — R. D'A.

A. FARGES, *Cours de Philosophie Scolastique*. (Paris, 1921.)

L'Editorial Políglota ha fet un gran servei a la cultura catalana posant a la venda el magnífic *Curs de Filosofia* de M. Farges, un dels pensadors més forts i més benemèrits del tomisme en els nostres dies. Les nocions més abstruses hi són presentades amb tanta senzillesa, suggestió i encadenament lògic, que per ventura és ell, ara com ara, el més perfecte manual en llengua vulgar per a imposar-se ràpidament en aquella filosofia que va estenent-se d'una manera prodigiosa pels centres científics més cultes del món.

Remetent el lector a la «Bibliographie Thomiste» del P. Mandonnet (*Le Saulchoir-Kain*, 1921) cal remarcar breument, que no tan sols la doctrina tomista, sinó encara el text de la «*Summa Theologica*», té avui càtedra oficial a la Universitat de Londres, on l'explica V. Mac Nabb; hom publica una traducció anglesa d'aquella obra, i augmenta cada dia el nombre d'obres com «*Civilisation and Philosophy in the Middle Ages*» de Wulff (Princeton, University Press, 1922); «*Illustrations of the History of Mediaeval thought and learning*», de R. L. Poole (Londres, 1920); «*The reaction between Dogma and Philosophy illustrated from the Works of Thomas Aquinas* (Oxford, 1921); «*Mediaeval Philosophy illustrated by the system of Thomas Aquinas*» (Harvard, University Press, 1922), etc. El profund contemplador de la filosofia de S. Tomàs, Mr. E. Gilson, autor de treballs tan remarcables com «*Études de Philosophie Médiévale*» (Strasbourg, any 1921), és cridat a la càtedra d'Història de la Filosofia de la Sorbona, on succeeix a M. Picavet; i prop d'ella actua amb crit universal la Facultat lliure de Filosofia de París amb el seu esplèndid quadro de professors, la seva bimestral «*Revue de Philosophie*», i el seu quadro d'ensenyaments (*Curs general de Filosofia*; *Ciències físiques*; *Ciències naturals*; *Lògica i Metafísica general*; *Psicologia*; *Moral*; *Psicologia pedagògica*; *Història de la Filosofia antiga*; *Història de la Filosofia medieval*; *Història de la Filosofia moderna*; *Fisiologia*; *Biologia*; *Teodicea*; *Cosmologia*; *Dret Natural*; *Principis cristians del Dret de gentes*), i una riquíssima bibliografia. Un veritable formiguer d'altres mentalitats, arreu venerades, treballa a França en la filosofia

escolàstica; Peillaube, Mandonnet, Pegues, Hugon, Sertillanges, Maritain, Farges, Garrigou-Lagrange, Gilson, i la trimestral «Revue Thomiste», són coneguts de tot el món. «La Summa Theologica» és traduïda al francès primerament per Drioux, després per Lachat, i últimament comentada en la mateixa llengua pel P. Pègues. La seva obra, en curs de publicació, comprèn catorze gruixuts volums. J. V. De Groot ha estès arreu el prestigi de la seva càtedra de filosofia tomista de la Universitat d'Amsterdam; la de Friburg (Suïssa) brilla amb homes tan il·lustres com Munnynk, Marin — Solà i Rohner. A les terres germàniques F. Grabmann analitza profundament i afectuosa la filosofia tomista en obres com «Die Philosophie des Mittelalters» (Berlín, 1922), i en un altre estudi sobre la vida i la doctrina de «Sant Tomàs d'Aquino» que ha estat traduït a les principals llengües d'Europa; el doctor Schreiber fa a la Universitat de Leipzig, una crítica implacable de Kant, des del punt de mira tomista: R. Stolzle, professor a la Universitat de Wurzburg, publica «Die Lehre der Unendlichen bei Aristoteles»: obté un gran predicament l'Institut Superior de Filosofia d'Innsbruck i el «Philosophisches Jahrbuch» i la revista «Divus Thomas», de Viena; les qüestions més àrdues de la pedagogia, són estudiades abundantment de faç a la doctrina tomista, i la «Kantgesellschaft» premia la magnífica obra d'epistemologia tomista «Kant et Aristote», escrita pel Dr. Sentroul; prof. a la Facultat de Filosofia Escolàstica de Saõ Paulo (Brasil), essent important remarcar que foren jutges d'aquella obra M. Yaihinger, prof. a Halle; president de la «Kantgesellschaft; Riehl, prof. a Berlín, i Heinze, prof. a Leipzig. I a hores d'ara hom ja deu haver inaugurat la nova Universitat de Colònia amb la seva Facultat de Filosofia Escolàstica.

Val la pena d'esmentar alguns dels molts treballs que hom ha publicat sobre el pensament pedagògic de Sant Tomàs. Es distingeixen entre ells l'obra «Aus Horssal und Schulstube», de Willmann; «Die Psychologie des Sehrens und Sernens nach Thomas von Aquino», de Grabmann, i els anàlisis publicats pel doctor Schwahn en el volum VIII de la «Revue Thomiste». Però els estudis més profunds s'han fet sobre la famosa qüestió «De Magistro», de S. Tomàs, traduïda, anotada i publicada en 1914 pel doctor Adrian, director del curs pedagògic d'Erfurt. Últimament ha estat analitzada «in extenso», pel doctor R. Rung, en un treball fet en el Seminari de Filosofia de la Universitat de Bonn, i publicat en la «Rivista di Filosofia Neoscolàstica» de Milà (març-abril de 1922).

La Universitat de Laval de Montreal, brilla per la doctrina escolàstica explicada per homes tan eminents i coneguts com Pineau-Ult, Gualtieri, Fauteux, Perrault, Forest i Perrin.

A Itàlia, i entre altres innumbrables institucions semblants, descollen en primer lloc la Universitat Angèlica de Roma, la Facultat de Filosofia de la qual enclou aquests significatius ensenyaments: Curs sistemàtic superior de filosofia, Psicologia racional, Metafísica, Teodicea, Història de la Filosofia grega; Història de la Filosofia medieval (de St. Anselm endavant); Història de la Filosofia moderna, de Leibniz a Hegel; Examen de la Filosofia moderna, segons els principis de St. Tomàs; Psicologia experimental; Qüestions especials de filosofia moral i social. La Universitat Gregoriana brilla amb professors tan venerats del món científic com Geny, Monaco, Schaaf, Munzi. A Milà adés hom fundava una Universitat amb la seva facultat de Filosofia escolàstica, distribuïda en una munió talment colpidora de càtedres, on ensenyen homes tan il·lustres com M. Cordovani, que amb lògica formidable ha fet aparèixer ben nues les errors substantives i les desviacions de Giovanni Gentile; i F. Olgiati, metafísic genial, implacable dissecador de la filosofia de Bergson, i constructor d'una metafísica tan tradicional com adaptada als nostres temps. Surten d'aquesta Universitat un Anuari, i la publicació trimestral «*Rivista di Filosofia Neo-Scolastica*».

Prescindint encara d'institucions tan fortes i universalment venerades com la Universitat de Sant Tomàs, de Manila, i Sant Esteve de Salamanca, que ens fa rememorar la gran figura de Fra Didac Mas, príncep de la Filosofia catalana, i la publicació bimestral «*La Ciència Tomista*», conclourem en la Facultat de Filosofia de la Universitat de Louvain, escola de transició, cert, però altament orientada i que ha impositat per a la filosofia de Sant Tomàs, el respecte de tots els especialistes. La seva trimestral «*Revue Neo-Scholastique de Philosophie*», el seu Anuari, la seva rica biblioteca, i els noms gloriosos de Mercier, Wulff, Nys, Mansion, Kremer, enclouen tota una epopeia filosòfica.

I en arribar a aquest punt — i bo i constatant com una altra garantia d'èxit, que el Renaixement escolàstic fou transportat d'una manera eficaç a la cultura moderna pel Seny eternal de Roma — havem de registrar en aquestes pàgines un dels fets més gloriosos, i aquí poc coneguts, de la nostra raça. L'ambient filosòfico-romà del segle XVIII, després de sofrir una forta invasió de filosofia eclèctica, tornava gentilment, i amb meravella de tothom, a amarar-se de to-

misme per a no deixar-lo. Tal evolució, que, més endavant, havia de tenir transcendents conseqüències, fou deguda a un dels homes més il·lustres de Catalunya, el cardenal Boixadors, dominic del convent de Santa Catarina, de Barcelona, el qual, tantost arribà a la suprema magistratura de la seva corporació, treballà heroicament per a la restauració de la filosofia de Sant Tomàs, i no parà fins que un filòsof de nota, Salvador Maria Roselli, va escriure la seva famosa «Summa Philosophica», la qual, malgrat ben naturals maliances dels seus censors, obtingué un èxit extraordinari per tot Europa. I sota la influència del mateix cardenal, el P. de Rubeis — tan conegut dels crítics — preparava la seva cèlebre edició de les obres de Sant Tomàs. I encara en els nostres dies, el text que ha tingut més influència en la reconstitució de l'ambient filosòfico-escolàstic, fou escrit pel P. T. M. Zigliara, pastat a pler pel P. Pau Carbó, de Granollers, en les terres italianes. — P. B.-T.

A. SCHNEEBERGER, *Anthologie des poètes catalans contemporains depuis 1854*. (Choix de poèmes traduits, précédés de notices bio et bibliographiques et d'un essai sur la littérature catalane depuis les origines.) — J. Povolozky & Cie., Paris, 1922.

Cosa sorprenent, per bé que inesperada, és la intensitat de l'expansió catalana en aquests darrers temps. De França, d'Anglaterra, d'Itàlia, dels Estats Units, i d'arreu del món ens arriben les veus germanes, en un gran afany de comprensió. Senyals del temps, diríem. Però si per glòria ens cal entendre la perennitat de l'obra, més que una ràpida difusió que ens aportés la companyonia dels contemporanis, ha d'interessar-nos una comprensió total de la nostra obra per part dels de fora de casa. En aquest punt, però, tampoc hi hauria motiu de planye'ns: les tasques de Pierre Rouquette en les publicacions de la França meridional, els estudis de Camille Pitollet en *Mercur de France*, rics en precisa documentació i en apreciació assenyada, com també les notes de J. B. Trend en les revistes angleses — a desgrat aquest darrer d'algunes inexactituds històriques —, poden momentàniament satisfer-nos.

No gens menys, ens cal doldre'ns d'una absoluta mancança de mètode en la difusió de les nostres lletres, difusió promoguda per alguns bons catalans. Les veus són tan disperses, i tan variades de comentari! Hom remarca tot seguit, en gran part de les notes que a propòsit de les nostres lletres són arreu publicades, una in-

decisió en el concepte, una temença de pronunciar-se, diríem. In-documentació?

Apressem-nos a dir que l'antologia de Schneeberger resulta, en conjunt, força estimable. Més que profusos comentaris en revistes i butlletins, calia fer una Antologia dels nostres poetes. Aquest intent, insinuat tantes vegades i altres tantes preterit, ha estat realitzat gràcies a la benèvola cura del Sr. Schneeberger, esperit cultíssim, de penetració singular. Regraciem-li, en nom de Catalunya, l'exquísidesa del seu gest. Els noms dels nostres egregis prenen, en la seva Antologia, un just relleu, i les traduccions són fetes sense aquella banalitat acostumada. Rellevem, entre el magnífic esplet de poesia, una amorosa discreció en les versions de Maragall «Les montagues» i la «Légende de Joan Gari», com també en «El gorg blau» del malaguanyat Costa i Llobera. En totes elles ens sobta l'amable fluïdesa, jatsia un poc acadèmica, que la llengua francesa — torn assimilador de formes — comana a les nostres produccions, baldament en malmeti aquella rotunditat i aquella austera audàcia que les caracteritza.

Precedeix la selecció de poemes un assaig sobre la literatura catalana, molt precís i documentat, a desgrat d'algunes errades no fonamentals. Molt graciosa i molt francesa l'expressió «prudent audàcia» que el Sr. Schneeberger aplica al nostre «seny».

Podem, doncs, constatar que l'esmentada antologia, publicada sota la direcció d'Alexandre Mercereau, no ens ha pas defraudat. Tal voldríem la que preparen el Sr. V. Bjorkman, professor a la Universitat de Rostoch (Alemanya), i la seva muller, la poetessa hamburguesa Maria de Jorkman.

Ajuntament de Barcelona, Comissió de Cultura : *Llegats i donacions a la ciutat de Barcelona per obres de cultura.* — Barcelona, 1922.

Bell homenatge a l'esperit cívic d'aquells qui amb les donacions llurs honoraren la ciutat és el magnífic fulletó que acuradament ha publicat l'infatigable Comissió de Cultura del nostre Ajuntament. Cosa singular i conhortadora : els donatius més freqüents i més considerables són aquells que es destinen a escoles. Amor de l'infant, sense aquella àrida nimietat d'Erasme. Edificis, concursos, projectes... La cívica dignitat d'uns homes al servei de la creixença de la ciutat mesa en col·laboració amb l'altruïsm i el seny ordenador d'uns altres, realitzant els piadosos intents dels qui ja no són.

JOSEP MARIA LÓPEZ-PICÓ, *Lleures barcelonins*. — Editorial Catalana; Barcelona, 1922.

Albirem, en aquestes noves proses del nostre líric, una compenetració total del paisatge amb la pròpia subjectivitat. Hi ha en elles, més que aquella pretesa «simplicitat d'imaginació» que algú cregué veure en «Epigrammata» i «Popularitats», una pròpia coacció simplificadora que vol ordenar la pruïja imaginativa, complexa i disbauxada. Exemples, «Les confidències del locaut», i «L'endemà de festes», on s'hi escateix aquella desficiosa austeritat que justificà «Popularitats» i «Dites de tot l'any». El poeta, però, s'allibera d'aquella cruentor del parteratge: simplement, intensitat d'una vida interior resolta per obra i gràcia de la voluntat creadora. I consti que voluntat creadora no vol pas dir fecunditat a ultrança.

En la seva confessió, que anònimament suara publicà, el poeta s'hi revelà totalment. En López-Picó no es solleven únicament problemes espirituals, sinó batzegades anímiques, indecisió de l'home que s'ha volgut situar davant les coses i constata que ni la naturalesa ni els seus sentits li obeeixen. Un home que es rebel·la davant la por de la mediocritat i la resol, *invitus*, en una obsessió literària ben distinta d'aquella que enfarfegà els seus primers llibres. Veu's aquí el per què d'aquesta prosa, insegura de construcció, i que respon perfectament a la reconstrucció ideològica ineludible. Sensibilitat cerebralitzadora, com ell mateix digué.

A més a més, però, una viva intenció de paisatge, sovint reeixida com en aquella «Rondalla moderna del cotxer», deliciosa per la mateixa arbitrarietat mediterrània de l'home que s'embadaleix davant d'aquest sol i d'aquest cel, i no comprèn la tossuderia de l'anglès que vol esplaiar-se els sentits en contemplacions impúdiques. La mateixa arbitrarietat, casolana i asserenadora, que triomfa en «El retorn de la joia».

Aquests conflictes ens els esmenta la lectura de la primera part del llibre, petites històries aparentment banals o comentaris a una actualitat desorganitzadora d'existències afermades en una monòtona quotidianitat. Quant a «Els jardinetes del diumenge», rellevarem aquella fina sensibilitat d'uns madrigals i d'uns epigrames que descobreixen el poeta i aquella bonhomia francescana d'un «Moralitats», humilment titulades casolanes, jatsia alguna d'elles resulti transcendental. Conversió del poeta a una humanitat simple i

cristiana, doblement piadosa. Mai com en elles, domini; però no tan sols domini del concepte, sinó també asserviment de la paraula, sumisa i àgil. «Els rosers de Saadí» i «Altres proses», on la comprensió devé guany si hi intercaleu la complicitat d'uns silencis meditatus, completen l'obra, sense cap pretensió d'originalitat, però amb una olor de roba endreçada, de pulcritud íntima, que enamora. I veu's aquí la fórmula equilibradora d'aquest gran temperament.

A. J. PUIXKIN, *La filla del capità*. (Traducció directa del rus per R. J. Slaby.) — Editorial Catalana; Barcelona, 1922.

Si en diguéssim novel·la d'aventures? Però de Juli Verne a Pierre Benoit el gènere ha evolucionat tant, que preferim no classificar aquesta obra de Puixkin. Tota ella és plena d'una candidesa i d'una inexperiència literària tal, que quasi us remordeix dir-ne novel·la. Per unes dades del traductor, ens hem pogut refermar en la idea que la història de Puixkin és més aviat la relació d'un cas personal que una concepció de la seva fantasia. A part d'això, *La filla del capità* està escrita en primera persona: realment, sembla que parli Puixkin.

Novel·la purament descriptiva, *ad usum Delphini*, que hauria pogut escriure Paul Feval. És altament desconcertant que la sigui un rus. No té ni el realisme abonyegat i cerebral de Dostoiewsky, ni la nebulositat profètica i aturmentada de Tolstoy. El tipus de Pere Andreïtx, el protagonista, lleial i dreturer fins en els moments més crítics, sembla de pura concepció francesa. Igualment el traïdor Eixvabrin, d'una persistència melodramàtica en el mal; persistència puerilment remarcada, per exemple, en la plana 154: «...El seu rostre no mostrava més que dolor material...» Qualques personatges episòdics són tal vegada els únics que servin quelcom de l'aixerraïment de l'estepa.

Es una novel·la simpàtica i moralitzadora, de la més sana intenció, ben situada de paisatge. El tipus de Pugatxof, pobre diable tro-tador de camins, espellifat i pidolaire, qui rodant el temps, devé un revolucionari important, d'una ingènua rapacitat, és un tipus realísim, per quant històric — segons remarca el traductor — baldament sigui de la mateixa constitució psicològica que Andreïtx i Eixvabrin.

I si fos aquesta la veritable literatura russa? I si demanéssim, després, aprofitant la rèplica de la comtessa de X. en *El bandoler romàntic* del mateix Puixkin: «...Però n'hi ha de novel·les russes?»

Rússia ha donat marge a una explotació literària tal, que ja hom no pot fer-se una idea del tremp d'ànima nacional. (Cal dir, però, que tampoc ens agraden les idees *standard*, utilitzades com els patrons de modes.)

De totes maneres, no oblidem que una munió de literats russos cursaren llurs estudis a París : d'aquí el naturalisme encarquerat i el romanticisme beneït de mantes novel·les llurs, datades de 1870. El desenllaç de *La filla del capità* en plena harmonia amb l'obra, tota ella d'un sentimentalisme sobri i prudent, no ens desmentiria pas en aquestes consideracions... Però, hi hagi el que hi hagi, aquesta novel·la de Puixkin és cridada a tenir un gran èxit de públic. En català no ens en sobren pas. Creiem que l'Editorial Catalana ha tingut un gran encert en publicar-la. — J. M.

DOCUMENTS

FACULTAT DE FILOSOFIA ESCOLÀSTICA DE PARÍS

(Programa per al curs de 1922)

Primer any

Cultura general : Curs preparatori

I. *Ensenyament filosòfic. Curs general de Filosofia.* — M. G. Pécoul, doctor en Filosofia. Dilluns, dimarts, dimecres, dijous i divendres, a dos quarts de nou.

II. *Ensenyament científic. Ciències físiques.* — M. G. Gire, llicenciat en Ciències físiques. Dimarts i dijous, a un quart de tres.

Ciències naturals. — M. A. Briot, doctor en Ciències naturals, agregat de la Universitat, professor de Fisiologia i de Biologia a l'Escola de Ciències. Dilluns i divendres, a un quart de tres.

Segon any

Especialització : Curs per a la llicenciatura

Lògica. — M. G. Voisine : «Lògica de les ciències». Divendres, a un quart d'onze.

Ontologia. — M. F. Blanche : «De la relació, de l'acció i de la passió». Dilluns, a les nou.

Psicologia. — M. E. Peillaube, degà : «La voluntat». Dilluns i dissabte, a un quart de cinc.

Moral. — M. A. D. Sertillanges : «Comentari de la I-IIes de la Summa, qüestions I-V». Divendres, a les tres (primer semestre). «Qüestions especials». Divendres, a les tres (segon semestre). «Qüestions especials». Dimarts, a un quart de cinc.

Psicologia pedagògica. — M. Jean Jean : Dilluns, a un quart d'onze, i divendres, a dos quarts de sis (segon semestre). «Tècnica

de l'ensenyament». Dimecres, a un quart de sis (segon semestre).

Història de la filosofia antiga. — M. R. Simeterre : «Els Pre-socràtics i Sòcrates». Dilluns i dimarts, a les tres.

Història de la filosofia medieval. — M. R. Simeterre : «De Filó d'Alexandria a sant Agustí i sant Tomàs». Dissabte, a les tres.

Història de la Filosofia moderna. — M. J. Maritain : «El problema del coneixement segons Kant i segons Renouvier». Dijous, a un quart d'onze. M. D. Lallement, substituït : «Intel·lectualisme i optimisme en Leibnitz i Spinoza (amb explicació del «Discurs de Metafísica» i del cinquè llibre de l'Ètica)». Dijous, a les nou, i dissabte, a un quart d'onze.

Fisiologia. — M. A. Briot : «Òrguens dels sentits». Divendres, a les nou (primer semestre).

Biologia. — M. A. Briot : «Principis de Biologia». Divendres, a les nou (segon semestre).

Tercer any

Especialització: Curs de llicenciatura i doctorat

Ontologia. — M. F. Blanche : «De la veritat i del bé». Dimecres, a les nou (primer semestre). Explicació dels textos de sant Tomàs (segon semestre).

Teodicea. — M. F. Blanche : «La voluntat i el govern de Déu». Dissabte, a les nou.

Cosmologia. — M. G. Voisine : «El continu» (primer semestre). «L'espai i el temps» (segon semestre). Dimarts, a tres quarts d'onze; dimecres, a un quart d'onze.

Psicologia. — M. E. Peillaube, degà : «Qüestions especials». Dijous, a un quart de cinc.

Moral. — M. A. D. Sertillanges : «La moral i l'economia moderna». Divendres, a un quart de cinc.

Dret natural. — M. B. Roland-Gosselin : «La noció de Dret natural en l'antiguitat grega». Dimarts, a dos quarts de sis.

Principis cristians del Dret de gents. — M. Y. de la Brière : «Teoria catòlica de la pau justa i de la guerra justa». Dilluns, a dos quarts de sis.

Història de la filosofia antiga; Història de la filosofia medieval; Història de la filosofia moderna; Fisiologia; Biologia; Psicologia pedagògica, com en l'any segon.

(De la *Revue de Philosophie.*)

FACULTAT DE FILOSOFIA ESCOLÀSTICA
DE LA NOVA UNIVERSITAT DE MILÀ

(Programa per al curs de 1922-23)

Aquests dies han quedat enllestits els treballs preparatoris per al pròxim any escolar de la nostra Facultat. Creiem útil donar a conèixer les resolucions preses.

I. **Inscripcions.** — Hom pot inscriure's des del 1.^r de setembre de 1921 en endavant. Segons que ho estatueix el Reglament poden inscriure's aquells que tenen llicència liceal o bé un títol equivalent. La suficiència de tal títol és judicada pel Consell de la Facultat. Aquells qui no tenen cap títol, o bé el tenen insuficient, i volen inscriure's com a estudiants, poden fer-ho sofrint un examen d'ingrés. Per als estudiants oients no és exigit cap títol.

Les normes per a les incipcions i per a concórrer a les borses d'estudi poden demanar-se a la Secretaria de la Universitat.

Els inscrits enguany són cinquanta sis, descompartits així: estudiants oients, 29; estudiants ordinaris 27.

II. **Ordenació dels cursos.** — El Reglament ha estat modificat en el sentit que tot estudiant haurà de concórrer a tots els cursos fonamentals. D'aquesta manera resta assegurada la unitat orgànica de preparació en això que és essencial, i l'alumne pot tenir, a fi de curs, una exposició sistemàtica de la filosofia; però, queda al seu voler l'elecció dels cursos que serveixen per a la integració de la seva cultura filosòfica. Amb aquesta finalitat, la Facultat ha estat descompartida en tres seccions, cada una de les quals presenta un objectiu i una fisonomia especial. Per tal de millor assegurar la unitat d'ensenyament, hom ha procurat donar forma estable a la reunió setmanal d'estudi, que els professors han iniciat ja enguany.

Les reformes que anem a indicar són provisionals, o sia que es trobaran en vigor fins que l'Estatut i el Reglament de la Universitat sien revisats totalment i definitiva. Per aquest motiu hom ha cregut oportú modificar fins ara l'ordre dels estudis per al primer i el segon curs; aquest ofereix encara quelques insuficiències que hom no podrà fer desaparèixer fins que hi hauran tots els quatre cursos d'ensenyament i llurs respectius professors seran en la Facultat.

Publiquem els articles del Reglament, com quedaren després

de reformats, per tal que els nostres amics puguin seguir la vida de la nostra Facultat.

Art. 3 bis. — Els cursos que l'alumne ha de seguir per tal d'obtenir la llicenciatura en Filosofia són descompartits en tres grups : *fonamentals, complementaris, facultatius*.

Fonamentals són aquells cursos que han d'ésser concorreguts per tots els estudiants de la Facultat i obtenir-ne l'aprovació.

Complementaris són aquells cursos que serveixen per a la integració de la cultura filosòfica dels estudiants. No podent ells concórrer a tots els cursos complementaris, han estat aquests reunits en tres grups; grup *A*, mitjançant el qual l'alumne obté una integració en les ciències experimentals; grup *B*, en el qual l'alumne obté una integració en les disciplines religioses; grup *C*, en el qual l'escolar rep una integració en les disciplines històrico-polítiques. Tot escolar ha de declarar en l'inici del primer any quin grup vol escollir; per això, per ésser inscrit en els anys següents i per obtenir la llicenciatura, ha d'haver estat promogut en aquells cursos que aquest Reglament predisposa per a cada grup. Si al començament d'un nou any acadèmic, l'alumne desitja canviar el grup de matèries pot fer-ho obtenint l'autorització del Consell de la Facultat; i aquest la concedirà o no en raó dels motius exposats per l'alumne, però podrà exigir que aquest, per seguir els cursos del nou grup, segueixi també aquells en els quals el Consell de la Facultat cregui que l'alumne necessiti ésser format. És potestatiu a l'escolar l'escollir un grup de matèries complementàries diverses del posat per la Facultat, però és obligat a declarar-ho al començament de l'any en l'oportuna instància al Consell de la Facultat i a obtenir-ne l'aprovació.

Facultatius són els cursos de llengües als quals tenen l'obligació de concórrer només els alumnes que no les coneixen. Aquells que vulguin ésser exonerats d'aquesta obligació han d'exhibir un títol demostratiu del coneixement d'aquelles o bé sofrir un examen, el qual pot tenir lloc, a elecció de l'alumne, en qualsevol curs, amb tal que sia abans de la llicenciatura. Aquesta disposició té, com a finalitat, facilitar l'estudi privat de les llengües als qui ho prefereixin. Els cursos de llengües consten de dues hores de gramàtica i una hora de lectura de textos.

Cursos fonamentals:

1. Propedèutica a l'estudi de la Filosofia (anual, tres hores setmanals).

2. Lògica (anual, dues hores setmanals).
3. Història d'exposició sistemàtica de l'Escolàstica (quadrien-
nal, tres hores setmanals).
4. Psicologia (biennal, tres hores setmanals).
5. Gnoseologia (biennal, tres hores setmanals).
6. Metafísica (triennal, tres hores setmanals).
7. Ètica (biennal, tres hores setmanals).
8. Història de la Filosofia moderna (triennal, tres hores set-
manals).
9. Història de la Filosofia antiga (biennal, tres hores setmanals).
10. Teologia dogmàtica (biennal, tres hores setmanals).
11. Pedagogia (anual, tres hores setmanals).

Cursos complementaris:

Grup A (biennal). — Cosmologia i Biologia general (tres hores setmanals); Laboratori de Psicologia (dues hores setmanals).

Grup B (biennal, tres hores setmanals). — Introducció a la història de les religions; Història del dogma; Literatura cristiana; Història i civilització d'Orient (anual).

Grup C (anual, tres hores setmanals). — Introducció a les ciències històriques; Introducció a les ciències jurídicopolítiques; Introducció a les ciències econòmiques; Filosofia del Dret.

Nota. — Aquests tres últims ensenyaments són comuns amb els de la Facultat de Ciències socials.

Cursos facultatius:

Llengua grega i textos grecs; Llengua llatina i textos llatins, i Llengua alemanya i textos alemanys (biennal, tres hores setmanals).

Art. 4. — L'ordre que ha de seguir l'alumne en l'elecció dels cursos en cada un dels anys és obligatori.

El present reglament es limita per ara a estatuir d'una manera provisional els cursos que els estudiants han de seguir en el primer bienni (any escolar 1922-23).

L'ordre definitiu i el del tercer i el del quart any serà estatuit més endavant.

Any primer

A) *Cursos fonamentals:*

1. Propedèutica a l'estudi de la Filosofia.
2. Lògica.

3. Història d'exposició sistemàtica de l'Escolàstica.
4. Psicologia.
5. Teologia dogmàtica.

B) *Cursos complementaris:*

- Grup A.* — Biologia general i Cosmologia.
Grup B. — Introducció a la història de les religions.
Grup C. — Introducció a les ciències històriques.

C) *Cursos facultatius* (a elecció de l'alumne).

Any segon

A) *Cursos fonamentals:*

1. Història de la Filosofia antiga.
2. Història de la Filosofia moderna.
3. Història i exposició sistemàtica de l'Escolàstica.
4. Gnoseologia.
5. Metafísica.
6. Teologia dogmàtica.
7. Ètica.

B) *Cursos complementaris:*

- Grup A.* — 1. Biologia general; 2. Cosmologia.
Grup B. — 1. Introducció a la història de les religions; 2. Història i civilització d'Orient.
Grup C. — 1. Introducció a les ciències jurídiques i polítiques;
 2. Introducció a les ciències econòmiques.

C) *Cursos facultatius* (a elecció de l'alumne).

Art. 5 bis. — Les converses poden ésser tingudes pel professor en les hores de classe. Els alumnes, però, han d'ésser avisats per endavant de les hores que el professor vol dedicar a les converses. Tot alumne haurà d'intervenir, si més no, a una conversa cada mes. Els alumnes poden ésser cridats a grups o plegats segons que semblarà bé al professor.

Art. 6. — Són estatuits exercicis per a les següents matèries als quals els alumnes tenen l'obligació de concórrer.

- Grup A.* — 1.ª any : Biologia; Psicologia. — 2.ª any : Biologia

i Cosmologia. — 3.^r any : Metafísica; història de la filosofia antiga i moderna. — 4.^t any : Ètica; història de la filosofia antiga i moderna.

Grup B. — 1.^r any : Escolàstica; història de les religions. — 2.ª any : Història i civilització d'Orient; metafísica; escolàstica. — 3.^r any : Metafísica; història de la filosofia antiga i moderna; escolàstica. — 4.^t any : Història de la filosofia antiga i moderna; literatura cristiana.

Grup C. — 1.^r any : Escolàstica; introducció a les ciències històriques. — 2.ª any : Metafísica, cosmologia; escolàstica. — 3.^r any : Ètica : història de la filosofia antiga i moderna; metafísica. — 4.^t any : Història de la filosofia antiga i moderna; ètica.

Programa per a l'any acadèmic 1922-23

Cursos fonamentals

1. *Propedèutica a l'estudi de la Filosofia* (prof. G. Rossi); anual (any primer), tres hores setmanals. — «La filosofia i els seus problemes fonamentals» (mètode de la filosofia; les diverses disciplines filosòfiques i les diverses maneres com han estat i són concebudes i tractades : classificació dels sistemes i llurs característiques fonamentals).

2. *Lògica* (prof. Masnovo); anual (any primer); dues hores setmanals. — «De la noció al raciocini» (amb particular relació amb l'element històric : Aristòtil i Benedetto Croce).

3. *Història i exposició sistemàtica de l'Escolàstica* (prof. Masnovo); quadriennal (any primer i segon), tres hores setmanals. — «Escot Eriugena com a traductor, comentarista i pensador....». «L'ésser i les deu categories.»

4. *Psicologia* (prof. Gemelli); biennal (any primer i segon), tres hores setmanals. — «Els processos psíquics superiors i llurs connexions.»

5. *Gnoseologia* (prof. Zamboni); biennal (any primer i segon), tres hores setmanals. — «Anàlisi de la vida cognoscitiva; 1. Anàlisi gnoseològic de les ciències; 2. Anàlisi gnoseològic del judici i del concepte; l'abstracció i l'evidència; 3. Les bases de la vida intel·lectiva i la seva unitat; el mecanisme de la consciència; la veritat.»

6. *Metafísica* (prof. Olgiati); triennal (any primer i segon), tres hores setmanals. — «La lluita de la ciència i de la filosofia moderna contra la metafísica de l'ésser.»

7. *Ètica* (prof. Covili); biennal (any segon), tres hores setmanals. — «Les bases de l'ordre moral.»

8. *Història de la filosofia moderna* (prof. G. Rossi); triennal (any primer), tres hores setmanals. — «L'idealisme de Rosmini, Gioberti i Mamiani en llurs fonts i en llur significació.»

9. *Història de la filosofia antiga* (prof. Rotta); biennal (any segon), tres hores setmanals. — «Els problemes del pensament en la filosofia grega.»

10. *Teologia dogmàtica* (prof. Cordovani); biennal (any segon), tres hores setmanals. — «La Revelació.» (El Revelador, el Depositari de la Revelació en ordre a la filosofia, a la història i a la societat.)

Cursos complementaris

Grup A:

Cosmologia (prof. P. Rossi); biennal (any primer i segon), tres hores setmanals. — «Les teories de la física i llur valoració filosòfica.»

Biologia general (prof. Necchi); biennal (any primer i segon), tres hores setmanals. — «L'herència i la teoria de l'evolució.»

Laboratori de psicologia (prof. Gemelli); biennal (any segon), dues hores setmanals. — «Els mètodes d'expressió i llurs resultats.»

Grup B:

Introducció a la història de les religions (prof. Padovani); biennal (any primer i segon), tres hores setmanals. — «Hierografia.» (Classificacions empíriques i classificacions racionals [valoració] de les religions.)

Història i civilització d'Orient (prof. Suali); anual (any segon), tres hores setmanals. — «Les pretingudes relacions entre Budisme i Cristianisme.»

Grup C:

Introducció a les ciències històriques (prof. Vismara); anual (any primer), tres hores setmanals. — «Teoria de la historiografia; definició, mètode i història de la ciència històrica.»

Introducció a les ciències jurídiques i polítiques (prof. Bettanini); anual (any segon), tres hores setmanals. (Aquest curs els alumnes de la Facultat de Filosofia l'han de seguir en la Facultat de Ciències socials.)

Introducció a les ciències econòmiques (prof. Boggiano); anual

(any segon), tres hores setmanals. (També aquest curs ha d'ésser fet a la Facultat de Ciències socials.)

Cursos facultatius:

Cursos de llengües a elecció. — Llengua grega i textos grecs (prof. Calderini); Llengua llatina i textos llatins (prof. Ghedini); Llengua alemanya i textos alemanys (prof. Galbiati); Llengua anglesa i textos anglesos (prof. Bellemo) (biennals, tres hores setmanals.)

E x e r c i c i s

Grup A. 1.^r any : Biologia (prof. Pastori); Psicologia (prof. Gemelli). — 2.ⁿ any : Biologia (prof. Pastori); Cosmologia (prof. Gemelli).

Grup B. 1.^r any : Escolàstica (prof. Masnovo); Història de les religions (prof. Padovani). — 2.ⁿ any : Història i civilització d'Orient (prof. Suali); Metafísica (prof. Olgiati); Escolàstica (prof. Masnovo).

Grup C. 1.^r any : Escolàstica (prof. Masnovo); Introducció a les ciències històriques (prof. Vismara). — 2.ⁿ any : Metafísica (prof. Olgiati); Cosmologia (prof. Gemelli); Escolàstica (prof. Masnovo).

(De la *Rivista di Filosofia Neo-scolastica.*)

D. ISIDRE BONSONS I SICART

El dia 14 de novembre moria a la Cartoixa de Valldemosa (Mallorca) l'il·lustre bibliòfil N'Isidre Bonsoms i Sicart. Ciutadà exemplar, havia dedicat tota la seva vida a la ciència i a l'amor als llibres. De tots els seus títols d'honor havem de remarcar aquí, com a exemplaritat per a les gents catalanes, el seu caràcter de Mecenes de la nostra cultura, palesat, sobretot, en les seves donacions a favor de l'Institut d'Estudis Catalans i Biblioteca de Catalunya. A aquest efecte, res més a propòsit que copiar la següent lletra que la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut li adreçava en 18 d'octubre de 1915:

«Ara que és ja un fet la instal·lació de la vostra Biblioteca cervàntica, notable sobre tota ponderació, en la sala blava de l'Institut d'Estudis Catalans, incorporada a la Biblioteca de Catalunya, els individus de la Secció Històrico-Arqueològica es complauen en invocar la vostra amistat i recordar les generoses iniciatives amb què heu afavorit constantment, quasi des de sa fundació, el gran i vivificant dipòsit de llibres creat a Barcelona.

»Recordem amb emoció el vostre oferiment primer d'una importantíssima col·lecció, forta de més de quatre mil cinc cents números, d'obres i d'impresos referents a les guerres de Catalunya, durant llargues èpoques de decadència, en les quals la nostra terra era tan sovint calcigada per exèrcits enconrats. Constitueix aquesta nombrosa col·lecció una deu inestroncable per a l'estudi de la història en un de sos períodes en què a més pobles interessa.

»Quan es va presentar al mercat el més il·lustre cançoner catalano-provençal, que pertangué a D. Pau Gil, vós tingüreu una idea feliç per a evitar que seguís el viatge a altres països, que tantes joies catalanes han emprès. Però la vostra iniciativa no s'acontentà amb la pròpia generositat, sinó que, ple d'entusiasme, us calgué trucar moltes portes a fi que el més venerable i brillant recull de

poesia provençal existent a Espanya romangués a Barcelona a honrar els prestatges de la Biblioteca de Catalunya, de tots tan estimada, perquè aprofités als investigadors de la nostra història literària.

»Per últim, recentment ens acabeu de fer el més esplèndid present : aquesta Biblioteca cervàntica, que amorosament heu anat formant per un espai de quaranta anys. Us n'heu després per a honrar la memòria del gran autor del Quixot en ocasió del vinent terç centenari de la seva mort i per a vincular a Barcelona la vostra biblioteca, única al món, vestida amb un rar bon tast i amb una inusitada riquesa. Us l'agraïm, també, perquè ens proporciona armes per a combatre els maldients que ens motejaven d'exclusivistes, quan precisament, com a vós mateix, els afanys d'aixecament intel·lectual del nostre poble no tenen cap limitació en l'esperit ni fronteres en la terra.»

Ara, darrerament, llegava la seva riquíssima biblioteca de Valldemosa a l'Institut d'Estudis Catalans, segons clàusula del seu testament, en el qual disposava que tots els seus llibres vinguin a formar part de la Biblioteca de Catalunya després d'extingit l'usdefruit legat a la seva esposa.

E. P. D.

NOTA. — A la pàg. 90 del n.º 2, vol. II, any IV de QUADERNS D'ESTUDI, on diu «Pere Guirao» s'ha de llegir «Joaquim Xirau».

Imp. de la Casa de Caritat
Montalegre, 3 : Barcelona